

48984/5

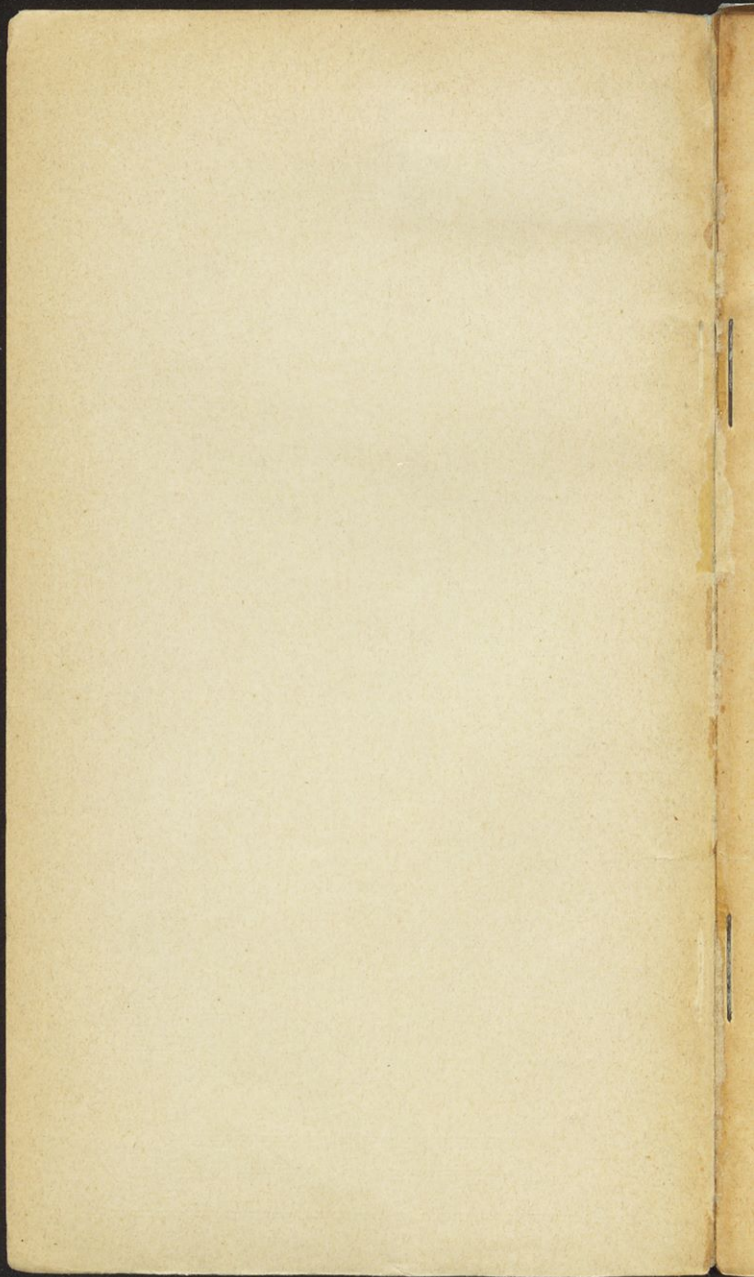
,NAŠ DOM'

ZBIRKA POVESTI,
PESMI IN NAROD-
NEGA BLAGA,
ZANIMIVOSTI ITD.

V. ZVEZEK

— V CELJU LETA 1905 —

IZDALA IN ZALOŽILA ZVEZNA TRGOVINA

„NAŠ DOM“

ZBIRKA POVESTI, PESMI
IN NARODNEGA BLAGA,
== ZANIMIVOSTI ITD. ==

V. ZVEZEK

== V CELJU LETA 1905. ==

IZDALA IN ZALOŽILA ZVEZNA TRGOVINA

"NAŠ DOM"

ZBIRKA POVESTI, PESMI
IN NARODNEGA BLAGA
ZANIMIVOSTI LTD.

ID = 949045

IN = 03 0005802

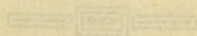
M. ZVEZER

VSEBINA.

	Stran
Pavlo Črnokril	1
Nu, občinstvu	55
Ljubezen do domovine	60
Pesem o hudourniku	68
Karin	70
Plesati ni znal	144

48984

PAVLO ČRNOKRIL.

RUSKI SPISAL MARKO VOVČOK.

I.

V naši vasi je živel Pavlo Črnokrila s svojo ženo Galjo. Oba sta bila sirota, vzela sta se in živela skupaj.

On je bil resen človek in vedno nekako otožen in mračen; njegovo srce je bilo nepopisno razdražljivo. Govoril ni mnogo, a kadar je začel govoriti, je kipela njegova beseda samega ognja in plamena. Po vnanjosti je bil lepe postave in črnokož.

Ona je bila mlada, dražestna in mila, jasnih oči, veselega srca. Okoli moža se je sukala liki lehkokrila ptička. In kako živa, neugnana je bila! Ustajala je prej nego dan. Jutranja zarja jo je že vsak dan našla na delu, katero si je sladila s petjem, da, sosedke je dramila s svojim glasom. Čuješ? Svitati se je šele začelo, a ona že poje. Čuješ? a solnčece šele vzhaja . . .

Dogajalo se je, da je Pavlo mračen sedel v kakšnem kotu; dogajalo se je tudi, da jo je zbadal z bridkimi besedami, a ona je vse potrpela in bila vzlic temu vesela. Ako je tuintam storil kaj narobe, dolžila je sama sebe; ako jo je razjezil in razžalil, prosila je ona njega odpuščanja.

— Ti v mojih očeh nisi moja žena, govoril ji je Pavlo, ti si moje dobro dete. Ti ne poznaš človeškega gorja, človeške bede, ne, ti tega ne razumeš . . .

— A tebi je jako težko? vprašuje ga ona, sede blizu njega in mu gleda v oči tako ljubko, tako sladko!

— Težko mi je! Usoda je zlobna, ljudje nedobri, uboštvo veliko . . . Težko mi je!

— A kaj, če bi žalovala jaz s teboj?

— Ne, moja lastovička, živi veselo. Jaz se sam razvedrim, ako pogledam in vidim, da si ti vesela. Sam smeh te je, polna si veselja in to je tudi najboljše. Ako bi tudi ti začela žalovati — oh, uboga tedaj glava moja! Hudo je enemu samemu tožiti in žalovati, a še hujše, ako bi postala še ti otožna, kajti saj bi te ne mogel tolažiti in spravljati v dobro voljo . . . Bog nas varuj! živi, lastovička, živi veselo!

— Hm dobro! odgovarja mu ona in se smeji.

Tako sta živela že tri leta po poroki. Takrat se je ženil naš mladi graščak in vzel bogato ženo: peljali so balo za njo — Gospodi Bože moj! pravi pravcati parizarji so se vlekli s Krima.

Z mlado gospo je prišlo mnogo pažev in hišen in točajeve in perice in šivilje. V gradu je kar rojilo samih ljudi — ljudi!

Začeli so se piri in prazniki, muzika in plesi: eh, tako, da so se stene tresle.

Tako so preživeli vso zimo.

Gospoda se je pripravljala na nek rodbinski praznik. Snažili so veliki grajski vrt — kmetje — tlačani. Tukaj je stala lopica, tam mize in klopi. Ena utica je bila celo obraščena z divjimi rožami.

Po vrtu so bili razpostavljeni mramornati kipi, gospodične ali rusalke ali kaj, in k njim je pritaval izza grma predrzen mladec z lokom in s strelo.

Tlačani so torej delali na tem vrtu. Vozili so pesek, popravljali stopnice, vodeče na gričke in delali mostičke črez jarke. Delu se je mudilo, zato so delali od ranega jutra do poznega večera.

Bilo je ravno spomladi. Led se je že stajal, po ribnikih so oživele drobne ščukice, a po strugi je zašumljal potoček. Drevje je zelenelo in brstelo. Travica je bodla iz otajane in ogrete zemlje; bučelice so z žužljanjem letale za medom. Med drevjem so se lovili ptički z veselim piskom; vrba se je odevala z belimi mačicami in žoltim puhom, in na vrbi je pokrakala predrzna sraka. Mračilo se je že, mračilo. Na vasi je polegal šum; ljudje so šli s tlake, tudi Pavlo se je vračal domov.

Korakal je sam, kraj grajskega vrta, za svojim vozom in otožno premišljeval svojo nemilo usodo. Na pomlad je siromaku še težje, hujše, — stara zaloga živeža je pošla, a nove še ni bilo. In mislil je sam pri sebi, kje bi si na posodo sprosila žita, kateremu dobremu človeku se bo treba pokloniti. Tiho je bilo okoli njega, tiho, le hrošči so se oglašali, sedaj tu, sedaj tam. Nakrat se mu je zazdelo, kakor da bi kdo silno jokal, nedaleč od njega. Ustavil se je, prisluškoval, da nekdo plaka in stoka za bližnjim grmovjem. Pavlo je počasi razgrnil vejevje, in zagledal na klopici dekle, ki je napravila utis izvanredne toge. Bele roke je spustila, da so ji kakor mrtve visele ob straneh in njeno mlado lice se je kopalo v solzah. Gledal in gledal jo je. Dolgo gledal brez vsake misli, in sicer tako kakor na jutranjo zvezdo; tako je bila jasna in prekrasna.

Dekle je dvignila oči. Zagledavši ga, se je stresla, začudila in prestrašila.

— Odkod greste? H komu? Zakaj? ga je vprašala.

— Kak ste se vi silno jokali! je odgovoril. Ničesar ni vedel, ničesar ni našel, da bi jej bil mogel boljše odgovoriti.

Dekle je zopet zaplakala!

— Bože moj mili! je zakričala. Ne jočem se danes tukaj prvi večer. Svet mi ni mil, a Gospod ne pošlje smrti!

— Vi ste gotovo prišli z mlado gospo?

— Da, z njo. Oh, moja beda je težka. Preselili so me v tujino, — nesrečna moja glava! Prav za prav je povsod hudo naše življenje, a vendar se lažje prenaša med svojimi; jaz poznam vsakogar in vsak pozna mene: tam mi je znana vsaka stezica, vsaka koč, — tam je zemlja rodna, svoja! A tukaj, v tujem svetu je kakor v temnem lesu, kakor sredi morja brez brega, brez kraja!

In tako plače nad svojo usodo in se krega nad njo, zalivaje se z gorkimi solzami!

— Težko je človeku, težko! dejal je Pavlo.

— Oh, da, tako težko! Živa muka! Ljuta izkušnja je življenje.

In še vedno so ji lile solze po lepem licu, a on si je mislil: kako je nesrečna! A mlada! A lepa!

— In vi? vprašala ga je dekle skozi solze, — vi bržkone delate tukaj na vrtu?

— Da, delam.

— Davno?

— Danes so nas prignali prvičkrat.

— Tako, tako! Do danes še nisem nikogar videla tukaj, a vsak večer blodim okoli in preklinjam beli svet . . . Ali je za dalj časa dela za vas?

— Bog daj, da bi vse izgotovili v dveh tednih.

— Gospoda pričakuje goste, veste . . .

— Da, nekaj smo slišali. Za goste se tukaj ubijamo od jutra do večera, mrmral je Pavlo in se ozrl — stemnilo se je že in voza ni bilo nikjer. Spomnil se je, da mora iti.

— Bodite zdravi! poslovil se je na kratko od dekleta in hitel za vozom. Dohitel ga je na poljanki, kjer so se voli pasli po grajskih rožicah . . . Krenil je hitro na cesto; ozrl se je še nazaj — a zagledal ni več tega, kar je iskal, — vse je zagrnila gosta večerna megla.

II.

Domov se mu ni mudilo, no, dospel je vendarle počasi in tiho, neprenehoma razmišlja je o nesreči in togi solzne doline.

Na pragu ga je srečala Galja in ga začela izpraševati s svojim veselim glasom o tem in drugem, — on pa ji je na vse odgovarjal mračno in čemerno.

Peljala ga je v kočo in zanetila ogenj. Miza ga je čakala pokrita, na mizi krajec kruha in nož. Pavlo je sel za mizo in si glavo podprl z roko.

— Glej, najina večerja, izpregovorila je Galja in sedla tik njega.

— Izposojena? dejal je Pavlo in si odrezal kos kruha.

— Stavim svoje srce, da bo letos boljša letina. Kako lepo se kaže na polju; rž taka, da ne prideš skozi: gosta, pregosta!

— Ti si mi tudi lani proroškovala dobro letino: Kamor pogledaš, povsod vidiš zlate vrbe!

— Ljudje upajo . . .

— O, človeški upi! Kje si dobila žita na posodo?

— Nikitin Rumjaj mi ga je dal.

— Gotovo se je dolgo izgovarjal, predno je dal!

— Kaj še! Ni trohice se ni izgovarjal. Tako, ko sem mu rekla, mi je iz srca rad pomagal. To je dober človek, ta Rumjaj.

— Oh, dobri ljudje! dobri ljudje! pristavil je Pavlo.

Galja ga je rahlo objela in se ga rahlo pritisknila. Začela je govoriti — on ne odgovarja, ona se mu smehlja, on je ne gleda; pritisknila se ga je — on je ni objel.

— Izpregovori vendar besedico moje srce, ga je prosila.

— Jaz nimam veselih besed, nimam sladkih, ne sili me, kajti žalostne besede niso zate.

— Zakaj si tak, mili moj? Povej mi, ali nama nemara grozi kaka nova beda?

— Ali nama ni stare že dovolj? Da, pa tudi nova se ne bo zapoznila. Eh, dovolj se še naživiva te dobrote!

— Čemu tako govoriš, dragi moj! Minejo slabi časi, in ako Bog da, dočakava dobrih uric . . .

— Ha, le čakaj srečo, katera ne pride, in trpi nesrečo, katera te je že zadela! Izmuznil se je iz rok, katere so ga nežno objemale in sel daleč od žene.

Njegova duša je kipela bolesti in otožnosti. Niti slišati ni hotel o dobrih nadejah, o veselih upih. Rajši bi poslušal grenka očitanja, ljubše bi mu bile besede o obupni žalosti. Dosti bližje bi mu bila duša, katera bi razdraževala njegovo ščemečo togo, ljubše bi mu bilo srce, katero bi bilo v nezadovoljnosti in neskončni bridkosti tako, kakor njegovo lastno srce.

Pogledal je Galjo: njene oči so bile uprte vanj z jasnim pogledom, kakor po navadi; tihe,

pohlevne solze so se pretakale druga za drugo po njenem licu, a ustnice so se vzlic temu smehljale. Zasmilila se mu ni, a njene solze so se mu zdele nelepe, razžaljive, puste: čemu že ona plače, ona, nerazumno, zabito dete?

— Hm, vse je dobro in bo še boljše, si rekla prej, čemu se torej jočeš? vprašal jo je mož.

— Ti si vedno tako otožen, mili moj!

— Ne objokuj moje toge! Tebi se ni treba žaliti radi nje. Dovolj je!

Obrisala si je solze in znova šla k njemu in se ga pritisknila tako nežno in mehko.

— No, dobro, da si se pomirila! izpregovoril je z bridkostjo, za katero se je skrivala pritajena nevolja.

Ona je tiho sedela poleg njega, kakor poleg bolnika.

A njemu je bilo težko. Težko, da, težko! Rad bi se odmaknil od nje, no ona se ga je tako pritisknila, revica, da usta niso mogla izreči zle besede in on se ni mogel odločiti, da bi se dvignil od nje. Poleg njega sedeča žena je bila zanj dobro in mило dete, a celo tuja — tuja njegovemu srcu.

Na misel mu je prišla ona deklica, ki se je jokala zvečer za grajskim vrtom. Strmel je v okno, zagledal se v temni večer in se zamislil globoko, globoko. Njegova Galja mu je nekaj šepetala in se trudila, da bi ga razveselila, — a on je ni slišal. Poslušal jo je molče, kakor se posluša šumljanje vode in mislil, vedno mislil. Čvrsto so se mu vtisnile v pamet one sijajoče oči, one blesteče se solze, njene strastne in otožne besede in oni pomladni večer in celo cvetje španskega bezga, za katerim se je jokala; vohal je slabo, a vendar vohal v večerni temi.

III.

Drugi dan je Pavlo delal na vrtu s povešeno glavo. Delal je kakor ljudje, kateri hočejo pobiti svojo togo z delom in trudom. Storil se je iznova večer, — topel in poln blagega pomladnega diha, kakor včerajšni. Pavlo se je najzadnji napotil domov. Šel je, šel in mislil na deklico: ali tudi danes plaka? Koliko ona trpi! In kako je mlada! Kako lepa! Ali ima še očeta in mater? Kakšni ljudje so to? In kako je živela ona prej, tam v svojem selu? In kdo ji je tam ugajal nad vse? Kdo ji je bil najbolj po duši? In kako se je ločila?

Misli, ah, misli! Koliko jih je bilo v njegovi glavi! Kakor pen na morju, — in vse o njej, vse o deklici.

— E, nemara, da jo srečam in vidim, mislil je, — in vprav v tem trenutku mu je prišla naproti izza drevesa.

— Dober večer! ga je pozdravila.

Zatrepetal je, kakor da bi bil nepričakovano kaj našel na potu.

— Dober večer! odzdravil je on, a ta „dober večer“ je povedal mnogo več, nego po navadi, povedal, da je to zanj nenavaden večer.

Izpraševala ga je, ako ga je močno utrudilo delo.

— Ne, odgovoril je Pavlo.

— Ali je težka vaša tlaka? poizvedovala je nadalje.

— Težka!

— In po tlaki se vsi razidete po svojih domih, po svojih hišah na oddih, na počitek, a jaz? Jaz tukaj nimam ni koče, ni sosedov, ni kотиčka.

Izgovorivši to, so se ji vsipale solze po licih, kakor toča po cvetnih gredicah.

Srce se je obrnilo v Pavlovih prsih — srce se mu je obrnilo, a ne od žalosti, ampak od radosti. Kako sladko mu je bilo gledati te solze. Niti mislil ni, da bi jih ustavljal. Ne besedice ni črhnil v njeno tolažbo. Nemo je stal in gledal, — češ, našel je to, kar je iskal, česar mu je bilo treba, našel in ostrmel: in veselil se je svoje najdbe in radoval se nad solzami — našel je, to je čutil z vsem svojim bitjem: našel, našel! . . .

— Bože moj milostivi! Kak težko je na svetu! dejala je dekle! Vsem je hudo, fantom ravno tako, kakor dekletom. Da, fant ne plaka bržkone kakor jaz . . .

Pavlo je čutil, da mu oči zalivajo solze . . . Odgovoril je:

— Zakaj bi ne plakal?

— Trdni ljudje, fantje, kakor se pravi . . .

Oba sta zamolčala.

— Kako vam je ime? je vprašala.

— Pavlo.

— A kako se pišete?

— Črnokril.

— A meni je ime Varka, po očetu sem pa Linivna.

— Ali močno žalujete po vašem kraju? je vprašal.

„Sklenila je bele roké, točila grenke je solzé . . .“

Pavlo je ravno to hotel imeti in umolknil.

— Pojdite sem, pozvala ga je skoz solze, pojdite za menoj in pogledjte!

Peljala ga je na hribček in mu kazala, stegovaje roko v daljavo: v mraku, tam po rosni stepi se malce razločuje cesta.

— Ta, pripovedovala je naprej, ta cesta pelje v moj rodni kraj!

Pogledal je na to cesto, in srce se mu je krčilo v prsih, kakor od lastne nesreče in žalosti.

Stala sta dolgo, dolgo in pozabila na čas, kateri ne stoji.

Ona je poizvedovala, ali ima še Pavlo očeta; ali mu še živi oče?

— Nimam ne očeta ne matere.

— Kakor jaz, je rekla, tudi jaz sem sirota.

Ljubo mu je bilo, da je zaslišal to besedo! Kako ljubo! Da bi imel sorodnike — sam bi se jih tvegala.

A žena njegova, Galja?

In ustala je pred njim, — v dušo ga je zazeblo, — in nikakor se ni mogel iznebiti te misli, od katere ga je v dušo zazeblo, kakor da bi mu leden veter potegnil po njej.

Dekle izprašuje nadalje: Kje stoji njegova koča? Kakšni so njegovi sosede?

In povedal ji je, kje stoji njegova koča, naštel ji je imenoma svoje sosede, le o Galji ji ni povedal ničesar. Njemu se je zdelo, da ga mora sedaj in sedaj dekle sama vprašati: A žena vaša? . . . in srce mu je zamiralo ob tej misli.

Petelini so zapeli na vasi.

— Oh, kako pozno je že! opomnila sta oba obenem v en glas. Petelini že pojo.

— Z Bogom! je dejal Pavlo.

— Lahko noč! je prijazno odgovorila dekle in izginila v temi.

IV.

Videla sta se tudi tretji večer, videla isto-tako četrti, — začela sta se shajati vsak božji dan. Čim je nastopil mrak, sta bila spet skupaj.

On je ni prosil, naj pride, ona mu ni povedala, da pride; Pavlo jo je pričakoval sam od sebe. Varka je prihajala sama od sebe. Razgovarjala sta se, izpraševala drug drugega, pripovedovala si drug drugemu. On se je spominjal, kako je služil za dninarja pri hudih ljudeh . . . Nikdo še ni tako zmenjal njegove usode, nikdo še ni plakal nad njo s takimi gorkimi solzami kakor ta tujka. Tudi ona mu je zaupala svojo bridkost, svojo srčno boleost. Kako jo je on ljubil! Kako jo je umel! Na celem božjem svetu ni bilo zanj tako nesrečne in tako drage devojke!

Dan je mineval za dnem, večer za večerom, a onadva sta se še vedno shajala in govorila, vedno več sta si imela povedati. Dekle je še vedno mrmrala nad svojo togo, a tuintam ji je srce veselo vztrepetalo v prsih, da sama ni znala, zakaj. — Njena toga se je razsipavala liki ovenelo cvetno listje blizu svežega cveta. A Pavlo se ogreva za njeno otožnost, za njene solze, še bolj pa za njene ljubeče poglede.

Skraja sta pričakovala svidenja tako, kakor se pričakuje dolgo zaželjeni solnčni dan. Človek se ga že naprej veseli in na novo oživi, ko ga je dočakal; pozneje sta pa čakala svoje sestanke z neko pekočo žalostjo in nepotrpežljivostjo, kakor je to v navadi v slučaju ljubezni.

Končno sta se zavedla, da se ljubita! In ta ljubezen - bolezen, hujša nego vsaka bolezen na svetu — je neozdravljiva, ne zaroti je nobena čarovnica, nobena vražarica je ne izžene.

Krasno leto se je že bilo razcevelo in je doseglo svojo najlepšo lepoto, a Varka še vedno ni znala, da je Pavlo ženat. Hm! Mari je vas mala! Mari je možno poznati vsakogar, — posebno njej, ki še ni naredila koraka z grajskega dvora.

O njem pa tudi ni govorila z nikomur, nikogar ni izpraševala o njegovih razmerah.

A Pavlu je prihajalo življenje vedno hujše in hujše. Ta ljubezen, ki ga je oživljala, zadala mu je tudi živo muko. Često — često, ko je sedel poleg svojega dekleta, vsilile so se mu misli o njegovi ženi; ko je poslušal njo, zdelo se mu je, da sliši glas iz svoje koče. Domov se je vračal vedno težje. Srce ga je bolelo in vest ga je pekla . . . Iskal si je dela, hrepenel je po njem, a začeniši to ali ono, ni mogel uztrajati, — kakor da bi se mu bilo delo valilo iz rok; ako je začel govoriti, prihajale so mu na jezik same bridke besede, razdražljivi in jezljivi razgovori.

A Galja je bila vedno ista ljubezniva in vesela žena. In najsi jo je še tako mučil s svojo nezadovoljnostjo in svojim modrovanjem, ona je vzlic temu skušala, da bi mu ugajala in ustregla vsaki njegovi želji. Najsi jo je še tako razžalil, ona ni imela drugega odgovora razven: „Mili moj, srce moje!“ In v takih slučajih se je obupno zgrabil za glavo in bežal iz koče, bežal brez cilja.

Dušilo ga je blizu Galje, dušilo od srčnega gorja, dušilo ga je še bolj od njenega ljubečega pogleda. Bežal je k dekletu — črno gorje je bežalo za njim in ga davilo i pri njej.

Davno se ji je že hotel priznati, da je oženjen, a povedal ji še tega vendar ni. Končno je vendar sklenil, da mora to storiti in s to mislijo je prišel k njej. — ona ga je čakala in mu ni dala do besede s svojimi gostimi vprašanji.

— Kakšen pa si? izpraševala ga je skrbno in razburjeno. Ali si bolan? Bože moj milostivi!

ti si bolan? Povej mi! Zakaj ne govoriš? Govori vendar!

In ona se je mehko pritiskala k njemu.

— Jaz sem ženat! hotel je povedati, a mesto tega je dejal: „Dekle! ali me res ljubiš? zvesto? močno?”

— Bolj nego svojega rodnega očeta, bolj nego rodno mater! bolj nego beli svet, bolj nego svoje mlado življenje!

In stisnila se je k njemu, kakor se dete stisne k materi: zaupno in veselo.

Premagala ga je velika boleost, grozna, davča žalost.

— Dekle, rekel je, jaz se oženjen, imam ženo.

Ona je ostala k njemu pritisnjena, kakor je bila prej. Glavičo je imela na njegovi rami. Niti za las se ni premaknila od njega.

— Kaj? — ga je vprašala.

— Ženo imam. Slišiš, Varka? Razumeš?

Ona je poskočila.

— Ali je to šala? Ali je resnica?

— Resnica, resnica!

Hotela je bežati od njega kakor blazna.

On je ni pustil; za roko jo je držal in vlekel k sebi.

— Dovolj! Pusti! zakričala je na ves glas, da je odmevalo po temoti. Kaj hočeš? Kje je tvoja žena? Pelji me k njej, da se vidiva! Pusti me! Jaz te nočem več poznati. Jaz nočem več živeti na svetu! Kako sem te mogla ljubiti, tebe, zlega človeka!

— Srce moje! potrpi, ne plakaj . . . potrpi! miril jo je, kakor da bi ga navdajalo nekaj tajnega, s čemur bi jo mogel potolažiti. Ne zaničuj me, prosil jo je, ne beži od mene!

Ne zavrzi me!

— Ne zavrzi? Kako naj vendar ostanem pri tebi? pri tujem možu? Tuj! Tuj na veke! Trpi, trpi za to, ker si mene pogubil, pogubil!

— Tebe in sebe, Varka!

— Pojdi proč, proč od mene! Pojdi! da te ne bom nikoli več videla, nikoli več slišala! . . . Boljše bi bilo, da bi bil umrl, nego da si mene začel ljubiti! Kaj mi je začeti? Kaj mi je storiti? Kako živeti? Ne zavrzi me, prizanesi mi! Oh, kakšna nesreča! Ne zavrzi me, prizanesi!

In objemala ga je in plakala in molila in spet ga gonila od sebe.

— Ne pustim te! Prepozno je že za najino ločitev! Jaz te ljubim! Jaz se te ne morem tvegati, dokler bom živ!

V.

Že v začetku je dihala zloba nad to ljubeznijo, a sedaj jo je zalivala od vseh strani, kakor povodenj. Ako sta se sešla, bilo jima je bridko, ako se nista videla, še brižje. Po cele noči sta posedavala drug poleg drugega, držala se za roki in molčala, le srce je kipelo in govorilo . . .

— Popiši mi svojo ženo! ga je prosila Varka.

— Kako ti jo naj popišem in čemu?

— Popiši, popiši! zakaj se braniš? Dovolj, da jaz nimam ničesar, da bi se ti pohvalila, da bi se pobahala. Pohvali se ti! Nu, kakšna je? Lepa? Krasotica?

— Jako lepa je.

— Hvala Bogu! Ali te ljubi?

— Ljubi, ljubi!

— Ljubi te in srčka?

— Ljubi in srčka.

— Je li dobra in mila?

— Dobra in mila.

— Kaj še hočeš več? Česa iščeš pri meni? je vzkriknila Varka. Pojdi v kočo k svoji ženi, k svoji mili ženi!

— Dovolj, Varka, dovolj! Ali je bilo treba tega poizvedovanja? Rajši bi si bil odsekal pravo roko, nego da sem ti moral priznati dobroto, krasoto in ljubezen svoje žene. Prizanesi moji ubogi glavi!

Ona se je iztrgala iz njegovih rok.

— Kje si jo spoznal? ga je mučila dalje.

— Tukaj v vasi.

— Ali ti je močno ugajala?

— Ugajala, da, ugajala . . . A zakaj me mučiš, Varka?

— In sta se kmalu na to vzela?

— Črez pol leta.

— Nu, dovolj časa za premišljanje in razsojanje! Pol leta prej sta se poznala! In sta se pogosto shajala takrat? Vsak dan?

— Vsak dan.

In glej! Pred njegovimi očmi je vstala ona topla in jasna jesen, ko se je oženil z Galjo: Kako so se takrat svetlikali srpi na polju, a po travnikih so še pred zarjo zvenele kose in pod večer so se vlekli proti vasi težko obloženi vozovi; okoli koč pa so rasli stogi žita. Povsod so se slišale vesele pesni, jabolka so se rdečila, veje so se vesile pod težo; hlopaje s krili so letale jesenske ptice nekako bodro in smelo. Spomnil se je, kako je peljal Galjo iz cerkve; venček iz svežih cvetov je imela na glavi; kako se je vse izpremenilo v njegovi siromašni koči in postalo vse veseleje in prijetneje, odkar je domovala Galja v njej. Vse je zadišalo po svežem cvetju.

katero je nosila na polico v kotu, kjer so visele svete podobe. Bridko se je spominjal vsega tega, kakor se spominja človek sreče, katera je nekdaj bila, a sedaj je ni več. Ali je ona varala njega, ali je pa človek ni umel držati. Na nikogar ni mogel zvaliti svoje nesreče, on sam je bil kriv.

Na njegovih rokah mu je plakala ljubljena, izvoljena devojka. Točil je ta večer grenke solze tudi Pavlo.

VI.

Galja je zbolela. Šla je z dela domov, dan je bil vroč in soparen. Hipoma se je pripodil veter, burja in dež. Sredi polja jo je zajela ploha. Galja se je prehladila in zbolela.

Ležala je sama, zapuščena v bolniški postelji. Prihajale so sicer sosedke vpraševat, kako ji je, pomilovale so jo in spet hitele za delom. Pavla skoraj nikoli ni videla. Zjutraj se je pred svitom odpravljaj na delo, a vračal se je domov vedno pozno, tako o polnoči.

Kje neki ostaja? je začela ugibati. Ako bi hodil na vas, opomnile bi gotovo sosedo o tem — a tako jo izprašujejo, kako to, da moža nikoli ni doma. Kje torej biva? Kam hodi? Ha, sam se potaplja v svojo žalost, kakor prej kedaj. Spomnila se je, da ga je prej, ko sta se šele spoznavala, iskala in nahajala na travniku ob reki, ali v lesu, samega s svojo togo, — nemara je sedaj ravno isto. I sedaj sam samcat kje tožuje in se muči. Takrat se je vselej razveselil, kadar je prišla k njemu, sedaj pa beži od nje... Ali je ne ljubi več? A kako bi se moglo to zgoditi in zakaj? Zakaj? Tako premišljevaje je zapazila, da je oblita s solzami. Glej, glej! je govorila sama sebi, plačem kakor otrok! A solze so lile, lile ne-

vzdržno. Utrujena je zadremala. Vse se je zavrtelo okoli nje; šum od zunaj se ji je dozdeval kakor šumenje daljnega gorskega potoka, nejasno, nerazločno. Le to je dobro čutila, da ji bije srce in da jo boli, boli z neodoljivo boljo.

Tako je minil teden. Od dneva do dneva ji je postajalo hujše. Sosedke so jo obiskovale bolj pogosto, prihajale so stare babe. Vse so hodile v kočo previdno po prstih, sedele so mirno, malce zmagonosno. Nihče se ni zasmel; slišale so se le na pol glasne besede in previdno počasno kretanje je kazalo, da je smrt blizu...

— Torej res moram umreti? je vprašala bolnica.

— Smrt nikogar ne izgreši, dete moje! je odgovorila stara baba, od same starosti osivela in suha.

— A vi, babica, ste preživeli skoraj celo stoletje, je opomnila bolnica.

— Preživela, dete moje, in sedaj pričakujem smrti od Boga.

— Jaz nisem mislila, da bi prišla moja smrt tako zgodaj! Nisem pričakovala...

— Smrt prihaja nepoklicano in nepričakovano, duša moja.

— Da, glejte, lani je umrla Katrja Kravčiča — mlada kakor jagodka! se je oglasila črnokoža in živa sosedka, drže dojenčka na rokah.

— In Grinčenka ste zabili? Kakšen lep fant je bil, Bog mu daj večno luč, je pripomnila druga sosedka.

— Tako mladi ljudje umirajo! je pristavila starka in se podprla z roko.

Dan se je mračil, nastopal je večer. Otroci so se zdramili na rokah svojih mater, katere so se začele razhajati druga za drugo.

— A kako, da še tvojega moža ni domov? Ljudje so že prišli s polja, je dejala starka.

— Oh, takoj pride, babica...

— Nemara je kam šel? Revščina vaša je velika, dete moje, jaz vem. Gotovo je šel koga prosit posojila.

— Ne vem, babica.

— Nu, še pač jaz posedim s teboj. Same te ne morem pustiti.

— Nič ne de, babica. On takoj pride, takoj, še ta trenotek; ne bojte se in pojdite domov!

— Ne, ne, golobica moja, jaz ostanem pri tebi. V taki hudi bolezni te ne morem pustiti same. Kdo bi ti zatisnil oči, ako bi te zadavila smrt? Veš, smrt ne pošilja pošte, da pride...

— Ne, babica mila, Pavlo pride! gotovo se ne zamudi, ne bojte se radi mene! Boljše mi je že. Zdi se mi, da sem že bolj pri močeh... Jako se mi je že polehčalo... Ne skrbite torej, pomirite se... Vas doma čakajo otročički, vnučci že čakajo med vratmi kdaj bo treba teči babici nasproti... Pričakujejo vas in spati ne bodo mogli, dokler ne pridete...

— Da, spati ne bodo mogli, to je res. In pričakujejo me moji ljubi golobčki. Veruješ, da jim je vseeno, ali teko po nogah ali po glavi, kadar je treba iti babici nasproti? A tebi se je polehčalo, duša moja? Nu, slava Bogu! Z Bogom, moja krasotica! Z Bogom ostani!...

In napotila se je starka domov, smehlja se ob misli o svojih šaljivih vnučkih, in zadovoljnost ji je zasijala na licu, ko je v duhu uživala svoj nocojšnji počitek.

Galja je lahko vzdihnila, ko so jo vsi zapustili. Videlo se ji je, da sama prej dočaka moža in da ga prej zagleda, ako ne bo videla drugih.

A njega ni bilo od nikoder. Dolgo ga ni bilo. . .

Zaslišal se je govor na ulici, trkanje, šum; vrata so škripala, okna so treskala; vse je slišala Galja. . . a moža vendar ni bilo. . . Potem je spet vse potihnilo, nastopila je temna noč. Tedaj je on prišel.

V radosti mu je stegnila roke nasproti.

— Pavlo, pojdi sem, pojdi k meni, moje, srce! . . .

Šel je k njej in stal ob postelji.

— Skloni se k meni . . . bliže, bliže . . . dvigni me malce. . .

Sklonil se je k njej, malo jo privzdignil. — a niti besedice ni imel za njo.

— Pavlo! ljudje govore, da umrem. Oh, meni je tako hudo, hudo, ločiti se od tebe! . . .

On se je stresel po vsem životu.

— Mili moj! ako bi mi bilo možno, jaz bi te postavila gospodarjem vsega sveta! Boga bom prosila, naj te obsiplje s srečo, z razkošjo. . . Kar si želiš, da ti izpolni. . . Oh, jaz te tako ljubim. . . Ljubim te, da. . . Ti si moja duša, moje vse. . .

Premagal ga je nekak mračen strah: zdelo se mu je, da diha vanj sama blede, ledena smrt — hotel je bežati — a ni mogel. Ni se upal, iztrgati se iz njenih oslabelih rok. Še par besedic mu je govorila, a že zmešano, nerazumljivo, šepetaje, — oči so se ji otrujeno zaprle, roke so se spustile.

On se je zagnal k oknu in ga odprl, skočil k dverim in jih odprl na stežaj in vzdihnil težko, globoko. Ozrl se je na posteljo — žena je ležala kakor snop, le tuintam je še slabotno dahnila.

Šel je k postelji in prebdel celo ljubo noč poleg nje, posluškovaje, ali še diše ali ne in nadejaje se: Glej, glej! ponehava . . . pojema . . .

Drug dan je bilo Galji še hujše, tretji, četrta še hujše. Vse je pričakovalo njene smrti. Ležala je brez zavesti, brez čuvstva, z zakritimi očmi. Nikogar ni videla, nikogar poznala . . .

Dnevi teko, a Galji se še vedno ni obrnilo na bolje.

Z Varko se je videval Pavlo vsak dan mimogrede vsaj, če ne več nego za trenutek. Govorila nista mnogo. Dolgih razgovorov sta se izogibala.

Snideta se.

— Kaj, kako? vprašuje ona.

— Kakor doslej . . . vedno slabše! odgovarja on in . . . konec. Posedita, objameta se in ločita.

— Nu, te noči Galja ne preživi! pravile so mu sosede. Glejte, kako tiho in mirno leži brez vsakih sanj. To je predsmrtni sen.

Pavlo jo je pogledal . . . Da, res, res.

Ko se je stemnilo, je bežal k Varki. Objel jo je tako, da je vse uganila po tem objemu.

— Bože moj! Bože moj! se ji je izvilo iz prsi. Kedaj se oddahnem! Kedaj bo konec mojih muk! Ali bom kedaj srečna na svetu?

— Varka! izpregovoril je on, kako čudna so pota Božja . . . Jaz sem mislil . . . ugibal in bil pripravljen na vse! A glej, sedaj sem svoboden, svoboden . . .

VII.

Vrnil se je Pavel v kočo in zaslišal:

— Ali si ti, mili moj?

Hotel je stopiti naprej, a korak se mu je ustavil. Ostrmel je na mestu.

Ne govori z njo, šepetale so mu sosedke na uho. Samo malce bližje stopi!

Peljale so ga k Galji in ga postavile pred njo.

Čim ga je zagledala, se je nasmehljala. Gledala ga je s svojim svetlim, krotkim pogledom — in v njenem licu se je izražalo več veselja nego trpljenja.

— Tako je navadno pred smrtjo, šepetale so ženske za njegovim hrbtom, pred smrtjo se skoraj vsak bolnik počuti celo zdravega, a kmalu . . .

Na noč ste ostali dve sosedi. Galja je kmalu spet zasnula. Pavlo je sedel na klopi.

Sosedki sta dolgo šepetali med seboj, a končno zadremali obe. Njega se spanec ni usmilil. Vso noč, do belega dne je presedel, ne da bi zatisnil oči. Na tlako ni šel: Moja žena je na smrtni postelji, se je opravičil pri oskrbniku.

Okoli poldneva se je Galja prebudila in takoj poklicala Pavla k sebi.

— Glej, mili moj, odleglo mi je . . . Da bi se mi le kmalu povrnila moči, sedaj . . .

Oh, in kako se je blaženo smehljala, govore z njim.

Minil je ta dan, minila noč. Sosedse se čudijo in radujejo, češ Galja okreva. V koči so se spet slišali veseli, glasni razgovori: sosedke niso prihajale več tako pogosto, v koči ni bilo več videti toliko tujih lic kakor prej.

Pavlo se je pa še vedno nadejal, da . . . ni jedel, ni pil, ni spal . . .

Tri dni že ni videl Varke — ni se ganil od Galje.

Galja, mlade in krepke narave, si je bistro opomogla na noge. Lahna rdečica se je spet pokazala na njenem licu, oči so veseleje zasijale, in to jo je še posebno tolažilo, da je bil mož vedno okoli nje.

Sosede so ji prijazno čestitale na naglem ozdravljenju. Njen veseli glasek je iznova zazvenel po koči in vsako minuto se je bolj in bolj zavedal mož, da Galja živi, da ni umrla, da ne umre...

In jeza mu je ustajala v srcu, nekako blazno razdraženje je zavladalo z njim — Galja je bila kriva, kakor da bi bilo od nje odvisno, ali naj živi ali umre in njemu na škodo si je izvolila življenje, a ne smrti.

— Nu, glej, jaz vstanem sedaj, meni je celo dobro! mu je pravila z veseljem.

Mož jo je gledal in molčal.

— Eh, celo za nič sem ti bila pri hiši, a dela je toliko.

Šel je k njej in jo sirovo prijel za obe rami...

— Oj, pusti, pusti! Kako si me krepko zgrabil! Kar glava se mi je zavrtela.

Gledal jo je z nekakim zlobnim veseljem, ker je bila tako grozno slaba in medla.

— Oh, kako si močen! Ako bi me bil še malo bolj stisnil, bi me bil zadušil!

— Zadušil bi te bil, govoriš?

— Ali mar ne?

Premetil jo je z upehanim pogledom in šel iz koč. Hodil je po dvorišču zamišljen, otožen, oziraje se tuintam, kakor da bi prežal na kak poseben plen, kakor da bi se nadejal česa posebnega.

Galja ga je poklicala obedovat.

— Kako si se zamislil? O čem vendar toliko premišljaš?

— Nu, čuj, kaj sem mislil: ali vlada slabi silnega, ali silni slabega?

— Hm, seveda silni slabega.

— Dovolj; ali res tako misliš? A govori se pa vendar, če človeku pride pod roke kaj slabotnega, nežnega, da nima poguma, da bi pritisknil...

— A to mu je na voljo dano. Ako hoče, pogubi, ako noče, prizanese.

— Lepo govoriš, Galja, resnico govoriš! se je zasmeljal Pavlo in se zamislil.

Zunaj se je že mračilo — delal se je oblačen, neprijeten večer. Zdaleka se je slišalo gluho gromenje, dvigal se je silen, buren veter.

— Ljubi moj mož, kaj vendar neprenehoma razmišljaš? Povej mi, ga je prosila Galja.

— Kaj je na svetu najmočnejše, Galja?

— Hm, ljubezen. Na svetu ni ničesar močnejšega! je rešila vprašanje in se pritisknila k njemu.

— Dobro govoriš, Galja, resnico govoriš, opomnil je kakor prej in se iznova zasmeljal.

Hipoma je nekaj butnilo ob steno kočje od zunaj, tako da so se okenca stresla in šipe zavcenketale:

— Kaj je to? Kdo trka tako silno? Góspodi! Koča se prekucne! je zakričala Galja.

Stresel se je tudi Pavlo. Odprl je okno — v temi je nekdo begal po ulici in pobiral nekaj s zemlje.

— Ah, nič ni... je dejal Galji, bržkone je veter tresnil z vratmi...

— Ne, ne, to ni bil veter, pojdi in poglej, mili moj, kaj je bilo!

— No, saj sem videl, da ničesar ni!

— Ah, kako sem se prestrašila!

Otvorila je dver na dvorišče. Veter se je zaigral skozi odprta vrata, da je kar zažvižgalo po koči. Izpustila je vrata, ker jih ni mogla vzdržati.

— Kam greš? jo je vprašal Pavlo in dostavil, ne hodi!

— Vode sem hotela zajeti na dvorišču, niti kapljice je ni v koči.

— Jaz sam ti je prinesem; — ti ne hodi!

— Šel je na dvorišče z vedercem, skočil k vratom na ulico, jih otvoril in pogledal na cesto. Dva kamena sta tik drug za drugim priletela vanj. Prvi mu je zletel čez glavo, drugi ga je občutljivo udaril v pleča, tako da je celo bolešno zastokal.

— Varka, Varka! je klical tiho in previdno in stopil na ulico.

Nikdo se ni odzval njegovemu klicu, le od koč je nekdo hitrih korakov bežal po ulici. Pavlo je prinesel Galji vode in vzel svojo kapo.

— Kam si namenjen, Pavlo?

— Moram na delo.

Hitro je odšel. Galja je ostala sama. Sedla je in šivala in mislila. Mislila temne misli. Ne da bi ji prihajale otožne misli, a vsaka misel, ki se ji je pojavila, pobarvala se je takoj s kapljico tihe, udane bolesti. Sedaj in sedaj je odpirala okence, gledala in prisluškovala, a videla ni drugega nego črno temo in slišala samo zaganja-joči se veter.

VIII.

Pavlo je došel Varko šele okoli grajskih hiš.

— Varka! počakaj! počakaj, je zaklical Pavlo brez sape od utrujenosti in bega.

Končno jo je vendar ujel in ustavil z obema rokama.

— Nu, kaj? je vzkriknila Varka. Ali je ozdravela? Zakaj si mi lagal? Zakaj si me motil? Zakaj nisi prišel in mi povedal resnice? Jaz sem čakala in se nadejala cele dni in noči, pogibala sem — propadala same toge, razburjenosti, a ti? Ti si bil pri njej, tolažil si jo? Stregel si ji! Zakaj ne govoriš? Zakaj molčiš? Govori že? Pripoveduj!

— Ozdravela je! je povedal Pavlo.

— To vem! Ti mi le povej, kaj je meni začeti! Povej in pouči me! Ti si mi zmešal pamet, ti me tudi pouči, kako naj sedaj živim — saj sama tega ne vem! Smrti, smrti si želim!

— Potrpi, Varka: vse, vse premisliva in pogodiva.

— Misлити, potrpeti? Le misli, misli! Kako naj mislim, če mi pa srce razbija v prsih, srce, slišiš? Zgori mi to srce in stli! Dovolj sem že mislila! Cele dni in noči! Ali veš, koliko sem prelila solza? Smilila se mi je ona, veš... trpela sem, kakor da bi bila jaz sama pred smrtjo! Končno sem vendar lila solze veselja, češ, pri-jokala si si rešitev!

— Oh, i jaz sem preživel lepe dneve, Varka, preživel lepe noči!...

V obupu se je zgrudila poleg njega na tla.

— Pavlo, zaželeni moj! je ihtela, ali veš, kaj se to pravi, videti vaju skupaj? Ko sem vaju nocoj zagledala in videla, da se ti smehlja, jaz...

jaz ... ubila bi bila vaju najrajša oba. Pritekla sem pod okence — možno, da kaj vidim ... Nadejala sem se namreč, da zagledam mrtvaški oder in na odru njo — oh, strašno ... namestu tega sem videla vaju skupaj! Ubiti sem te hotela, ubiti! Glej, sedaj ko sem pri tebi, mili, nenagledni, se mi dozdeva, da sem pri svojem najhujšem sovražniku ... Gotovo te danes ali jutri začnem sovražiti in ti želeti, da te vzame smrt ... Ubij jo ... naj umrje! Zakaj moram jaz pogibati? Tò je hujše od smrti! Naj bom jaz srečna s teboj, a njo ubij! ...

IX.

Pozno po noči se je vrnil Pavlo domov. Galja ga je še čakala, sedela in šivala.

— Kako si pozen! je izpregovorila. Toliko sem že mislila in mislila med tem in te pričakovala.

In spet ta laskavi glasek in vedno te ljubeče, tihe oči! Srce mu je maščevalno vztrepetalo, kakor da bi gledal najzlobnejšega sovražnika.

— Ali me je bilo treba čakati? je dejal Pavlo. Zakaj nisi šla spat?

— Nič se mi ni dremalo, in tako sem sedela in — šivala.

— Da, zakaj bi ne bilo treba čakati tebe, moj mili?

Vprašala ga je, kje je bil — odgovoril ji ni besedice; predložila mu je večerjo — niti dotaknil se je ni.

Hodil je po koči, kakor da bi kaj iskal. Potem je sedel za mizo. Bled je bil kakor mrlič, oči so mu gorele. Onemoglo je gledal Galjo.

— Kaj me tako gledaš? ga je vprašala boječe in ljubeznjivo.

Hitro je vstal, kakor da bi se bal, da bi prišla k njemu.

— Kaj šivaš? jo je vprašal.

— Tebi srajco.

— Dobro; šivaj jo hitreje.

— O, rada se požurim! mu je odgovorila s smehljajem.

Začel je zopet hoditi po koči. Neprestano hodil, hodil, hodil gor in dol.

— Zakaj vedno hodiš?

— Glava me boli.

— Oh, beda! Hočeš hladne vode?

— Čemu! Samoodsebe neha! Saj praviš, da mora nehati vsako zlo, — ali me nisi ondan tolažila s tem?

— Seveda sem.

— In ti še vedno upaš na dobro? Ali še vedno pričakuješ dobrega na belem svetu?

— Pričakujem in nadejam se, mili moj.

— A kaj, če pride še hujše? Dovolj, dovolj! Jaz nočem poslušati tvojih upov in nadej! Odgovori mi le na to: Kaj, če bode čem daljše, tem hujše in slabše?

— Trpela bom, mu je odgovorila, gledaje njegovo prebledelo, omračeno lice s trepetom in ljubeznijo.

— Boš trpela? je vprašal z bridkostjo. Meni se vidi, da ti je trpljenje sladko, lahko. Kaj? Nemara vpliva dobro na glavo? Ali kaj?

— Težko je trpljenje, da težko, a poleg tebe pozabljam, da je težko. Ne čutim trpljenja, Bog ve, da ne!

— Hvala! je vzkriknil on; hvala!

— Kaj je s teboj, Pavlo? ga je vprašala s tako zvenečim glasom, kakor da bi ga hotela pomiriti in se mu prilaskati.

— Nič, nič! Šivaj, šivaj! Veš, nikoli ti še nisem želel lepše usode, nego ti jo želim sedaj. Oh, kako hrepenim po veselejšem življenju! Kaj? Galja?

— Dragi moj, s tem si nikoli nisem ubijala glave. Le to vem, da bi mi ne ugajala največja sreča brez tebe. Poleg tebe mi je življenje postalo sladko, ne želim si ničesar več.

— Ničesar več? Torej imaš vsega dobrega dovolj? Ničesar več si ne želiš?

— Moja edina želja, je ta, da bi ti postal mirnejši in veselejši, ljubi moj mož.

— Boljše je, da mi želiš smrt! Smrt, usmiljena ti moja tovarišica!

— Bog nas varuj! je zakričala ona v trepetu in globoki žalosti. Kaj si rekel?

Oh, kaj takega!

— Ali ni prijetno umreti? Ti se nemara bojiš smrti!

— Jaz nočem umreti! je dejala Galja.

— Zakaj nočeš?

— Kako čudno vprašaš, Pavlo. Tebe zapustiti! In svet božji je lep, jaz sem še mlada... No, in kako zapustiti tebe? Ko sem ležala bolna, sem vedno mislila o tem — Milostivi Bog! Kako mi je bilo težko! Ker ne, tebe nočem zapustiti! nočem umreti.

— A če umreš?

— Saj sem že zdrava sedaj — mlada sem... Bogu bom molila, da bi me pustil živeti s teboj na belem svetu.

— Hvala, hvala! je votlo donel njegov odgovor. Vedno je še hodil po koči in nekaj iskal po vseh kotih, pogledoval je pod klopi.

— Kaj iščeš? ga je vprašala Galja.

— Nič! Šivaj mojo srajco, hiti!

— Saj šivam, šivam, glej! A kako, da ti je tako treba te srajce?

— Želim si novo.

Smehljaje se je ozrla nanj, a čim se je ozrla, ji je padlo šivanje iz rok; kakšen je stal za njenim hrbtom! Kakor da bi se bil ravno vrnil iz onega sveta.

Ona je odskočila in zakričala:

— Kaj je s teboj?

— Kaj? Nič! je odgovoril kratko in jo s silno roko ustavil na mestu. Šivaj!

— Danes je že gotovo pozno...

— Ni še pozno, je dejal Pavlo in uprl svoj pogled v njeno lice... Kako krotke in ljubezni polne so njene oči!

Galja je začela spet šivati.

Iz pod klopi se je svetlikala sekira... Pavlo jo je pobral mimogrede. Spet je obstal pred Galjo in jo onemoglo pogledal. Dvignila je glavo od šivanja in ga pogledala; boječe in nežno in se mu nasmehljala. Ves je zatrepetal. Začel je spet hoditi po hiši, držaje v roki sekiro, katero je vedno skrival pred njo.

— Šivaj, šivaj! jo je priganjal.

— Da, saj šivam, moj mili!

Stopil ji je za hrbet in odzadi udaril po glavi. Sekira je padla, a ona ni niti vzkriknila; le vzdihnila je in se zvalila s klopi, kjer je sedela, s svojim šivanjem v pobledeh rokah.

Pavlo jo je dvignil in položil na klop in sam sedel poleg mrtvega trupla.

X.

Noč je potekala; megle so se trgale in izginjale, — zvezde so bledele... V koči se je zasvetila luč. Pavlo je sedel pri svoji žrtvi in

gledal mrtvo in blede lice; sklonil se je na njene prsi in poslušal... srce ni bilo; prijel in tipal je levico, tipal desnico — obe roki hladni in brezčutni.

Končno je šel iz koč, katero je zaklenil za seboj. Noč je bila po dežju sveža in topla. Napotil se je v grajski vrt, oziraje se in pričakovaje... nikogar ni bilo. Spomnil se je, da je že jako pozno, da Varka ne pride in da ga nemara sploh ni čakala. Dostikrat je našel Varko na reki, torej je tudi sedaj šel skozi grajski vrt naravnost proti reki. Vedel je, kam hodi Varka perilo prat. Tam je sel na kamen ob bregu. Dolgo je sedel. Bela megla se je vlačila nad vodo, katera je sinjela prosi jutru; a izza gora je mlada zarja zlatilo nebo.

Sedaj pa sedaj je vstajal, poslušal in se oziral v ono stran, s katere bi morala priti Varka. Mislil je le o tem: Kedaj pride ona in ako sploh pride?

Ni čakal zaman. Prišla je; on se je zagnal proti njej in jo zgrabil za obe roki.

— Sedaj boš ti moja na vse veke!

Odmaknila se je od njega v groznem strahu.

— Slišiš? Moja boš!

— A žena tvoja? vprašala je z izrazom strašne onemoglosti.

— Ženo sem ubil!

Varka je vzkriknila in se opotekla.

— Ubogal sem te in jo ubil, sploh sem pa že sam dolgo mislil na to — no, in sedaj se je izvršilo... Sedaj si ti moja: nikdo naju ne razloči, nikdo ne ostane med nama. Treba jo bo hitro pokopati. Sediva in pogovoriva se. Nikogar ni blizu...

Sedla je poleg njega na kamen. Pavlo je govoril z njo kakor navadno, kakor človek, ki je pri polni pameti, razsodno in pokojno.

Varka ga je gledala, poslušala in — trepetala; trepetala kakor droben listek. Začela je jokati, a on jo je tolažil in jo miloval. A ona ni zadrževala svojih solz, v katerih se je kar topila, tudi tolažbe ji ni bilo mar, — grozno ji je bilo pri srcu, kakor da bi se zemlja odpirala pod njo.

— Misli se mi mešajo! Po glavi se mi vse vrti, ihtela je vsa iz sebe. Jaz ne morem, ne morem...

Na svetu so taki ljudje, kateri ne morejo trpeti. Ako ni pomoči, ni sredstev za njihovo muko, tedaj jim je ljubša smrt nego beda. No, taki redko umirajo od svoje roke. Češče se oklepajo kakšne si bodi opore, češ: Daj mi moči! daj mi poguma! Lahkodušni so; v radosti in v razkošju jim ni nikoli preveč, a pridi le kapljica nesreče, in polegajo pod njo kakor trava.

Taka je bila tudi Varka. Dovedla je sama reč do skrajnosti, a tukaj ni mogla več stati na lastnih nogah.

— Govori, govori! Pomiri me, razveseli me! je prosila Pavla.

In Pavlo jo je miril, kolikor mu je bilo možno in razveseljeval, kolikor se je dalo. Končno je bila strahu, nemira in groze, joka in stoka tako utrujena, da niti srca ni več čutila; nič več je ni ščemelo tam notri v prsih. — Premagal jo je nemiren sen...

XI.

Pavlo se je spet vrnil v kočo in pogledal mrtvo ženo utrujeno in upehano. Sel je za mizo. Bilo je še rano. Sedel je kakor okamenel; včasi je pogledal skoz okno. Solnčece je vstajalo...

Mimo kočē so začeli hoditi ljudje, zaslišali so se otroci, igrajoči se na ulicah. Bil je praznik. Ljudje so šli v cerkev. Pavlo je vstal izza mize. Začel se je praznično oblačiti. Oblekel si je novo suknjo in se opasal z rdečim pasom. Nadel si je črno kapo, ozrl se še enkrat na mrtvo ženo, zamislil se in šel iz sobe v kamrico, iz katere je prinesel nov kovčeg, okovan z železom in ga postavil h klopi, kjer je ležala Galja. Odprl je kovčeg. Notri je bila ženska obleka, čipke, robci in nakraski. Izbral je nekatere reči in jih vrgel na klop. Potem je vzdignil mrtvo ženo in jo položil na tla, naslonil njeno glavo na odprti kovčeg in ji dal v roko kos sinje tkanine. Pogledal je, ali je dobro napravil in šel v cerkev, kjer je bil pri maši. Po maši so se vsipali ljudje iz cerkve in žvižgali kakor roj čebel. Nekateri so nagovorili tudi njega in ga izpraševali, kaj da je tako vesel.

— Žena mi je spet zbolela, še hujše nego zadnjič, pripovedoval je vsem.

Takoj so ga obstopile vse sosedke s vprašanji: „Spet bolna? Spet leži? . . .“ Kako so ga pomilovale in tolažile! Cela tolpa ga je spremljala do kočē. Pavlo jim je odgovarjal, jih poslušal in zahvaljeval za dane svete.

Odprl je dver in šel v kočē, a za njim sosedke . . . Galja leži na tleh . . . Polotil se jih je velik strah, dvigal se je krik in jok. Vzeli so Galjo in jo položili na klop, brizgali z vodo, tresli jo in končno spoznali, da je mrtva. Otroci so to vest raznesli po ulici, hitele so ženske, spešili tudi moški, da bi čim prej prišli do kočē. Dveri so bile odprte na stežaj. Ljudje so prihajali in odhajali, kakor se jim je ljubilo.

Sosede so devale Galjo na mrtvaški oder. Pavlo je sedel v kotu na klopi; poleg njega je

sedela starka in ga tolažila in ga bodrila, čeprav so njo samo zalivale solze; na drugi strani starke je sedel star sosed, kateri je vse to molče in zamišljeno opazoval. Koča se je vedno bolj polnila s prihajajočimi vaščani.

Vsi so gledali pokojnico: ležala je, kakor da bi spala, le bleda je bila preveč za samo navadno spanje; gledali so tudi na črno progo na sencu. Sošedke so pripovedovale, kako so prišle s Pavlom v kočo, kako so se prestrašile, kako jih je zbolelo srce; kazale so kovčeg in sklepane, kako je padla in se ubila . . . Pavlo je poslušal. Ljudje so se spet obračali k njemu z različnimi vprašanji. Nekateri so ga pomilovali, češ, sedaj je ostal sam samcat . . . sirota v pravem pomenu besede; no, take dobre žene mu ni možno dobiti nikoli več. Drugi so mu spet svetovali, naj ne žaluje, češ, saj Galjo ne obudi z nobeno žalostjo več! Pavlo je odgovarjal na vse, kakor mora biti, govoril lepo in z globoko žalostjo, obnašal se sploh kakor človek, poražen in strt od gorja, katero vendar meni prenašati trdo in možato.

Posvetoval se je s sosedi o pogrebu in zažigal s sosedami svečice okoli odra, šel je po dijakona, da bi prišel psalme čitat; on sam je izkopal globok grob in na svojih plečih je zanesel rakev na pokopališče. Prihajali so k njemu ljudje — prijazno jih je pozdravljal in jih zahvaljeval; pogovarjali so se različno, in pogovorov se je tudi on udeleževal; nastopala je temna noč. Pavlo je legel spat; vstal je z jutranjo zarjo. Zdelo se mu je, kakor da bi bil spaval v kakšni kleti brez zraka, v kakem podzemeljskem prostoru, kjer ni možno svobodno misliti. No, njega je mučila samo ena misel: Galjo pokopati čim prej možno.

XII.

Bil je zimski, zvezdni večer. Na nebo je priplulo nekaj belih oblačkov. Sedaj pa sedaj se nsuje nekoliko snežink in spet preneha. Vse je tiho in belo in hladno. Daleč tam na selu se sveti luč iz dveh okenc, — to je v koči, kjer obhajajo sedmino.

Okoli grada je že davno Pavlo čakal Varko. Bojazljivo se oziraje je pribežala končno k njemu.

— Še ta teden, Varka, pošljem starešino! bila je prva Pavlova beseda.

— Počakaj še! Odloži na ugodnejši čas. Ljudje si začnejo jezike brusiti, češ tako hitro, tako hitro . . . Naj ljudje malo pozabijo . . . In midva sama tudi malce zabiva! . . .

— A moreš zabiti?

— Hm! jaz se nočem spominjati . . . Trudim se, da bi se razveselila . . . svojo togo hočem razgnati, kolikor morem . . . Potrpi še!

— Ne, Varka! Čakal ne bom, nočem, ne morem . . . V nedeljo pridejo moji snuboki . . .

— Počakaj! prosila je. Pomisli samo . . . Nekaj časa še potrpi! . . .

— Čemu neki! Kako dolgo še meniš pre-mišljati? Kako dolgo še nameravaš razganjati svojo togo? Moram te opozoriti, da meni ni možno se iznebiti otožnosti . . . ni mi možno pozabiti . . .

— Dobro, dobro! Naj bo, kakor hoče! Naredi tako, kakor ti je ugodno!

Umolknila sta oba. Varko so mučile mračne misli, njega bojazni polno razmišljanje.

— Pavlo, ali bi hotel prodati svojo kočo? Kupiva si potem drugo, novo! dejala je Varka.

— Da, zakaj ne! je menil on.

— Poizveduj po vasi — nemara proda kdo izmed vaščanov svojo . . . Slišiš? Poizveš?

— Da, zakaj ne! odzval se je spet z istimi besedami kakor prej.

XIII.

Med drugimi vaškimi kočami je stala ubožna, stara kočica z napol podrtimi stenami. V njej je živel vesel, vrl človek, Lukaš Korolec z ženo. Živela sta v soglasju in miru: niti njuna beda ju ni onesrečevala, niti sama si nista grenila življenja, od zunaj pa tudi nista pustila nemira in prepira medse. On se je vsakemu zlu posmehoval in ga s šaljivo besedo obrnil na bolje, ona pa z modrovanjem, udana v božjo voljo. Ako se je pripetilo, da nista imela kaj jesti, je vprašal Lukaš:

— Žena, ali ni nič kruheka?

— Ne, mili možek!

— Ali imaš kje skrit vinarček za smrt?

— Niti za smrt ne.

— Nu, nič ne de; ako je kje kakšen vinar, se potroši, ako ga ni, je pa tudi tako dobro.

— Ali se bova žalostila radi tega?

— Hm, neumnost, saj nič ne pomaga! Ni vredno, da bi se človek žalostil!

— Ali pojdeva trkat k tujim ljudem?

— Ubogi sami nič nimajo, a bogati skrivajo, da imajo. Ne kaže, da bi šla prosit!

— Vodice se napijva!

— Da, to lahko! Pijva! Na zdravje!

Tako sta živela, ne glede na bedo. Oba sta bila rdeča in polnolična! Čudna dvojica! Za vsakega sta imela prijazno besedo, za vsakega vesel pogled! Vsakomur sta pomagala, če je bilo treba in v njunih močeh.

On je hodil za starešino po svatovščinah, ona za vodiljo.

Prišel je Pavlo k njima. Lukaš je sedel na peči in rezljal vreteno, a žena je sedela pri oknu in šivala. Pavlo je že pred kočo zaslišal, da se veselo in živo pogovarjata in smejita.

— Milosti prosim, sedite! je dejal Lukaš s peči. Kakšna dobra misel vas je zanesla k nam?

Sedite, sedite! Vidite, kako je pri nas: ljubo in milo — ničesar nimava, zato nama pa tudi nihče ne more nič vzeti!

Pavlo je sel in začel:

— K vam sem prišel, striček. Delo imam za vas . . .

— Da, že naprej vem! Veselo delo imate zame!

— Ženiti se hočem. Prosim vas za starašino, ako se vam poljubi.

— Dobro, bratec, dobro! Koga pa zasnubiva?

— Varko Linivno.

— Ha, prijatelj, to si mi dal nalogo! Kje na božjem svetu jo naj iščem? Pač ne vem! Gospod me je obdaril z radovednostjo . . . nobenega praška ne izgrešim. Naj si tudi nasmetim z njim oči, a videti ga moram!

— Ona živi v gradu . . .

— A! od drugod priletela ptička!

— Jaz jo poznam, oglasila se je Lukašiha. Lepa je, da bi lahko bila žena vsakega gospoda!

— Jaz sem jo gotovo že videl, samo da ne vem imena. Ta gospoda ima vedno celo trumo ljudi okoli sebe.

— Ona je lepša nego vse druge, nadaljevala je Lukašiha. Na Svalukovi svatbi je bila — visoka devojka, malce suha; korale je imela na vratu.

— Ho-ho! Sedaj že vem! Kraljica! . . .
Kedaj ste vendar imeli priliko, seznaniti se z njo,
ko je mi drugi dobri ljudje niti videli nismo prav?

— Ona ima celo nekaj dote, kakor se govori, povedala je Lukašiha.

— Kaj? In se ne boji tega, da dobi ubogega moža? Bogataši se vsega boje! Obžalovanja vredne duše to, bogme da!

— Čemu bi se ga branila, ako ji je ženin po srcu? dejala je Lukašiha.

— Le poglej ga! Tak le ji seveda mora biti po srcu, opomnil je Lukaš, namežikovaje Pavlu. Drugega nam ni treba nego Boga in pa dostojne gostijice za svatovščino.

Pavlo je snubil Varko. Gospoda ni nasprotovala, še celo gostijo jima je napravila.

Nadejal se je Pavlo, da lažje vzdahne v družini. Žejalo ga je po družbi, moral je imeti nekoga pri sebi, moral je slišati živ glas.

XIV.

Naredili so svatbo in končali gostijo. Mlada dvojica je ostala sama doma.

— Žena, mila moja, je dejal Pavlo. Poglej me! Govori z menoj!

Prijel jo je za roke, objel jo je. Nikoli ga še ni videla tako srečnega in veselega. Ona pa je bila potrta in plašna.

— Pavlo, ga je vprašala. Ali tebi nič ni . . . ali ti ni strašno?

— Ne spominjaj me strahov! za naju jih ni več! Jaz te ljubim, življenje s teboj imam pred očmi . . .

— Jaz se bojim, Pavlo. Oh, kako se bojim, da izvedo ljudje resnico! Jaz že vidim in slišim, kako dere v kočo in naju kličejo . . .

— Ničesar ne izvedo ljudje! Hm, mar mi je ljudi!

— Blagor ti! A jaz se sušim od samih misli! Sušim se od onega časa . . . Bože moj! Bože moj! Kaj bo, če izvedo! Kakšna sodba, roganje! Kakšna kazen!

— Jaz se ne bojim!

— V pregnanstvo naju . . .

— Jaz se ne bojim!

Solze so jo zalile.

— Ti se menda ničesar na svetu ne bojiš! mu je dejala z očitajočim glasom.

— Svoje duše, samega sebe se bojim! ji je povedal nepričakovano, tiho in počasi, tako, kakor da bi se bal svojih besed. Njej je zamrlo srce, kajti zazdelo se ji je, kakor da bi slišala glas z onega sveta, kakor da bi ne govoril z njo ljubeči jo človek, ampak grozen, nepomirljiv duh.

— A zakaj se bojiš samega sebe? ga je vprašala popolnoma uničena.

— Vedno slišim glas, kateri se nikoli več ne oglasi. Slišim ga, in moja duša zamira.

— Bog se usmili! je vzkriknila Varka in zatrepetala. Ona hodi k tebi? Ona pride tudi k meni!

— Ne, ne hodi ona . . .

— A kako že slišiš potem njen glas?

— Dovolj! Dovolj! Vse to je bilo in minilo . . . davno minilo! Zabi preteklost in ljubi me!

Rada se je potolažila! Z veseljem se je grabila za vsako besedico pomirjevanja in tolažbe, žejalo jo je po pozabljenju.

XV.

Dokler sta skupaj, je vse dobro, — oči se zmotijo z božjim svetom, a kadar ostane sama,

— oh, kako grozno, kako hudo ji je bilo pri srcu. Ako se je prikazala med ljudi, se ji je zdelo, da vsi gledajo le njo, da vsi šepčejo o njej. Stala je med njimi kakor revež v bogati, a ukradeni obleki: vsak trenutek je možno, da ga zgrabijo nemilostivi ljudje pravice . . . Bežala je od ljudi domov in skrila se v svojo kočo. A tudi doma ji ni bilo ni radosti ni pokoja. Včasih jo je neka tajna moč gnala, da bi zapustila ta dom in Pavla in vse, vse, kar ji je bilo doslej milo in drago. „A kam se naj napotim? Kam se naj denem?“ mislila si je. „Kaj me potolaži, pomiri? Kdo se me usmili in mi da ljubo besedico? Povsod mi bo še hujše, še groznejše!“ In ostajala je doma.

Pavlo je prodal svojo ubogo kočico; mlada žena je kupila drugo, novo, lepo na drugem koncu vasi. Imela sta odslej tudi precej veliko ogrado in lep sadovnjak, a za njim so se razprostirale široke njive, širila se je brezbrežna step; razgled sta imela na bujne travnike ob reki, slišala sta šumenje in vrvenje temnih dobnav: svobodno so se širila prsa, svobodno so se pasle oči v tej krasni svobodni prirodi!

Mlada dvojica je živela, kakor za kameno steno: k njima ni zahajal nikdo, onadva nista hodila nikamor v goste. Pomladi, ko bogati in ubogi delajo in se gibajo, je bilo na njihovem dvoru vse mrtvo in tiho. Sadni vrt se je zaraščal s travo vsak dan bolj: ni stezice, ni pota ni bilo videti. Ograda se je zapuščena pokrivala s stepno travo. Mlada gospodinja se za nič ni brigala, nič se ni trudila. Le ena gredica v ogradi je skopana, a več tudi ne; motika leži kakor pozabljena poleg gredice. Mračno je črnela ograda med zelenimi vrbami. Pripodili so se vrabci od nekod, a videvši, da zemlja ni posejana, zagnali so se naprej s

svarljivim čivkanjem. Le nekatere solnčnice so se vsiljivo šopirile in izpodrivale druga drugo, bodeči pasji stric se je oblastno dvigal poleg grmov gluhe koprive. Ako je šla mimo tega zapuščenega dvora skrbna in redna gospodinja, vsaka je postala, pogledala na vrt in pokimala z glavo — ako sta šli dve, gledali sta obe in si odkrili svoje mnenje. Izgovarjala se je Varka z boleznijo, češ, da vedno boleha. Bila je res bleda in uvela, lahko bi ji bili ljudje verjeli, — a kako to, da ji niso! Par ljudi se še lahko opehari, tudi deset še, a vsega sveta ni možno varati. V svetu je neko tajno čutje, katero takoj čuti, kje resnica nima trdnega dna, kje delo ni zanesljivo. Bog zna odkod, Bog zna, v katerem človeku se pojavi najprej, a kakor hitro se zave tega čuvstva eden, razširja se vedno dalje. Tako se je i v tem slučaju razneslo. Bog ve, kako, da v Pavlovi koči ni vse v redu. „Ljudje govore“, je pristavljajl vsak, „tako se govori“ . . .

In ljudje so se tudi začeli s svoje strani izogibati mlade dvojice.

Ali je Pavlo to opazil ali ne, — o tem ni govoril; sploh ni ničesar govoril . . .

Varka se je ubijala z žalostjo pred njim. — V takih slučajih jo je vsekdar tolažil in miril njeno grozo; dokazoval ji je s preudarkom vsako malenkost in jo upokojeval.

Sam pa je sivel, sivel vidno od dne do dne in hodil po koči, kakor da bi bil ogrnjen v črno meglo.

— Kaj vedno misliš? Zakaj si vedno tako zatopljen v misli? Kdaj že vendar meniš prenehati? hudovala se je Varka nad njim.

Ni besedice ji ni odgovarjal na taka vprašanja, ampak kazal se, kakor da bi se prebudil iz težkega sna.

— Ha! Glej moje življenje! je vzkriknila nad njim v jezi in nejevolji. Glej nesrečo! Ti si pozabil mojo glavo, ti si me onesrečil in sedaj nočeš pregovoriti besede z menoj! Takrat, ko si prisegal in se rotil pred menoj, da me ljubiš, takrat, ko si mi mešal glavo, nisi bil tak. A sedaj, ko si mi zaprl božji svet! Ha, sedaj . . .

Včasih se je branil teh očitanj in kakor da bi se spomnil svoje dolžnosti, kakor da bi mu oživela ljubezen do nje, ji je začel govoriti ljube besede, začel se ji je laskati.

V tem času se je odpeljala grajska gospoda v goste, nekam daleč k sorodnikom . . . V gradu se je začelo svobodneje življenje. Zaostala družina si je prirejala zabave. Vsak večer se je plesalo v gradu. Vse mlade žene in dekleta iz gradu so bile Varkine znanke in tovarišice iz prejšnjih časov. Vse iz enega in istega kraja, iz iste vasi; one se je niso izogibale — začele so jo vabiti na svoje igre, in Varka je začela hoditi v grad.

Tam, med mladimi ljudmi, je lažje dihala, — rada je poslušala vesele šale, privadila se je spet njihovega šuma, govora, gledala je plese in tuintam i sama šla plesat in pozabljala vse, vse, vse, kar je davilo in mučilo njeno dušo, smejala se je z drugimi in govorila.

Naplesali in naigrali so se do utrujenosti in šli vsi na počitek in oddih; tudi ona je bežala domov, zamiraje od svoje nesreče, katero je preklinjala. Hm, četudi jo je na trenutek zadušila, a kmalu jo je naskočila še hujše nego prej. Kakor nenasitna, ljuta kača se ji je vcepljala vedno globlje v srce.

Vsakdo se je čudil, kdor je le zapazil, kako lega na njuno gospodarstvo puščoba. Na to novo kočo, ki že davno ni bila pobeljena, na to ogrado, katere nihče ni obdeloval, na ta zapuščeni sadownjak — na vse. Vsega bi bilo tukaj dovolj za tiho, milo življenje, a človek sam je zavrgel srečo in ji pokazal hrbet . . . Zaprta vrata, noč in dan zaprta; a včasih odprta noč in dan na stežaj.

Okoli gumna je razsipano žito, oves; razmetano je nekaj neomlačenih snopov, kakor da bi bili pozabljeni, zavrženi . . . Ako sta delala Pavlo in Varka okoli koče, videlo se je, da ne delata radi sebe, skrbno in veselo, ampak iz navade, — toliko, da bi se pečala z delom, katerega sta bila vajena.

Rano zjutraj hodi iz te koče moški na tlaکو; hodi in speši svoje korake; za njim prihaja ženska. Med ljudmi ne vidi nikogar, nikogar ne sliši, nič ne govori; ona v temnem strahu lovi besede, lovi poglede in izmenjuje lice od vsakega šuma, od vsakega glasa.

In zvečer! Domov se vračata skupaj, molčita kakor zemlja. Zabila sta besede, a žalosti nista zabila. Stopila sta v kočo. Ona se jame preoblačiti in krasiti in takoj beži iz koče v grad. On sedi tiho v kotu. Skozi na stežaj odprta vrata gre i on iz koče, gleda okoli, a ničesar ne vidi. Sam ne zna, čemu je šel v kočo, ne ve, čemu je šel vun.

Ali sedi pod kapom in misli, misli. Obrvi črni, a glava njegova je skoraj povsem bela, kakor sneg; njegovo lice je možato in važno, lice močnega in silnega človeka, a to lice je nekaj omračilo, tako da je podobno obrazu slabotnega otroka, podobno reki, katera je nekdanj bregove izpod-

našala in jih topila s povodnjo. sedaj se je pa izgubila pod zemljo in usiha; brez razliva, brez šuma in brez bleska jedva toči svoje bore valčke naprej, — vidne so še njene vodice, a ne slišijo se več . . .

In tako sedeva, ne oziraje se na čas, — včasí celo uro, včasí celo ljubo noč. Ne spomni se, kje je, ne razvedri se. A če kaj prhne mimo njega ali kaj zašumi v njegovi bližini ali se zdaleka donese glas na njegova ušesa, tedaj se vzdrami iz svoje omote, gre v kočó, a kakor da bi bil pozabil, čemu. Gleda, gleda . . . spet sede in iznova začne premissljevati, premissljevati . . .

A Varka je vsak večer v gradu, kateri ji je postal njena edina tolažba; tam se razvedruje, tam se oddahne. Ali je to lepo ali nelepo, s tem vprašanjem se ni mučila, nikoli ni mislila o tem. Kar je tam videla, kar je slišala, vse se ji je videlo blago in dobro. Ona ni pričakovala prijaznih, srčnih besed, celo dobrih ne, — le do tega ji je bilo, da bi slišala človeške glasove, da bi z njimi glušila svoje težke misli. Kar bi jo bilo v prejšnjih časih razžalilo in v živo zadelo, jo je sedaj tolažilo, na vse je imela le eden odgovor: smejala se je. Nikakor ni čutila, da pada vedno nižje in nižje, a če se ji je kedaj vsilila ta misel, zamahnila je z roko in jo zapodila: lažje ji je bilo pogrezati svojo glavo v jamo blata, brez zavesti, nego viseti na strleči skali in pogibavati vsako minuto.

XVI.

Tako sta minila dva meseca. Varka je bivala več v gradu, nego doma. Gospoda se je vrnila in vse, muziko in plese je povodenj odnesla . . .

Varka je še vzlic temu hodila po večerih v grad, a tam je že niso več tako sprejemali kakor prej; vsak je imel svoje delo, nekateri razdražen z nadležnimi skrbmi, drugi spet utrujen do zlobe na ves svet.

Začeli so jo začudeno gledati: zakaj ona tako lenari? Kaj jo vleče v grad? Kaj je tukaj za njo tako sladkega? Zakaj poseda tukaj in drži roke križem? Zakaj bega iz doma kakor iz pekla?

Kaj je mogla odgovoriti Varka na take besede? Šla je domov. Spremljali so jo s smehom, s pokimavanjem, obsojevaje jo z začudenimi, izumljenimi očmi.

Oh, kako težko je prebila ta prvi večer doma, brez ljudij, brez njihovega govora. Težka bridkost ji je trla srce. Hotela je delati — ni mogla: vse ji je bilo zoprno, roke so se ji tresle.

Pavlo je sedel molče, tiho; onemoglo ga je pogledala in vprašala:

— Pavlo, kaj sediš tako, kakor da bi bil začaran? Ali se ne čutiš zdravega?

— Ne, nič mi ni.

— Ali si zdrav?

— Zdrav.

— Pavlo! je zakričala v trepetu, pozabljaše sama nase. Ljudje so nemara izvedeli? Ali se ne bojiš?

— Ne bojim se.

Zatekla se je v kot in zakrila oči. Glava jo je neiznosno bolela, srce ji je razbijalo kakor s kladivom po prsih. Iznova je skočila in zakričala:

— Povej mi resnico . . . Poslušaj! . . . Ti si bolan? Bolan in — bojiš se?

— Bolan. — bojim se. — je priznal Pavlo mehanično brez pozornosti, brez zavednosti.

Varka je plakala pred njim; gledal jo je, kakor gledajo ljudje na bolnika, kateremu nič več ne pomaga; obsipala ga je z očitANJI in ga proklinjala. On je vse slišal in razumel, a ni mu seglo do srca. Poslušal jo je s pazljivostjo, gledal jo onemoglo, a slišal in videl je ni, pred njegovo dušo je vstajalo nekaj drugega. Ko se je začelo svitati, jo je spanec premagal — pozabila je sama sebe.

A njega se ni usmilil spanec. Dan je našel Pavla, ravno takega, kakor ga je sinoči pustil. Zdanilo se je, treba je bilo iti na tlako.

XVII.

Za Varko se je začelo strašno življenje: nikamor ni mogla iti, da bi si razgnala boleost, nobenega sredstva ni bilo zoper njeno pekočo srčno bol. On pa, na katerega se je zanašala, je postal tih, krotek, nekako slab, kakor nezmožno dete. Zaman ga je karala, zaman izlivala svojo jezo nad njim, prepirala se ž njim, zaman: poslušal jo je in ji odgovarjal, kakor da bi se ga reč celo nič ne dotikala, ampak koga drugega, neznanega. Vseeno mu je bilo, ali se sodi o njem tako ali tako.

— Čemu si jo ubil, ako sedaj tako propadaš radi tega? Ako se tako ubijaš radi nje! je zakričala Varka nad njim.

Stresel se je po vsem životu in se zalil s solzami. Plakal je, plakal kakor mlada deklica. Varka se je prestrašila teh solz bolj nego vsega na svetu — srce ji je ostrmelo, vsa jeza je izginila, polastila se je je strašna groza. Ne vede

prav, kaj dela, skočila je k vratom in jih zaklenila. Potem se je zagnala spet k njemu in mu brisala solze, pomirjevala ga in ga prosila, naj ne plaka.

A on je neprestano ihtel, dolgo, dolgo do onemoglosti.

Od tega časa je hodila Varka kakor človek, kateri je zgrešil vsa pota in ceste, kateri ne ve, kam bi se obrnil, in tudi ne išče več rešitve.

Včasih se je je lotevala taka jeza, da je trgala obleko razse in se jokala same nezmožnosti in slabosti.

A Pavlo je vidno pojemał. Ni ga mogla več pogledati; begala je od njega, čim dalj je mogla, na nasprotni konec kočē. Vse je pozabila, tudi to, kako ga je ljubila in kako se je nadejala velike in nepopisne sreče žnjim. Sedaj je videla v njem le vzrok in krivdo vse te njene grozne, nepopisne nesreče.

— Pojdi, pojdi že proč! je kričala nad njim. Poberi se mi izpred oči!

Takoj je ubogal in se stisnil v najoddaljenejši kot.

— Čemu vedno tako sediš? O, jaz nesrečnica! Čemu me spominjaš moje nesreče!

— Jaz te ničesar ne spominjam, je odvrnil.

— Da, z besedami ne spominjaš, a še hujše — sam s seboj!

— Jaz ne spominjam! Ne, jaz ne spominjam je odgovoril tiho.

— Zakaj si tak? ga je vprašala neko jutro. Ljudje že skimavajo z glavami . . . Ali me res hočeš nalašč pogubiti? Ali me hočeš oddati ljudem na obsodbo?

Pavlo je popadel kapo. Zagrabila ga je za rokav in ga ni pustila iz kočē.

— Pusti, jo je prosil, moram iti na tlako.

— Povej mi! Povej, zakaj me hočeš pogubiti? Tak hočeš iti med ljudi? Kakšen si, komu podoben? A ljudje vse zapazijo!

Vztrepetal je hipoma, kakor da bi se mu bila luč zasvetila v temoti . . .

— Ljudje mi nemara pomagajo! je dejal Pavlo.

— Kako? S čem? Kaj si si namislil? je izpraševala in se zadirala Varka.

S silo se ji je iztrgal iz rok in pobežal na ulico. Zagnala se je za njim, da bi ga došla, a videč drugē ljudi na ulici, se je potegnila nazaj v svojo kočē, zarila se v kot kakor otrok od straha in od tam je napenjala ušesa, kakšen šum je na ulici, kaj pomenja!

XVIII.

Ljudje so šli na tlako. Vedno več in več se jih je tol пило, moških in ženskih, fantov in deklet — slišale so se vesele šale mladih, glasno „ohanje“ med ženskami in resni razgovori moških.

Pavlo jim je tekel nasproti.

— Ljudje! Ljudje! Gromada!* je kričal že iz daleka.

Vsi so ga obstopili in čakali, kaj bo. Vse je potihnilo kakor v temnem logu.

— Jaz sem ubil ženo! je zatrjeval Pavlo vsakemu. Jaz sem ubil ženo!

— Oj, zlo! Oj, beda! so zakričale ženske. Moški so stopili bliže Pavla.

* Gromada je občina, tudi vaško sodišče. V Rusiji sodijo manjše prestopke in kaznnjejo kmetje sami.

Na ta šum so se pojavili otroci, gromadski dedi. Kmalu se je zbrala vsa gromada. Ulica je bila po dolgem in po širokem natlačena ljudij. Ženske in dekleta so stopile v ozadje in tam tožile in ohale. Ako se je katera iz radovednosti prerila bližje, so jo potisnili iznova nazaj. Vaška sodba se je vršila na ulici. Pavlo je stal pred njo.

— Kako se je to zgodilo? Kedaj? je začel Pavla izpraševati sivi ded, gledaje mu v oči s svojim ostrim pogledom.

Pavel je začel pripovedovati s tresočim glasom. Sodišče je poslušalo, iz ženske tolpe so se glasila začudenja — ženske so klicale sedaj Boga, sedaj koga iz tolpe. Skraja so vsi mislili, da je ubita Varka, in so jo pomilovali, čeprav ni bila priljubljena, no, to se je pozabilo spričo njene nesrečne smrti. — a ko so zvedeli resnico, križ božji! se je dvignila grozna zmešnjava, razlil se je po ulici jok in stok!

A sodniki so stali okolu Pavla molče in mirno.

Pavlo je začel plakati. Ko je priznal svoje zločinstvo, začela se je gromada posvetovati, kaj je treba ukreniti, kako postopati.

Pavlu so zvezali roke, poslali pošto v grad o tem slučaju in poslali po Varko v Pavlovo kočo.

Varko so našli doma v kotu. Hoteli so jo prijeti, a ona se je branila kakor divja orlica, ni se hotela podati, ni hotela iti ž njimi, tedaj so jo pa vzeli s silo seboj. Držali so jo za roke in jo deli v verige.

Njo so posadili v eno kočo, Pavla v drugo. Pavlo se je vedno jokal. Bog ve, kje se mu je jemalo toliko solz! Ako je kdo pogledal k njemu skozi vrata, ako je pregovoril kdo besedico ž njim,

mu je iztegoval roke nasproti, kakor da bi prosil sveta. pomoči. Na vsako vprašanje je odgovarjal s pokoro in udano.

A Varka je sedela povešenih očij, brez solz. Trdovratno je molčala na vsa vprašanja in sedela kakor okamenela. Ali pa je hipoma začela suvati železne verige raz se. Poskočila je pri ropotanju verig kakor blazna, a potem iznova zamrla in okamenela.

Med tem so odposlani seli objavili grajskemu oskrbniku, kaj se je zgodilo. Ta ni verjel. Sam je hotel videti Pavla in govoriti z njim. Izpraševal ga je in se prepričal o resnici. Ukazal je, naj pazijo na ubijalca, a sam je šel gospodu pravit o umoru.

Kakšna zmešnjava je zavladała po vasi! Bog nebeški! Ugibali so, kaj in kako, in čudili se. Nihče ni šel na tlako, a vse je drlo k gradu v radovednosti, kaj bo.

Videli so, da je hlapec nekam tekkel in se kmalu vrnil, takoj za njim je prilomastil zdravnik. Živel ni daleč od grada. Upravitelj ga je sprejel na stopnicah in ga peljal v sobo.

Niso dolgo čakali. Kmalu se je pojavil pred radovedno tolpo upravitelj s zdravnikom. Napotila sta se na vas. Vsi ljudje so se valili za njima. Nič ni pomagalo, da je upravitelj kričal, naj gredo na tlako; nihče ga ni poslušal, nihče ubogal. Vse je drlo za njima.

Upravitelj je pripeljal zdravnika k Pavlu. Zdravnik ga je začel izpraševati, koliko je star? Ali dobro spava? Ali ga mučijo različni strahovi? Ako je imel kakšne prikazni?

— Star sem, je odgovoril Pavlo, osemindvajset let. Spanja sem zelo oropan.

— A strahi te mučijo? Imaš prikazni?

— Zakaj me to vprašate? je dejal Pavlo in zaplakal.

Ljudje so se tesnili bližje in poslušali, gledali.

— No, kaj, Miron Ivanovič je vprašal glasno grajski upravitelj.

— Blazen je, — zelo blazen, se je odzval zdravnik.

V tolpi se je dvignil ropot; zaslišali so se kriki.

— Tiho! je zakričal oskrbnik. Gromada, poslušaj!

Vse je utihnilo.

— Pavlo je zblaznel: glejte kakšne nezmožnosti se dolži: Slišite?

— Slišimo laž! Ni res, ni res! Zaman nas mračite! se je razlegalo v tolpi.

— Kaj? Zagotavljam vas, Pavlo ni pri pameti, češ, ako bi bil pri pravi pameti, ali bi se mogel sam javiti sodišču? Za nič na svetu! Kakšen durák bi storil kaj takega?

— Ti si razumen človek! je kriknil iz tolpe mlad glas in zvoneč, silen kakor zvon.

Oskrbnik se je postavil na prste, da bi videl, kdo ga je pohvalil.

— Pazite sedaj nanj, je nadaljeval upravitelj, a jaz pojdem sedaj in sporočim gospodu o tem.

Pojdiva, Miron Ivanovič!

Miron Ivanovič je stopil k vratom, a še hitreje nazaj, kajti ljudje so stali pred njim kakor živa stena.

Upravitelj je vse to od strani opazil in govoril:

— A no, pustite ga! Pustite, dobri ljudje! Eh, radovedneži!

— Naj nam zdravnik pove resnico. Resnico.

— Kdo pa ste vi? Gospodu zdravniku ne verjamete? Kaj mrmrate? Zoperstavljeni se hočete? A kako spozna sodba, komu pride zlo, komu pravo, gospodu zdravniku ali vam? Radovali bi se, radovali, da se razreši vse tako priprosto, a vi se hudujete, kakor vrani.

— Mi se ne bojimo! Resnico hočemo! so kričali ljudje.

A gospod zdravnik je hipoma skočil skozi okno in bežal kakor zajec po ulici! Kar poskakoval je, — dobro je znal bežati!

Fantje so se spustili za njim, da bi ga dohnali, a zdravnik je pobral kamen in se postavil v bran. Tudi fantje so se ustavili, a gospod zdravnik je iznova začel bežati in — ubežal.

Tedaj pa so obstopili upravitelja.

— Kaj lezete okoli mene? je dejal oskrbnik. Jaz ne pobegnem, ne bojte se! Zakaj me prodirate z očmi? Ali me želite ubiti? Strašna smrt, a umreti mora človek tako ali tako, vrhu tega še boleham, boki me bole. — pravijo, da ne bom dolgo več piroval na svetu. Ako hočete, pogubite mojo dušo, pogubite samo mojo, a radi te pogubite vse svoje. Mojim otrokom pa gospod podari nagrado . . .

— Pojdi, pojdi — na smrt se še lahko dolgo pripravljaj, se je zaslišalo iz tolpe, in ljudje so se razstopili. Samo tega ne dopuščamo, da bi ga štel med nore, — mi smo pripravljeni na vse!

Poslušajte moj svet! Pustite tega prokletega Pavla — fej mu! Naj sluje med nami za blaznega! Poslušajte! Eh, beda z vami! Ako ga nočete po-

slati v bolnico — naj ostane doma. Samo naj velja za norega — tako bo najbolje. Lepo vas prosim, ako postavijo nas na sodbo, propademo kakor gosi...

A Pavlo je vse to poslušal in se zalival s solzami. Težko ga je bilo gledati.

Tako so tudi sklenili, da ga označijo za norega, češ, ako stopijo na stran sodišča, ga brez dvoma obsodijo.

Upravitelj je rekel, naj peljejo Pavla v kočo, in vprašal, kdo bi hotel radovoljno biti njegov čuvaj, in celo precejšno plačo je obetal, a v zlic temu se ni nihče oglasil. Upravitelj je prigovarjal in celo hudoval se je, a nikdo se ni brigal za to.

Varko so tudi izpustili. Čim se je zavedala, da je svobodna, je začela bežati tja v en dan.

S silo so jo spet ulovili. Upravitelj ji je začel nekaj govoriti, — a ona ga ni razumela. Vedno se je trgala od njega in hodela bežati, a ko je končno vendar opazila, da je ne uklenejo in ne dolže, Bože mili, objemala je plot okoli koč in ga poljubovala, plakala je in kričala. Hvalila je Boga, hvalila ljudi in priklanjala se vsem do tal.

Ukazali so, da se mora odpeljati v drugo oddaljeno vas. „Dobro, dobro!“ je dejala Varka. „Peljite me, peljite! Dobro!“ Mudilo se ji je, težko je čakala in jim prigovarjala, naj jo brž odpeljejo. Rekli so ji, naj pobere svoje reči, a ona: „Dobro, dobro!“ ničesar si ni pripravila, le razmetavala je vse, kar je imela.

Ni se brigala za ljudi, ki so stali okolu nje, mračni in potrti in strogih oči, kakor sodniki. Niti enkrat se ni spomnila Pavla, in iz njenih ust ni bilo slišati besedice, razven: „Dobro, dobro!“

Ali me že skoraj odpeljete?" Ko so pripeljali voz pred' hišo, je z radostnim vzkrikom skočila nanj in se odpeljala.

Ljudje so šli gledat, kako so jo peljali po vasi. Saj je znano, kako so ljudje radovedni na dobro in zlo, na hudo in slabo, na strašno in zabavno. Mali otroci so kričali za njo: „Z Bogom! Srečno!“, dokler jih niso ustavile matere. Varka je bila ogrnjena z veliko ruto. Bistro je poki-mavala z glavo in sedela nebrižna za vse, kar jo je obdajalo, kakor človek, kateremu se kam mudi, in ki že težko čaka, da dospe do cilja. Neprestano je gledala naprej, le naprej...

XX.

Pavlo je ostal. Z Varko se nista videla, niti se poslovila. Ko je zvedel, da se je odpeljala, je le glavo privzdignil in spet povetil. Ni besedice ni opomnil.

Kakor je bilo graščaku ugodno, tako so vse uredili, vse izmojstrovali. Pavlo je sedel v svoji koči in bil za vse blazen. Nekje so našli in najeli fanta, da bi hodil za njim, ker se ubogi, brezumni človek ne more puščati sam. Kakor da bi se bali, da bi sam sebi storil kaj žalega, ker je bil grozno obupan in potr. Vedno je žaloval in tožil, tako da mi ni možno popisati. A tih je bil in pokoren do skrajnosti.

Fant ni dolgo bil pri njem — odpovedal se je. „To je grozno nesrečen človek“, je dejal njegov čuvaj, „še celo meni je skalil veselje na vse veke. Pojdem, pojdem in se potrudim, da se spet ojunačim!“

Črez nekaj časa so uvideli, da je Pavel celo „miren“, pustili so ga, da je hodil po vasi, potem ga je upravitelj pozval na delo v svojem vrtu, na tlako ga niso silili. Iznova se je poprijel dela

in truda. Delal je od jutra do večera brez oddiha, kakor da bi svojo tugo hotel zadušiti z delom.

Sam ni nagovoril nikogar, kakor da bi mu bilo prepovedano, a če se je k njemu kdo obrnil z besedo, bil je hvaležen in vesel!

Nikdar ni hotel biti sam, samote se je izogibal in silil vedno med ljudi, čeprav jih je gledal le od daleč in poslušal njihove razgovore. Ako je bil kdo ž njim prijazen in dober, ga je prosil večkrat, naj prenočuje pri nas! Ako ga je kdo vzel pod streho, tolažil se je s tem. Bog ve kako. Včasih je tudi otroke klical k sebi, vabil ptičke in se tolažil, ako so pritekli otroci k njemu, ako so ga obletavali ptički.

Nekoč je delal Pavlo na oskrbnikovem vrtu. Oskrbnikova hčerka se je igrala nedaleč z račico. Ljubkala jo je, stiskala in božala tako dolgo, da jo je zadušila. Tedaj se je začela jokati na ves glas. Pavlo se je približal in pogledal, kaj je, a ko je zagledal, odskočil in bežal — bežal!

Srečali so ga ljudje in ustavili. Bil je bled in ves orošen s solzami, tresel se je kakor list.

In tudi pozneje je vsakikrat pobledel in bežal od te deklice, kadar jo je zagledal.

Tako se je mučil celo leto, dokler ga ni žalost položila na smrtno postelj. Kako je tožil! Kako je plakal! Vse je prosil: „Hodite na mojo mogilo! Živi ljudje, hodite na mojo mogilo! Govorite tam, kjer bom ležal pod zemljo!“

Težko in mučno je umiral!

Po vasi se je raznesel glas o Varki, da še živi in da je še vedno lepa in dražestna, da je pozabila svoje zlo, pozabila vse svoje strahе in svojo žalost, da se zabava na večernih vaških zabavah, da se spet meni močiti...

NU, OBČINSTVO . . .

A. P. ČEHOV.

„**P**osti, ne bom več pil! . . . Ne . . . za nobeno ceno ne! Čas je, priti k pameti. Treba je delati, truditi se . . . Če jemlješ rad plačo, tedaj delaj, kakor je [prav, vestno, brez ozira na mir in spanec . . . Opusti zložnost . . . Navadil si se brate, zastonj jemati plačo, a to ni lepo . . . ni lepo . . .“

Nadkonduktar Podtjagin, ponovivši si nekoliko podobnih nauk, začuti neodoljivo željo po delu. Ura je sicer že dve po polnoči, a neglede na to zbudi konduktarje in gre ž njimi po vagonih kontrolirat listke.

„Vašš . . . listke!“ kliče veselo škrtajoč s kleščicami.

V polutemnih vagonih se gibljejo zaspane postave, stresajo z glavami in dajejo svoje listke.

„Vašš . . . listke!“ Podtjagin se obrne do potnika drugega razreda, suhega, žilastega človeka, zavitega v kožuh in odejo in pokritega z odejami.
„Vašš . . . listke!“

Žilasti človek ne odgovori. Nadkonduktar se dotakne njegove rame in nestrpno ponovi:

„Vašš . . . listke!“

Potnik se zgane, odpre oči in se prestrašen ozre na Podtjagina.

„Kaj? Kdo je?“

„Pravim Vam po domače: Vašš . . . listke!“

„Moj Bog“ stoka potnik, delajoč žalosten obraz . . . Bog, moj Bog! Imam revmatizem . . . tri noči nisem spal, nalašč sem vzel morfij, da bi

zaspal, a Vi... nad me z listkom. To je vendar brezčutno, nečloveško. Ko bi Vi vedeli, kako težko zaspim, me ne bi vzbudili radi takega nezmisla... To je neusmiljeno, nezmiselno! Čemu potrebujete listek? Neumnost!"

Podtjagin premišljuje, mora-li biti razžaljen, ali ne — in se odloči, da je razžaljen.

„Ne kričite tu! Tu ni krčma!“ pravi.

„Saj v krčmi so ljudje uljudnejši“, kašlja potnik. „Zdaj naj v novič zaspim! Divna stvar; celo tujino sem prepotoval, in nikdo me ni vprašal po listku, a tu, prav kakor bi jih vrag obsedel, venomer, venomer.“

„No, pojdite v tujino, ko Vam tam tako ugaja.“

„Kako bedasto, gospodine! Ne samo, da nadlegujejo potnika z dimom, smradom in preprihom, hočejo ga še — vrag jih vzemi — ubijati s formalnostmi. Listek potrebuje! Rekli boste, kaka gorečnost! A če bi bilo to še za kontrolo, toda pol vlaka se vozi brez listkov!“

„Čujte gospod!“ se razjezi Podtjagin. „Če ne nehate kričati in vznemirjati občinstva, Vas bom moral na prihodnji postaji prisiliti, da izstopite, in sestaviti protokol.“

„Sramotno,“ razburja se občinstvo: „Loti se bolnega človeka! Poslušajte, imejte potrpljenje!“

„Ali saj on sam zabavlja!“ odgovarja že plašneje Podtjagin. „Dobro, nečem listka... Kakor želite... Ali gotovo veste sami, da zahteva to moja služba... Če se tu ne bi šlo za službo... Lahko vprašate postajenačelnika... kogar hočete, lahko vprašate...“

Podtjagin zmaje z rameni in odide od bolnika. Od začetka se čuti žaljenega, pozneje pa,

prehodivši dva, tri vagone, začuti v svojih nadkondukterskih prsih nekak nepokoj, podoben slabi vesti.

„Gotovo, tega bolnika ni bilo treba buditi“ misli si. „Sicer pa nisem dolžan . . . Oni tam mislijo, da delam to za kratek, čas, a tega ne vedo, da to zahteva zlužba . . . Če ne verjamejo, jim lahko pripeljem načelnika.“

Postaja. Vlak stoji pet minut. Predno v tretjič pozvoni, vstopi v znani kupe drugega razreda Podtjagin, za njim pa v rudeči čepici načelnik postaje.

„Ta-le gospod pravi“, začne Podtjagin „da nimam pravice vpraševati po listkih, in . . . in se čuti žaljenega. Prosim Vas, gospod načelnik, razjasnite mu, ali zahtevam listke v službi ali brez potrebe?“

„Gospod“, se obrne Podtjagin do bolnika. „Gospod, če mi ne verjamete, lahko vprašate postajenačelnika.“

Bolnik se zgane, kakor bi ga kdo pičil, odpre oči in nabirajoč obraz skoro na jok se skloni na divanovo naslonilo.

„Moj Bog! Drugi prašek sem yzel in komaj sem zadremal, je že spet tu, že spet! Prosim Vas, imejte usmiljenje!“

„Lahko zveste od gospoda načelnika, imam-li prav ali ne!“

„Neznosno! Tu imate Vaš listek! Tu imate! Kupim vam še pet listkov, samo pustite me v miru umreti! Kaj niste bili sami nikoli bolni? Brezčutno ljudstvo!“

„Pustite tega . . .“ zmrači se načelnik in potegne Podtjagina za rokav.

Podtjagin zmaje z rameni in počasi odhaja za postajenačelnikom.

„Izvolite soditi“, pravi v zadregi, „njemu na ljubo sem zaklical načelnika, a on — se huduje.“

Druga postaja. Vlak stoji deset minut. Pred drugim zvonjenjem, ko stoji Podtjagin še v bufetu in pije seltersko vodo, pristopita k njemu dva gospoda, eden v inženirski obleki, drugi v vojaški uniformi.

„Čujte, gospod nadkonduktar!“ obrne se inženir k Podtjaginu. „Vaše vedenje nasproti onemu bolniku je razburilo vse prisotne. Jaz sem izženir Pozickij in tu je gospod polkovnik. Če se ne opravičite, se pritoživa pri ravnatelju, najinem dobrem znancu.“

„Gospodje, saj jaz ... saj jaz ...“, zadrevenel je Podtjagin.

„Pojasnila nama ni treba. A zagotavljava Vas, če se ne opravičite, vzameya potnika v svojo obrambo.“

„Dobro, jaz ... jaz, pustite, opravičim se ... Izvolite!“

Za pol ure vstopi Podtjagin, izmislivši si oprostilno frazo, katera naj bi potnika umirila, v vagon.

„Gospod!“, se obrne k bolniku. „Čujte, gospod!“

Bolnik se zgane in skoči po koncu „kaj?“

„Jaz bi ... Kako Vam je ime? ... Ne bodite užaljeni ...“

„Oh, vode ...“, vzdahne bolnik in se prime za srce. „Tretji prašek sem vzel, zadremal sem, in ... spet! Bog, kdaj se konča ta muka?“

„Jaz bi ... Odpustite ...“

„Čujte ... Pustite me na prihodnji postaji izstopiti ... Ne morem tega več prenesti ... Jaz ... jaz umiram.“

„To je podlo, ničemno!“ razburja se občinstvo. „Pojdite proč! Za podobne nespametnosti nam poplačate! Ven!“

Podtjagin maha z roko, vzdihla in gre iz kupeja. Poda se k službenemu vozu, sede utrujen k mizi in reče:

„Nu, občinstvo! Pa naj kdo presodi! Naj človek služi in se trudi! Nehote pljuneš na vse in se vdaš pijači ... Če ne delaš ničesar — se huduje, če pa začneš delati — huduje se spet ... Pijmo!“

Podtjagin izpije na dušek pol steklenice in ne misli več na delo, dolžnost in čast.

LJUBEZEN DO DOMOVINE.

SLIKA IZ RUSKE VOJSKE.

V daljni Sibiriji se nahaja mala vasica Chobrinno. Nastanil sem se za malo časa v prijazni gostilni. Živel sem tam dalje časa in sicer v dobi, ko je na Daljnem Vstoku izbruhnila grozna vojska. Vasica je štela 60—70 hišic.

Seznanil sem se z vsemi prebivalci. Kmetje so vsi zelo dobri ljudje.

Izmed vseh se je odlikoval dušni pastir — oče Ivan. Bil je vrlo priljubljen, daleč na okrog znan kot zelo razumen mož. Od vseh strani so prihajali izpraševati ga za svet; govoril je kakor knjiga. Radi tega so bili tudi njegovi župljani razumni, na koje je imel velik vpliv.

Pri njem sem se seznanil z Vasiliso.

Sedeli smo nekoč pri njem v jedilnici pri čaju. Njegova žena nam je postregla z izbornim pecivom.

Govorili smo, kakor navadno, o politiki. A verujte mi, govorim resnico, — če bi oče Ivan pisal uvodne članke v kateri si bodi list, bil bi nenadomestljiv sotrudnik; kajti vsaka njegova vrstica bi bila zlata vredna.

Nepristranost, razumevanje ruskih razmer, odnošajev naše države napram tujim, umetnost s pravo besedo razgreti srca poslušalcev . . . in mnogo drugega ga je dičilo.

Razgovarjali smo se ravno o Angliji, Franciji, Japonski, ko je vstopila žena našega gostitelja ter mu javila, da čaka zunaj udova Vasilisa.

„Kdo je ta Vasilisa?“ sem vprašal rado-vedno.

„Veste“, odgovori mi oče Ivan. „to je čudna ženska“. Najpridnejša izmed mojih ovčic. Povem Vam njen životopis. Omožila se je v sedemnajstem letu z zelo delavnim možem. Živela sta v tihi sreči kakor eno telo in ena duša. Vsegamogočni je blagoslovil njihov zakon z dvema krepkima dečkoma.

Cela rodbina je bila neskajljeno srečna, vse jo je zavidalo.

Naenkrat pa jej pošlje Bog hudo izkušnjo. Moža je ubil mlad konj pri prvem vpreganju. Bilo je to grozno. Zaječal je, padel in izdihnil svojo blago dušo.

Pri njegovem pogrebu sem plakal kakor dete, tako mi je bilo žal zanj . . . In žena njegova — Vasilisa?

Vasilisa ni plakala . . . Stala je poleg rakve na videz mirna, ravnodušna . . . brez solza. „Bog je tako hotel . . . Bog . . . moram se mu pokoriti.“

Drugega ni govorila, kakor bi bili vsi njeni čuti onemeli, kakor bi bila okamenela.

Opazoval sem jo na pokopališču, ko je padala vlažna prst na krsto, v kateri je počival mož.

„Ruska! . . . Ruska! . . .“ rekel sem, topeč se v solzah: „da, to je prava ruska žena“.

Vse je bilo strašno potrto od žalosti. In ona? Bila je skoro ravnodušna, s plamenečimi očmi, obrnjenimi proti nebu, je stala tam udana v voljo božjo, zmagujoč nad sabo in svojo bolestjo.

Edino, kar je ostalo po možu, so bili otroci.

Vračajoča se iz pokopališča, je že mislila nanje.

Ni se bala naloge, katera jo je čakala.

Vsa moževa opravila je odslej opravljala sama, ker ni marala ukvarjati se z leno družino.

Izorala je vsa polja sama, plačala davke itd. Razven tega ni pozabila na vzgojo otrok, katere sem jaz poučeval v potrebnih stvareh.

Bila jim je vedno dobra a stroga mati in radi tega je vzgojila junake, da jé veselje.

Prišel je čas vojaškega nabora za prvega njenega sina. Svetovali so Vasilisi vaščani, da naj prosi za oprostenje sina od vojaške službe.

Polagali so ji na srce, da jo čakajo neizmerne težkoče pri poljskem delu, če ne bo imela mladega, krepkega sina doma.

Kaj mislite, kaj je ona odgovorila tem svetovalcem?

„Nekristjani“ je zakričala nanje. „jaz bi bolesti in sramote umrla, če bi mojega lastnega sina ne vzeli k vojakom, — če bi bil nespособen.

Zakaj sem ga pa vzgojila in urila, če bi sedaj moja lastna kri ne imela nikake veljave.

Ne, tega ne bi prenesla. K carju pravoslavnemu — v carsko službo morajo! K carju! Njemu morajo služiti! Častno morajo služiti!“

„In kako bode doma?“ so jo vpraševali nadalje. Takrat pa se je zravnila kakor Rimljanka, pokazala žuljave svoje roke in rekla:

„Sama bom opravila vse; ko se povrnejo moji sinovi iz boja, oddam jim lepo gospodarstvo. To je moja skrb“.

„Vidite, kaka junaška žena je to! Ni marala, da bi bili oproščeni njeni sinovi — oba sta bila potrjena v vojake.

In bila sta vrla sina svoje junaške matere. Šla sta v vojno, svesta si velike in svete dolžnosti napram čarju in domovini“.

„Da, da“, priznaval sem očetu Ivanu; „to je ruska žena“.

„Da, to je istina“ je ponavljal zopet ta.

V tem trenutku se odpro vrata in Vasilisa vstopi.

Predstavljal sem si jo kot veliko, silno žensko, širokih pleč, ostrega pogleda — a motil sem se.

Bila je srednje postave, skoro slabotna, simpatična, da se je priljubila vsakomur na prvi pogled.

„Pozdravljam Te, Vasilisa“ ji pravi oče Ivan v pozdrav.

„Daj ti Vsegamogočni zdravje in srečo, batjuška“, — mu je odzdravila Vasilisa, stopila predenj s sklonjeno glavo, proseč: Blagoslovi me!

Ko jo je oče Ivan blagoslovil, mu je poljubila roko. Sedaj je šele zagledala mene.

Kakor bi si bila stara znanca, mi je podala roko.

Z radostjo in spoštovanjem sëm ji podal svojo desnico. Vasilisa me je vedela takoj pridobiti zase in uvidel sem, da oče Ivan ni pretiraval.

„Kaj nam prinašaš? Sedi — prosim“ ji ponudi stol prijazni dušni pastir.

„Hm“, zamrmrljala je poltiho, „nesrečo z srečo! . . .“

Prestrašen se je obrnil oče Ivan k meni. Razumel sem ta pogled. Če reče Vasilisa: nesrečo, potem mora to biti v istini nekaj groznega.

„No kaj?“ — vpraša zopet z sočutnim glasom duhovnik.

Vasilisa se je jela tresti na celem telesu.

Njene roke so se krčevito oprijemale naslonjača, v katerem je sedela. Sklonjena njena glava je vzbujala v nas prisotnih naravnost grozen strah. Zdelo se nam je, da v trenutku skoči pokoncu in zagrmi z nečloveškim glasom.

„Kaj je vendar?“

„Ubili so — oba! . . .“

„Je li to mogoče?“

„Da . . . Vanja . . . in . . . in . . . Vaša. Ubili . . . da . . . ubili.“

„Vasilisa! Kaj vendar praviš!“ je zakričal v divji bolesti oče Ivan.

„Ne . . . ne . . . ne . . . Vasilisa to ne more biti resnica . . . ne . . .“

Vasilisa je ostala mirna, tiha.

Žena duhovnikova, ki je bila tudi prisotna, je jela plakati ter zapustila sobo z solzami v očeh.

Oče Ivan je bil bled kakor stena, s široko odprtimi očmi je motril Vasiliso.

Dolgo časa ni nihče motil groznega, tihega molka.

Zdelo se mi je, da plaka tudi Vasilisa, plaka tajno prelivajoč solze, katerih ne odtehtajo solze tisoč in tisoč drugih mater.

V tem trenutku se je Vasilisa dvignila na stolu. Oči njene so se iskrile. Usta je imela pol odprta.

Vedel sem naprej, da pove nekaj, kar nam bode pretreslo živce, zakril sem si obraz, ter se pomikal od mize v ozadje sobe.

„Kaka nesreča, kaka grozna nesreča, Vasilisa“ spregovori zopet duhovnik.

Vasilisa mu ni pustila dokončati stavka. Z vznešenim, potem zopet s slabšim glásom, kakor bi šepetala, je govorila:

„Oče Ivan! umrla sta za carja! Za carja, za batjuško milega . . . Oče Ivan . . . za carja . . . Ah kako mi je lahko pri sreč . . . Misli si . . . kako lepa je taka smrt . . . Ah, oče Ivan . . . Ah, oče Ivan . . .“

„Vasilisa“ — je plakajoč izpregovoril duhovnik in ji podal roko. A ni ga slišala.

Govorila je dalje: „Župan mi je to povedal“.

Kakor bi udarila vame strela, mi je bilo prvi trenutek. Moj Bog, to vendar ni malenkost. Njihova trupla so v tujini. Zagrebejo jih, to vem . . . mene ni tamkaj . . . Nikdar jih ne bodem videla več . . .

In sedaj? . . . Da, oče Ivan, jaz sem srečna . . . jaz sem srečna . . .“

Po kratkem prestanku je nadaljevala:

„Kako sta bila mlada, krasna . . . a kroglá se jih ni ognila. Deca moja! Vanja . . . Vaša . . . Kako je to strašno, ob enem pa tudi tolažeče, radostno . . . Služila sta carju . . . poginila slavne smrti . . . Sedaj bodeta svetnika . . . da svetnika, oče Ivan“.

„Da, svetnika, odgovori oče Ivan plakaje — a tudi ti Vasilisa si svetnica . . . Ti si svetnica, razumeš!! Svetnica!“

Nisem se mogel več premagovati; radostne solze nad silo ruskega človeka so tekale po mojih licih.

„Ruska! . . . Sveta žena! Junakinja! . . .“

Vasilise skoro ni bilo možno poznati!

Oči njene so plamenele v divjem ognju. Njene črne obrvi so se grozeče dvigale.

To ni bila več mati — mučenica! Pred nami je stal grozen maščevalec.

Neizprosen, neusmiljen, krut kakor tiran... Kakor da bi ji bili tudi lasje vstajali na glavi. Roke so se ji tresle in stopala je burno po sobi semtertja kakor ranjena levinja.

Škripaje z zobmi, s penami na ustnicah, mogočna kakor skala je grozila s stisnjenimi pestmi.

„Prokleti! Prokleti!“

„Vasilisa“ se je odzval tiho s prosečim glasom oče Ivan, a njegov glas se je izgubil, bil je preslab napram mogočnemu klicu po maščevanju, bolealnemu preklinjanju užaljene matere.

„Pagani! . . . Žolti psi! . . . Sami so začeli vojno . . . Prokleti . . . Bože moj, hitrejš, hitrejš, zakaj odlašati! . . . Pobiti jih! Postreliti! . . . Vse! vsi do poslednjega morajo poginiti . . . brezbožneži!“

Okameneli smo.

Pod utisom njenega zaklinjanja smo čutili, kako nam ledeni kri po žilah. Oči naše so plamenele sovraštva do prokletega neprijatelja . . .

Zahotelo se mi je, preskočiti vse prepade, gore in skalovja, postaviti se pod bojni prapor, zagnati se z tigrovo krvoločnostjo med sovražne vrste in klati, klati brez konca.

„Za cara! Za cara!“ smo zaklicali vsi, tresoč se na celem telesu . . .

Vasilisa se je med tem umirila; njen zamolkli glas je bil poln groze.

„Ne morem se dalje muditi“, je odgovorila zamolklo . . . Žensk sicer ne jemljejo na vojsko . . . A jaz se preoblečem. Ne morem jim odpustiti . . . ne morem.“

„Vasilisa, umiri se, za sedem ran Kristusovih, Vasilisa . . .“ je govoril proseč blagi duhovnik, oče Ivan.

Vasilisa nam je že podajala žuljavo desnico v slovo.

„Z Bogom, batjuška! . . . z Bogom, gospod! . . . Ne smem dalje odlašati . . . ne smem! . . .“

Vasilisa nas je v trenutku zapustila in odšla skoz polodprte duri . . . stali smo kakor hromi in pribiti v tla, nevede, kaj imamo storiti.

* * *

D drugega dne že ni bilo Vasilise v vasi. Izginila je, in nikdo ni vedel, kam. Samo meni in očetu Ivanu je bilo znano.

Srečno pot, junaška ruska žena — ti ruski vojak, Vasilisa! Srečno pot!

PESEM O HUDOURNIKU.

MAKSIM GORKIJ.

Nad sivo ravnino morja zbira veter gromonosne oblake. Med oblaki in morjem šviga kot črni blisk semtertja Hudournik.

Zdaj se dotika s perutmi valov, zdaj zopet švigne kot blisk pod oblake in kriči, kriči, in oblaki slišijo veselje v drznem kriku ptice...

V tem kriku je hrepenenje po viharju! Moč jeze, plamen strasti in prepričanje v zmagi slišijo oblaki v tem kriku.

Galebi stokajo pred nevihto. — stokajo, premetavajo se nad morjem in hočejo na njegovo dno skriti svoj strah pred nevihto.

In potapljavci tudi stokajo, — njim, potapljavcem je zabranjeno naslajati se nad bitvijo življenja; gromenje treskov jih plaši.

Bedasti pingvin skriva boječe svoje debelo telo v skalah... Samo ponosni Hudournik šviga smelo in svobodno nad razpenjenim sivim morjem.

Vedno temneje in nižje se spuščajo oblaki nad morjem, a valovi pojo in plešejo in skačejo kvišku gromu naproti.

Grom krohota. V peni jeze stokajo valovi in se kregajo z vetrom. In glej, že grabi veter trume valov s krepkim objemom in jih mečlje z enim vzmahom v divji zlobi na skale, razbijaje v prah in v curke smaragdnazelene gromade.

Hudournik šviga kričaje, podoben črnemu blisku, kakor strela prodira oblake in s krili odnaša peno valov.

Glej ga, obnaša se kakor demon. — ponosni, črni demon viharja, — in smeje se in joka od veselja!

V jezi groma — čuječi demon — sliši davno obnemoglost, prepričan je, da ne skrijejo oblaki solnca, — ne, ne skrijejo!

Veter vihra ... Grom krohota ...

Z modrim plamenom plapolajo kepe oblakov nad brezdnom morja. Morje lovi strele bliska in jih duši v svoji globini. Kakor ognjene kače se vijejo v morji, gubeč se odsevi teh bliskov.

— Nevihta! Kmalu se pripodi nevihta! To šviga ponosno drzni Hudournik sredi bliskov nad jezno rjovečim morjem, to kriči prerok zmage:

Naj še silneje razsaja nevihta!

KARIN.

ZGODOVINSKA POVEŠT.

SPISAL MAURO JOKAY. PREVEL PROST. MRVIČKOV.

Ob času cesarjev je rimska okolica s sijajem in krasoto svojo tekmovala celo s stolico. — Povsodi so se belila letovišča rimskih patricijev, bivališča plemiške ugodnosti. Patriciji — marsikdo je imel osem do devet milijonov letnih dohodkov, — so bili često v neprijetnem položaju, da so se morali ogibati Rima. Dolgčas, žaljena ničemurnost, narodovi ter pretorijanski upori, osobito pa sumničenja cesarjeva, vse to jih je sililo, da so se umaknili na deželo in na svoja posestva.

Tudi starec Mezembrij/Vir, najstarejši senator, je bival že nekaj let na svoji pristavi ob Tiberinem izlivu. Odkar je bil umrl Prob, ni pohodil Rima, niti videl senata. Vzrokom svojega samovanja je navajal putiko ter bol na očeh. In istinito, kdorkoli je zahajal k njemu, ga ni videl drugače nego sedečega v kuruličnem stolu, s slo-nokoščeno operačo v roki in z zelenim okriljem na očeh.

Starec je imel dve hčeri. Starejša, Glicerija, se je udala rano za osvobojenca, katerega je bila povelicala milost cesarjeva. Toda pal je v nemilost ter moral dati glavo. Dobra njegova in naklonjenost cesarjeva ostala je lepi njegovi soprogi, ki je začela skoro sloveti za rimsko Aspazijo.

Naravno, da je bil Mezembrij, ako se je njemu prisotnemu govorilo o Gliceriji, ne le slep, nego i gluh; jezik mu ni nikdar izgovoril nje imena.

Drugi hčeri njegovi je bilo ime Sovronija. Neprestano je bila pri starcu na deželi. Krasna deva je bila in krepostna. Troje boginj ji je podarilo svoje dražesti: Venera vitko rast, Junona čaroben obrazek, a Psihe duševno milino.

A kljub temu Sovronija ni udana poganskim boginjam. V bližini tam na obali morski biva modri Evzebij, potomec apostolov. Davno že pohaja krasno dete tajne shode, pri katerih sveti ta mož vernikom Kristovim oznanja blagovest o edinem Bogu.

Starec Mezembrij zna, da mu je hčerka tajna prozelitinja novi veri, a ne zavira je v tem; niti ji ne kaže, da v obče kaj sluti o tem.

Tedaj pa je iz Rima neprestano prihajala ponosna patricijska mladina, katero je vabil izredni glas o devini krasoti, — laskajoč si z nado, da si pridobi nje srčece, nje roko, ter nje milijone.

Srčno jo sprejema Mezembrij. Na slavo ji prireja velikanske obede ter vznemirja stoletna svoja vina iz ugodnega jim miru. — Mladosti ni treba mnogo tekočega ognja, — skoro se omoti. Po libaciji se je kazal končno vsak, kakoršen je v resnici, — vsak se izpovedal tajinstvenih nagnjenj svojega srca.

Ta je razkošnik ter proslavlja Prokulovo krepost; drugi se ji sicer ne klanja, a v tem večjo slast mu je, da združuje despota in služnika v eni osebi. Ako je kateri njih izjema, glede krščanstva je istega mnenja kakor vsi drugi. Krščane imenuje, kakor drugovi, bogotajno sekto, ki se odteguje cirkusu, narodnim svetkovinam ter z mrzlo svojo tugo moti narodove zabave, ki po mračnih brlogih služi mračnim obredom ter sili svojce, da z noži prebadajo dojenčevo srce ter pijo njegovo kri.

Radi njih. — govoričijo — tepe, božja jeza zemljane s povodnijo, kugo, potresom in barbari; radi tega se jih nikdar ne more zadosti skuhati v olju, pometati zverjadi ter zakopati živih.

Dosti je čul Mezembrij, — nienemu ne da svoje hčere. Mučence časti sicer, a si ne želi, da bi čul ime svoje hčere med njimi.

Nikdo odklonjenih snubcev še ni videl Sovronije.

Nekega dne se javi pri starem Mezembriju mlad, zagorel vitez. Starec baš sedi v trikliniji svojega letovišča, ko ga zagleda, da prihaja. Kljub bolečim svojim očem mu kliče že od daleč nasproti:

Oj, Manlij Sinister, tebe je prineslo k meni? Žuri se, žuri, tu sem!

Kogar je starec hotel videti, videl ga je takoj.

Mladenič pohiti k njemu, zagrl ga ter mu krepko stisne roko.

Kako si se pomožatil, deje Mezembrij, smeš se in kot ne bi verjel lastnim očem, otipa mu z rokama obraz, roki in pleči.

Odkar si bil odšel s Probom na ptuje, si cel mož. Tudi ti kaniš snubit mojo hčerko! Jeli da?

To odkrito vprašanje nekoliko zbega mladeniča.

Nisem tako sebičen, Mezembrij. Mene je dovelo le staro prijateljstvo k tebi.

Dobro, že dobro; poznam pač prijateljstvo med mladeničem in možem, ki ima lepo hčer. In hčerka moja je lepa, Manlij, jako krasna. Da si jo videl! Ne reci, da si jo že videl. Kaj je bila pred leti! Ti si bil še otrok, in ona dete. Ali zdaj Manlij! Bila bi velika napaka, da bi se ne zaljubil vanjo!

Kaj bi mi pomoglo to, prijatelj stari! Dokaj snubcev si že zavrnil, ki so bili boljši, mogočnejši ter bogatejši od mene.

Kako, Manlij? Nili možno, da obogatiš tudi ti ter postaneš velmož? Se li nista s cesarjem Karinom igrala kot otroka? in stric tvoj, vrli Kvarterkvart, ni li najslavnejši avgur rimski, čegar proročanja se izpolnjujejo vsa, ki v svojih rokah drži bodočnost cesarjev in zemlja?

Da, vse to je istina.

Torej bodeš še lahko bogatin. Le skrbi malo za naklonjenost Karinovo ter streži strijcu: In to je lahko.. Vsaj težkega ni nič. Glej, glej, kdo zna, kaj si še lahko vse. Kaj stane Karina, da tebi na ljubo vtopi imovitega senatorja ter ti podari njegova dobra in zaklade. Potem imaš i palače ter služinčad. Lahko se potem koplješ v rožni vodici, ter hraniš s samimi pavovimi jeziki! Kaj ti je tu na potu? Do take slave prispeš lahko plazeč se, plazeč, pravim!

A Manlij je pustil, da besediči starec.

Vobče pa ostani pri meni ter se zabavaj, dokler ti drago.

Zvečer se je priredila Manliju na slavo izborna večerja.

Obličje mladeničevo se iskri zbog ognja starega Falernijanca, in često se tako spozabi, da udari s pestjo ob mizo.

Mezembrij je opazil, da se gostovo srce odpira vinu. Nasloni se na roko, začne ga izpraševati.

Torej, Manlij, kaj praviš o tem Falernijancu? Nisem li pogodil, ako pravim, da so Italija zemlje prsi, kajti tu so one grudi, gorice, ki nam prinašajo to vino.

A vkljub temu me je navdušil nekdam požir bolj od tega.

Bolj od tega, Manlij! Na čegavi mizi si ga našel?

V vodi Evfratovi.

Kaj praviš!

Bilo je po Ktezifonski bitki. Bili smo se ves dan. Po rokah mi je kapala kri, po čelu tekel znoj. Zvečer smo uničili Perzijsko vojsko in baš ta dan je preplaval Evfrat svoje obali.

In ti si pil iz njega?

Da, in ta voda je imela opojno moč!

Slava te je opojila, ki je bila v vodi, Manlij!

Jaz ne vem, kaj je bilo v njej. Zajel sem jo s šlemom, nesel k ustom, ter ne nehal poprej piti, da sem ga bil izpraznil do zadnje kaplje.

Oj, morali ste biti potem dobre volje. Kako? V osvojenem Ktesifonu se je zabavalo kaj lahko. Mislim si, kako dobro je bilo krasnim, črnookim ženam, ki so ostale brez soprogov, kako palačam in trgovinam, katerim ste bili pobili lastnike. Vojnik je plaval v mleku in strdi.

Ne tako zelo, zakaj še tisto noč smo odrinili dalje, a kar se tiče črnookih dev, je bilo zaukazano vsakemu vodniku, da čuva kreposti zarobljenih žena.

No, no, običajno se ne gleda tako strogo na taka povelja; mi vemo to.

Mi Hercule, srdito vikne Manlij. Prokleta slabo veste to. Ukaza smo se držali tako točno, da sem vojaka svoje legije, ki je bil odpeljal devico, za noge dal privezati na upognjeni drevesi, da sta ga raztrgala.

Počasi, počasi, nikar me ne raztrgati, se šali stari Mezembrij, pasoč se na plemeniti jezi

svojega gosta. Potem pa namigne poleg stoječemu numidijskemu robu, ki je v svojih rokah držal izrezljan srebrn vrč:

Hajdi, nalij čašo mojemu gostu!

Pusti to, lahko si jo nalijem sam, pravi Manlij. Ni treba me opojiti, kot delajo z Maksimom Karinom, ki je prelen, da bi dvignil kupo, ako hoče piti, in ki meni, da se utruji, ako lastnoročno vzame smokvo z pladnja ter si jo nese k ustom.

O joj, Manlij Sinister, ti psuješ Avgusta!

To ni psovanje! Saj je znano o njem, da se mu nogi nikdar ne dotikajo zemlje, da, še celo v kopelji ga morajo nositi. Nekoč je imel prstan na svoji roki ter tožil, da ne more prenašati takega težkega bremena, — pa ga je vrgel proč. A več še! Nedavno je zaukazal, da se mu iz ječe privede slovečega ponarejalca javnih listin, ki je tudi jako spretno ponarejal tuje podpise. Imenoval ga je svojim pisarjem, samo da se reši izesa, da mu ni treba podpisavati svojega imena. A sedaj podpisuje ta varalica njegovo ime na državne listine!

Manlij, ti čudno govoriš proti Karinu, a v šoli ti je bil vendar le tovariš.

S tem se nikakor ne smem ponašati; kajti dasi sem često delil svoj kruh ž njim, ko ga ni imel; čeprav sem mu pogosto zamenjal raztrgan palij, vendar si ne želim nikakor, da me spozna. Pripetilo bi se mi lahko, kar ostalim šolskim drugovom njegovim. Javili so se mu bili, da ga opozore poprejšnjih časov. Toda dobri Karin, da se oslobodi neprijaznih čutov in spominov prošlosti, je dal drugega za drugim vreči v stolp pozabljivosti.

Oj, oj, Manlij, ti govoriš kakor Seneka! Na tak način se nikdar ne povelečiš s Karinovo milostjo.

Kdaj še je trebalo svobodnemu Rimljanu, vikne Manlij ter dvigne ponosno glavo.

Meč imam in hrabro srce, in ako me ta ne dovedeta do zaželjene slave, ne maram niti one moči in sile, do katere prispeš, ako se plaziš po prahu.

Radostno si menca Mezembrij roki ter naganja mladeniča, naj pije.

Pripoveduj mi dalje, Manlij, kar si pričel. Ostala sva pri bitvi Ktesifonski, — to se pravi, tam so vam ostali vragi, kajti vi ste prodirali dalje, dokler ste mogli.

Čast tvoji sivi brádi, senator, a ne reci mi: Dokler ste mogli, kajti izvestno bi mogli iti do Jaksarta. Niden človek bi nas ne bil mogel ovirati. Zaman so pustošili bežeči Perzi zemljo. — Rimskim legijam se ni po robu mogla postavljati niti pustinja. Vsak vojak si je nosil živeža na hrbtu za deset dni. O vsej traciški vojni smo spali celo v najlutejši zimi pod milim nebom, na zamrznjenih grudih. Videli so Perzi, kako smo neprestano prodirali dalje, in ko smo prispeli do nekega sela, čegar barbaričnega imena niti bogovi ne morejo zahtevati, da se ga prevede na rimski jezik, smo si zgradili ostrog. Zvečer so nam prišli nasproti poslaniki perzijskega kralja. Krasni ljudje! Vse je blestelo dijamantov na njih! Imeli so spletene lase, obraz pobarvan lepo rdeče, obrvi počrnjene, na rokah polno prstanov, kakor neveste. Zahtevali so, da se jih pelje pred Avgusta. Jaz menim Kara, da ne bodeš mislil Karina. Peljali so jih k možu, ki je sedel na tratini, na glavi imel rumeno usnjato kapo ter jedel žaltovo

slanino in bob. Star izlizan bagren plašč mu je visel v odliko pred drugimi raz ramen.

Da, bil je Kar; poznam ga, zamomljaj je stari senator.

Toda Avgust ni prekinil svoje večerje poslanikom na ljubo. Mirno je trl nadalje surovi bob, da mu je škrtal med bronastimi zobmi; med tem so oni govorili z amfiteatraličnim patosom na pamet naučen govor. Sijajne obljube in pretenja niso posebno harmonirale s surovim bobom, katerega je hrustal cesar. Po končanem nagovoru si sname Kar usnjato kapo s plešaste glave ter kažoč na njo, pravi poslanikom:

Evo vam, in držite se zadane besede: zakaj ako ne pripozna vaš kralj vrhovnega gospodstva Rima, ter mu ne vrne njegovih provincij, opustošim vaš državo, da bode tako gola, kakor moja plešasta glava!

Tudi na tem spoznam Kara.

Plaho so bežali poslaniki, legije pa so navdušeno zaorile bojno pesem, katere refren je:

Mille, mille, mille occidit!

To je slavospjev Karu, s katerim se pripoveduje, da je v eni bitki potolkel tisoč protivnikov.

Da, da, porazil jih je toliko.

A sin mu jih je pomoril desetkrat toliko, in sicer lastnih mu podanikov! Toda pripoveduj Manlij, kaj je bilo dalje z vami.

O vojni pripoveduje vsakdo drugače.

Kolikor meni znano, ste se obrnili mahoma, mesto da bi prodirali dalje, akoravno se vam nikdo ni mogel ustavljati, kakor trdiš sam.

Tako je! Noben živi človek nas ni oviral, toda ni li mogočnejših bitij nad zemljo?

Da, da, bogovi rimski. Ali nadejam se, da jih niste ozlovoljili, da so vam avgurji oznanje-

vali najugodnejših avspicij. Saj je bil z vami svetovno znani Kvarterkvart, tvoj vrli stric.

Da, bil je znami in nedostajalo ni niti darilnega dima, niti živalskega drobu. Tudi dokaj vranov se je videlo pod obnebjem.

Manlij, ti sila profano golčiš o teh svetih rečeh.

Dovolj imam vzroka, da govorim tako. — Naše pomožne čete so vjele nekje v pustinji napol golega človeka, ki se je bil, kakor se je izražal sam, zatekel v samoto vsled spoštovanja do nevidnega boga. Da si izmuči telo, si je zgradil od kamena votlino, kjer je prebil že trideseto zimo, trideseto poletje. Od zore do mraka je stal tam z razprostrtimi rokami, kot razpet na križu, ali pa se je vadil z glavo v nebrojnih poklonih. Nekateri radovedni legijonarci so šteli te poklone; a ko se je njih število namnožilo na tisoč devetsto, zamrzelo jim je. Vrgli so pobožnega moža ob kamenje ter ga umorili.

In ljubiš ti Nazarenca?

Govoriva rahleje, Mezembrij! Nevarno je, izgovarjat takšne besede, opasno jih poslušati. Ne misli, da sem pijan ter da se bojim. Videl sem umirati tega človeka, kajti prepozno sem bil prišel, da bi ga bil rešil. Proklinjal ni; na obličju se mu je brala nadzemska sreča. Oči je jasno dvignil proti nebu, ter umirajoč blagoslovil svoje morilce. Odgnal sem jih od njegovega trupla ter mu podal mrzle vode. Hvalo mi je vedel ter mi šepnil z zadnjim svojim dihom naslednje besede na uho: Rimljani, ne hodite preko Tigride, kajti tam je raj večnega boga, ki se ne da gaziti z nogami! Povedal sem to svarilo Nuncijanu, mlajšemu sinu cesarjevemu. Načelnik je bil še in dober prijatelj vsem vrlim vojakom. Takoj jih javi tudi

Avgustu. Poparilo ga je bilo prorokovanje asketovo tolikanj, da ukaže takoj Kvarterkvartu, da priredi avgurije. Moj stric uživa slavo, da vselej naznanja orakelne, ki ga nikdar ne stavijo na laž.

Ti govoriš kaj drzno, Sinister.

Stric je naznanil:

V prvi bitki se bodo borili bogovi!

Imperator je ukazal, da odrinemo, in še tisti dan smo prešli Tigrido. Večerni mrak je legal na zemljo, in zdajci ugleda več onih, ki so usmrtili puščavnika Simeona Stilita, z razpetimi rokami stati ga na čeri nekega griča. Klanjal se je, da se mu je glava dotikala kolen. In vendar, sem ga bil zagrebel z lastnimi rokami! Noč je bila črna, vsestransko so se kopičili oblaki; nastala je¹ strahovita nevihta. Vsaka legij je menila, da so jej drugovi v divjem boji. Brenket mečev in lom kopij nam je udarjal na uho, a nikjer ni bilo boja. Domnevalo se nam je v noči, da se nam je vsa vojska zgnjetla v nekako zmedeno gručo, kjer se mož bori z možem, kjer kohorte na konjih teptajo pehoto; zdelo se je nam, da tribuni jašejo vojem na čelu, ter da jate pokončevajoč se naskakujejo druga drugo. A kadar je strela razklala oblake, smo videli zopet legije, da so mirno, nepremično stale v pravilnem čveterokotu. Mahom pade kači enako o strahovitem bobnenju ognjena gruča v sredino naših vrst, da se je zazibala pod nami zemlja in nad nami ozračje. Strah nas je vrgel na kolena; žival je skrivala glavo k tlam in strašan glas nam je zagromel, srd mogočnega boga v ušesa. In ko smo zopet izpregledali, smo uzrli v našem ostrogu ogromen ogenj. Strela je bila zadela stan Avgustov. Nikdo ni imel dovolj poguma, da bi gasil šotor, v katerem je bival cesar z bogovi, zaščitniki vojskinimi, — vsi so

zgoreli! Kdo tedaj je bog, če oni niso? Je li morda vendar le istina, da biva nad nami mogočno bitje, gospodar neba in zemlje, da mrzla tvarina, katero mi molimo, niti možna ni, da brani sebe samo?

Nemo stisne Mezembrij Manlijevo roko; dosti je bil čul.

Ne govoriva dalje o tem, Manlij, umaknili ste se sili, ki se vam je bila protistavila. Bil je Bog! A kaj je storila nadalje vojska?

Na nikak način je nismo mogli spraviti dalje. Zazidala je prostor, kjer je žalostno zgorel Kar z rimskimi bogovi, zaščitniki vred. In sedaj se dviga tam sredi pustinje zgradba, brez oken, brez vrat, da nobena noga človeška ne bi mogla stopiti na kraj, ki ga je proklel Bog. Vojska je volila Numerijana vodnikom ter zahtevala, da jo povede nazaj v Ilirijo. Da to vest prinesem Karinu, so mene odposlali naprej, in to je vzrok, da sem tu.

Nadejam se, da se bodeva odslej večkrat videla. Priznaj, da je prijetno življenje v Rimu.

Zame ne; jaz si iskreno želim nazaj k svojim legijam.

O, potem še gotovo nisi videl cirkusa Karinovega, krasnih sekularnih iger, kakršnih je mogoče najti le v Rimu samem; nisi še okusil term Antonijevih, rožnodehtečih gorkih kopel.

Vse sem videl, ali to me ne zabava nikakor. Kaj naj jaz, legijonar, posut z ranami, ki se vračam od meje skitske, občudujem pri krvavih glumah vašega cirkusa? Vi stvarjate iz igre boj, a mi iz boja igro. Term nisem nikdar ljubil. Gorke kopeli so za Kvirite, nikakor ne za vojaka. Kri si lahko spereš tudi z mrzlo vodo, za nesnago treba navadno gorke.

A na tretje moje vprašanje še nisi odgovoril. Nisi li v Rimu našel lepih žen? Ali kaj vprašujem? Najdejo te uže same, in če jih niti ne iščeš. O, žene v Rimu niso ponosne, niso ohole, in ako si se enkrat pokazal na foru s ponosito, vitežko postavo svojo, moral bi se čuditi istinito, da te niso odvele, da te niso raztrgale na kose, kakor Orfeja bahantinje.

O Mezembrij, skopca se ne vjame na limanice.

Beži, beži, da bi ti bil večji skopec od drugih! Kakor da bi ne bile golobice Venerine gnezdile v šlemu Martovem! Beži, obrazu tvojemu nikakor ne pristojā hinavstvo. Kri te je zalila, povesil si oči! Čemu bi varal mene, matorega človeka?

Ali so se mari v senci Karinovi spremenili obicaji rimski? In ako je do sedaj umrla od šestih vestalnih devic ena, se je našla komaj Rimljanka, ki bi bila za to mesto. So li sedaj vse, ki so bile poprej svečenice Afroditi, se posvetile Vesti?

Tega niti trdil nisem, Mezembrij.

Tedaj nasprotno, le ne tajī! Imel si zabavnih pustolovin. To je krasno! Pet, šest zaljubljenih žensk te je obdajalo naenkrat ter ti poklanjalo svoje srce, svoje življenje, a ti si izbral izmed njih najlepšo, ki te je objemala najgorkejše, poljubljala najsladkejše. Ali pa celo med njimi niti voliti nisi zamogel, ter si vse osvojil? Zjutraj si si odičil glavo z vencem ene, zvečer z vencem druge. Eni si prisegal pri mesecu, a drugi pri solncu ter obema držal svojo prisego. Krasno, izvrstno! To so zabave mladine! Manlij, tudi jaz sem bil tak v svoji mladosti.

Ali Mezembrij, pri tebi se ne pride niti do besede! Kar praviš tu, se nikakor ne tiče mene.

V toliko ti priznavam, da sem imel en dan mojega bivanja v Rimu več neprijetnosti z robovi, katere so pošiljale njih gospodarice k meni, kakor s soprogi teh gospa, h katerim so me bili poslali. Toda moja navada ni, da bi pazil na takšna poslanstva. Jaz sem pokolenja Manlijev, in v naši rodbini je prastara šega, da je mož v svojem življenju ljubil le eno ženo, a njo zvesto; ko mu je umrla, oplakoval jo je večno; če ga je prevarila, jo je umoril, in ako jo je kdo onečastil, se je osvetil.

Krasno govoriš, Manlij. Toda na tvoji roki vidim prstan, kakršnega običajno ne nosijo možki, ako ga ne dobe iz rok kake dame.

Prav sklepaš. Ta prstan mi je poslala dama; da se mi blesti tukaj, si temu vzrok edino ti.

Z začudenjem zre Mezembrij mladeniča ter meni, da tako govori le v pijanosti.

Jaz, Manlij? Kaj mene briga tvoj prstan?

Sinoči je bilo, ko sem pričetkom vigilij zapuščal kapitol. Zastrta matrona mi stisne droben zavitek v roko in tudi takoj izgine med stebriščem. Zavitek je bil spet s tem prstanom. Iz radovednosti sem ga razvil ter čital v njem skrivnostne besede:

Manlij Sinister, ti ljubiš devo, katere oče ti je drag prijatelj. Starcu in mladi deklici preti nevarnost. Razven bogov in neprijateljev tvojih vem to le jaz. Ako bi hotel kaj več pozvedeti, se požuri k meni. Sel tega lista te bode pričakoval vsako uro ponoči in podnevu pred Pons sacer,* dokler ne prideš. Ko pokažeš ta prstan, te pripeljejo k meni. Podpisano: Ženska, ki te

* Sveti most.

obožuje od mladih tvojih let, a katero si ti vedno zaničeval, ki jo sovražijo oni, katere hoče rešiti.

Manlij, čudne reči mi tu pripoveduješ. Uganka mi je nerešljiva. Kdo ima moč, da vidi v globino mojega srca, da čita tam moje čute? So me li morda izdale sanje, da je znano, da ljubim tvojo hčerko, katero sem videl pred štirimi leti in katere od tedaj nisem mogel pozabiti? In kdo bi bila ženska, ki hoče svojo tekmino oteti pogube?

Mezembriju se zmračí obličje.

Čaši sta stali že dolgo nedotaknjeni pred možema. O pogovoru sta se bila streznila popolnoma oba, a srci, kateri so odprli vinski duhovi, sta ostali iskreni.

Pokaži mi prstan, pravi tiho Mezembrij.

Manlij mu poda roko.

Kamen v prstanu je bil prekrasna kameja z belim oprsjem divne ženske z grškimi potezami, ki se je dvigalo iz bagrenorumenega dna.

Z nagubančenim čelom motri Mezembrij prstan; zdajci okrene glavo, zopet srpo pogleda nanj, ter potem hipoma s studom odpahne roko.

Čemu se ti je zmračilo čelo? vpraša Manlij. Ali poznaš ta prstan, poznaš njegovo lastnico?

Da, poznam jo, odgovori zamolklo starec.

Govori, kdo je?

Kdo? odgovori s žarečim očesom starec.

Kdo je? Nesramna hetera, ostudna blodnica, katere dih okužuje rimske narode; katere bitje je maroga na delu stvarnikovem; katero je njen lasten oča prokel že neštevilnokrat.

Zadnje starčeve besede oneme v silovitem ihtenju.

Kdo je ta ženska? Zagrmí Manlij in plane od mize.

Moja hči! zahrope starec.

Glicerija?!

Abraxas! vikne starec; a ko je izgovoril to besedo, da se obrani zla, se mu je treslo konvulzivno vse telo.

Manlij, potegni si prstan z roke in stopi k oknu.

Spodaj je tekel Tiber. Starec ugane, kaj je mislil mladenič.

Ne meči ga v vodo, ne, lahko ga požre riba; ribiči jo vlove in zopet se lahko vrne na beli dan. Zastrupil bi Tiber in umreti bi bilo onim, ki bi ga pili. Obdrži si ga! Vzbuja se mi misel, zakaj si moraš ta prstan pridržati. Ti praviš, da si ga dosedaj nosil radi mene?

Hranil sem ga, da te čuvam, ako treba.

Hvala ti, Manlij Sinister! Tedaj ti ljubiš mene in ljubiš hčerko mojo? Hvala ti! Dal ti bodem svojo starost za tvojo ljubezen, a ona ti bode podarila svojo mladost.

Vedno sva te ljubila, vedno te smatrala udom naše obitelji. Ker pa naju hočeš čuvati nevarnosti, ohrani si prstan: Pojdi ž njim tja, kamor te popeljejo; poišči ono, ki ti ga je poslala, ter jo umori!

Mezembrij, tvoja hči je!

Je li bazilisk dete ptično, ki ga je izlegel v svojem gnezdju?

Ali, — saj te vendar namerava ščititi v neznani nevarnosti!

Zame je le ena nevarnost, in to je ona sama. Kar je svetu kuga, potres, nevihta, krvno sodišče, to je meni njeno ime!

A ona te hoče rešiti!

Ne verjemi jej; vsaka njena beseda laže. Prevarila je očeta, ona vara bogove! Obličje jej

je nedolžno, kakor spečemu otroku. Očaran si, ako govori ona! Ako jej pustiš govoriti, ti z besedami vzame bodalo iz roke. Pogubi te, samemu sebi te izneveri! — Spridi ti srce, da ostrahopetiš, kakor pretepen suženj! Ne lepotiči si samo obraza, kakor druge, nego tudi svojo dušo. Sedaj te kliče k sebi s tem, da hoče rešiti mene in Sovronijo. Ako se napotiš k njej, ter jej ne zabodeš bodala v srce, predno je še izgovorila besedo, te pregovori, da zabodeš naju.

Mezembrij, kaj je zakrivila strašnega, da tako govoriš o njej?

Kaj je zakrivila!? Zagrebla me je že, še predno sem umrl, onečastila mi sivo glavo, zastrupila mi srce, ukradla mi luč očesno, kri mojo!

Strast te je prevzela!

Kako bi me ne prevzela? Ni li Rimljanu vzroka dovolj, da proklinja, ako se na foru kriči za njim: S konja doli, hči ti je nečastna! Ali morem v Rimu kam iti, ne da bi videl svoje sramoto. Mar jej ni prostituirano ime v vseh podlih granesah nekega Evija in Marija? Ali niso videli, da je nastopala v amfiteatru pred ploskajočim, ukajočim jej občinstvom? Mar ne nosi o belem dnevu s pohotnim svojim spremstvom vred tunike vitreje? Se li ni dala slikati kot Venera vulgivaga? In kje so orgije, kje bakanal, da bi mu ona ne bila zaničljiva, podla kraljica?! Oj, Manlij, strašno je to starcu, da ne more gledati ljudem iz oči v oči, ki povsodi čuje šepetati, ki vsakemu bere na obrazu: Evo Mezembrija, čegar hči je Rimu demon, moža, ki je dal življenje pošasti, ki dan na dan stotisoč gladnim krade kruh in baš tolikim izpija kri! Pozor, da se nas ne dotakneš! — Oj Manlij, veruj mi, nekoč bodeš še usmrtil to žensko!

Nikdar še nisem moril ženske, nikdar je tudi ne bom!

Spominjaj se moje besede! Ta megera te ljubi, a ve tudi, da ljubiš drugo. Da je ta druga njena lastna sestra, to je brez pomena! Te Mesaline so izbirčne celo v krvi. Navadna kri jih ne mika več, nego le kri sestra njihovih, ta jim je najsladkejša!

Čuvaj sestri zlovestja!

Čutim, kar pravim, Manlij! Boljše bi bilo, da umoriš to žensko bolj iz previdnosti, nego iz osvete. Ako vidiš kačo, jo nemudoma stareš in ne čakaš, da te preje piči, in ti je povod potem, da jo stareš!

Ti si oče, Mezembrij. Umem tvoje čute, a ne delim jih nikakor.

A ti se posoproziš, in delil jih bodeš z mano!

Kako li moreš, stari prijatelj zahtevati, da naj sovražim, ko me osrečuješ? O svojem gnjevu pripoveduješ le spečemu, ki sanja edino o svojih radostih! Iz vsega tvojega govorjenja spoznam le eno: da je moja Sovronijina ljubezen. In ta misel mi je opajala že tedaj dušo, ko mi je na uho bil bojni vik divjih Sarmatov! Njeno obličje sem zrl na gladini reke, ki jo je rudečila kri; videl je v soparnem krogu puščavinem; vidim je tudi sedaj, ko govoriš edino le o krvi! A vseh besedi tvojih se oprijemlje le ena moje duše: da bode ona moja!

Oj, kako slep je vsak zaljubljenec!

Pristavi še: Oj kako črno vidi vse oni, ki sovražil!

O, da bi dali bogovi, da imaš prav, da kdaj poreče svet: Glej Mezembrij, zavržena ti je hči kakor Diana; golo obrekovanje je bilo vse, kar

si govoril o njej! In jaz! Da, tudi tedaj bi dejal: Umoriti jo moraš, kajti varala je ves svet!

Starčeve oči so bile rdeče; silovita strast ga je razburila; vidno se je tresel po vsem telesu.

Sluge, plamenice! je viknil vrišče; pozabil je docela, da je navadno govoril bolehalo, slabotno. Manlij, hajdiva spat. Noč se že bliža drugi polovini. Sanjaj o svoji ljubezni, jaz o svojem sovraštvu.

In trdnim korakom se oddalji iz dvorane ter hiti skozi vrte v svoje stanovališče. Pozabil je povsem, da radi protina niti koraka storiti ne more. Sluge so rinili prazni kurulični stol za njim.

Dolgo je ostal Manlij v trikliniju. Udal se je bil sanjarijam. Naslonivši se na pomoli, ki so molele nad Tiberom, je zrl v valove, ki jih je razsvitljal vzhajajoči mesec s srebrnimi svojimi žarki. V mesečini so plule črne ladjice ob obali. Od daleč je zamolklo odmeval žaloben slavospev. Od daleč se je videl v enem čolničev beli ženski kip.

Manlij ne more mirovati; prepolno mu je srce. Razpaljena duša mu koprne ven pod milo nebo. Opaše si meč, stopi v čolnič, ki je bil privezan ob pomolih ter odvesla za tajinstvenimi glasovi slavospevinimi.

II.

Priprosti nauki svetega križa so zmagovali tedaj nad sijajnim bajeslovjem. — Pesnikova vera, skrivnostni bogovi, cvetlične obali, bogovi solčnih otokov ter v zvezdah ovekovočene podobe, ki so se bile porodile iz cvetne vonjave ob umetniškem navdušenju, ki so nastale iz morskih valov, kate-
tere so ljubezni sladke pustolovine približale člo-

veštvu, vse to je izgubljalo moč; in ljudje so se obračali v iskreni molitvi k bitju, ki je bog, bog zvezda nebeških in poljskih lilij.

Za časa Avgusta je pel pesnik: „Da te proganja Rim, kam se zateči hočeš! Kamorkoli bežiš, v rokah si Rimu!“ — A nova vera je kazala proganjanim zavetje, drugi svet. Zaman si je bil osvojil Rim vso tedaj znano zemljo — drug nepoznan svet, poln neizrekljive radosti, je preostajal onim, ki trpe tukaj, — in čim večja tu senca, tem sijajnejša tam večnost. — Ta vera, ki suši trpečim solze, je morala zmagati. In skoro so se združili v njej preganjalci in trpini. kajti tolažila je onega, ki trpi nedolžen, ter odpuščala njemu, ki je delal krivico.

Preganjanja cesarjev so le pomnoževala prištaše novi veri, mesto, da bi jih zmanjševala. Na javnem trgu, sredi Rima so nastopali izvoljenci svetega duha ter oznanjevali vsemogočno besedo; na gromadi, v cirkusu sredi divje zverjadi so vstrajali ter ostali zvesti svoji veri.

Zaman so jih morili. Kri umrlih je le potrjevala pravo njihovo vero.

A Karin je izumil mučeništvu nov način.

Smrti in muk se niso bali krščani. Kar je bilo drugim v bol, je bilo njim v radost in slabotne deve so pele slavospeve sredi plamena.

Sedaj pa Karin takih deklic ni več velel metati na gromado, nego prepuščal jih je svojim vojakom. Krepostne žene, ki se niso bale krvave smrti, trepetale so pred usodo onečaščenja.

Za časa vlade Karinove so se shajali verniki po skritih kotih, o polunočni uri, po jamah, votlinah, pri zapuščenih nagrobnih spomenikih ter se razhajali pred solnčnim vzhodom.

Rimski avguri so vedeli za te shode. Da poišče narod sam te tihotne kraje, so razširili vest, da tamkaj krščani pod zaščito temine uprizarjajo taka strahovita dejanja, ki jih sme gledati edino le najčrnejša noč. In ogromna je bila ta beseda. kajti v Rimu je gospodovala pri belem dnevu podla pregrešnost.

Manlij je veslal ob bregu ter se bližal petju. Skoro dospe do mrtve Tiberine struge, kjer najde do dvajset praznih čolničev.

Ozira se okolu, opazi v polumraku močno okroglo zgradbo, stoječo sredi velikih košatovelih akacij. Zdelo se mu je, da od todi prihaja petje.

Napoti se okolu poslopja. Mesec je sijal skozi okna in stebrišče, a ni duha ni sluha o kakem človeškem bitji. Z grozo se je domišljjal Manlij bajk, ki jih je čul kot otrok, na soboto nečistih, ki se o polunoči nevidno shajajo na krajih, katere vedno ostavlja človeška noga. In še tesneje mu je postajalo v prsih, ko je spajal bitje svojih sanj s temi mračnimi bajkami, ko je mislil na Sovronijo. In vedno zopet se je moral spominjati nje, in vedno na novo se mu je prikazovalo pohlevno njeno obličje med zmedenimi, temnimi podobami vzhičene fantazije.

Končno se ojači vendar. Širni svoj plašč si vrže nazaj čez laket, da si osvobodi roko ter s smelim trdnim korakom stopi v dvorano. Presemetljiv prizor se mu stavi pred oči.

Skozi razdor, kjer je bil izrovan štirivoglat kamen, se je moglo videti v sredino dvorane, v nekakov podzemski hram. Od todi je prihajalo petje.

Bilo je to tedaj zbirališče krščenikov.

Prikrit v senci nekega stebra vidi Manlij dolgo vrsto naroda. Moški so imeli pokrite glave s kapami, ženske bile zastrte do gležnjev. Prepevali so milo, žalobno melodijo. Obtoževanje, kes, bol in odpoved je bilo zlito v tem petju.

Mrzla zona je obšla Rimljana.

V mračnem ozadju je gorelo nekoliko oljnatih svetilk. Pri bledem svitu zagleda Manlij umorjenega človeka. Roki in nogi sta pribiti usmrčenemu na križ, na čelu mu ždi trnjev venec, a na strani ima krvavečo rano.

Torej to so pristaši one strahovite sekte, katere druží noč v svoji temini, si misli Manlij in krčevito stisne roka meč za ročaj na strani. Vidi se mu v razburjeni fantaziji, da križanega podoba niže in niže poveša glavo.

Petje preneha. Sivolas starec nastopi. Dolga, snežnobola brada mu visi ob črnem plašču. Pri nogah križanega dvigne čašo, si jo nese k ustnim in jo trikrat poljubi.

Manliju se dozdeva, da vidi starcu na obličju mesto pobožnosti le krvavo krutost. Čaša, kateri se je poklonil vsakdo prisotnih, ko jo je starec dvignil, se mu zdi polna krvi, krvi onega strahovito umorjenega človeka.

S tresočim glasom besedi modri starec: V čaši tej je njega kri, katero je prelil v našo rešitev. Svet spomin je ta čaša, ki nas čisti grehov in veže. Približajte se vsi temu svetemu znaku, da se očistite s krvjo najčistejšega!

Trepetaje popade Manlij meč, ko zagleda, da se bliža starcu vitka ženska oseba v snežno-belem krilu. Prišedši do njega, dvigne belo koprano, da sprejme čašo iz starčevih rok. Zagleda to izdere Manlij, po vsem životu drhteč.

meč iz nožnice ter skoči skozi štirioglati predor v sredino zbora.

Stojte, prokleti morilci, je viknil v slepi togoti. Vi apostoli-besi, kaj počenjate?

A zbor se niti ne gane. Pripravljen je bil na take napade.

Mirno odgovori starec: Boga molimo.

Da si mi proklet ti, ki si izustil to besedo! Noč ni dosti črna, da bi krila strahoto, katero provzročate vi! Z svojim vražjim petjem motite mrtvece v zemlji, zakoljete človeka, silite drug drugega, da pije njegovo kri! A ko se vam loti živcev prokleta opojnost zbog povžite krvi, tedaj pogasite svoje plamenice, pak grešite v pohotnem nečistem objetji!

Kesal se bodeš svojih besedi, Manlij Sinister, se začuje zvonk ženski glas na starčevi strani. Ona vitka deva je, ki je bila malo prej vzela čašo v roko.

Manlij se stresne, ko začuje znan glas in svoje ime; ko deklica odstrani kopreno, ozre presenečen milobno nedolžno obličje Sovronije, ki ga mirno gleda z nebeškim smehljajem in sveto silo nadzemskega vzhičenja na obrazu.

Sovronija! vikne Manlij. Meč, ki ga je že dvignil, mu odpade; meni, da le strašno sanja, in vikne: Probudite, vzdramite me, vi bogovi olimpski!

Saj bediš! pravi Sovronija ter lastnoročno vzdigne Manlija. Poglej mi v oči! Sovronija sem, prijateljica ti v mladosti.

Ali čaša s krvjo?

Kri le onim, ki verujejo. Dotakni se čaše z ustni.

Manlij pokusi, kaj je v čaši, ter reče:

Saj je to vino!

Potem tiho povpraša: In ona umirajoča podobna tam?

Je podoba mrtvega Spasitelja.

Zavzet opazi Manlij, da je to le izrezljan stvor.

Mrtvega človeka vi molite?

Boga, ki se je učlovečil, da umrje za nas. Nemogoče!

Kolikokrat so si nadeli olimpski bogovi človečje telo, da so uživali radosti, ki so ljudem dostopne. Bog ljubezni pa se je včlovečil, da trpi gorje človečanstva, da ž njim nosi siromaštvo, da ga tu proganjajo, ter da umrje mučeniške smrti. Olimpski bogovi so se včlovečili, da so kazali ljudem pot v pekel, a bog ljubezni je postal umrljiv, da umrjočim odklene pot v nebesa. Olimpski bogovi so sijajne kraljeve prikazni. zahtevajoč žrtev, zlata, sijajnih tempeljev, krvavih hekatomb, zmagovalnih spolij, — ki obetajo zato dolgo življenje, zaklade, palače in nove zmage. Bog ljubezni pa zre križanemu iz obličja ter ne zahteva nič drugega, nego čisto srce; on ne obeta nič pred smrtjo, na onem svetu pa večne radosti.

Pri tem si je razkril vsakdo glavo, in Manlij stori isto, nevede, kaj dela. Pokleknili so oni in tudi Manlij se vrže na kolena.

Po krivici sem vas torej preganjal, pravi mračno ter si razgali prsi: Osvetite se!

Bog ljubezni obeta preganjalcem odpuščenja. Mirno se oddalji s tega kraja; ako bi nas izdal, umoril, mučil, — bomo molili za te.

Prokleta bodi misel, ki bi to odobraval! Na mojem potu me je ovirala strašilna beseda maščevajočega se boga, a na tvojem obličju čitam zopet besede odpuščanja. Govori, Sovronija, naj

li izgubim dvoje nebes, ene tam gori, druge v tvojem srcu?

Nikomur ni zaprto nebo ljubezni, pravi Sovronija in pokaže navzgor.

Manlij jo prime za roko, pritisne si jo na ustni in vpraša:

In tvoje srce?

Bog ljubezni ne prepoveduje čiste ljubezni, dé Sovronija.

Osrečen se jej zgrudi Manlij pred koleni.

Stari patrijarh pa položi svoji roki na glavo novemu katehumentu, in križani je blagoslavlja zrl na prisotne.

III.

Drugi dan je bila prva skrb staremu Mezembriju, da si pozove hčerko. Začne jej govoriti o Manliju ter hvaliti mladeniča po zaslugi.

Pri tej hvali je gorel mladi devi obraz, in skoro pripozna očetu, da že davno ljubi mladega junaka.

Mezembrij same radosti ne najde besedi in veselja jokaje jo pelje k Manliju, ki je vprav stopil v sobo.

Edini blagoslov moj tebi, pravi tresočič se starec.

Moj oče, reče žalostno Sovronija, ne reci: Edini tvoj blagoslov, saj imaš še drugo hčer.

Tej pa edino prokletstvo moje! Žurita se s zvezo in potem pohitita daleč, daleč odtod, tja, kamor ne prihajajo niti naši oblaki. Ta zemlja je že polna grehote, venomer stoka pod tem bremenom, kot bi je več ne mogla nositi. Bežita od tu, da ne propadeta s zaznamovanimi vred! Le oni trenotek bi še rad doživel, da bi vedel o vama, da sta srečna tam za morjem; potem naj pride, čeprav Karin, — meni vseeno!

Manlij se vrne v Rim, da si uredi hišo; ko je vse pripravljeno za pir, zasede zopet konja ter pozno v mraku pojezdi k Mezembrijevi vili. Bila je že polunoč. Črni oblaki so se podili po nebu. Prispe do mesta. Nenadoma zagleda na stranski poti tropo ljudi, ki se mu bliža.

Zdelo se je, da je to jata lenuhov, ki so jih spremljali vojaki.

Za časa bojev z barbari se je silno namnožilo število postopačev in razbojnikov in v enomer so imeli pretorijanci dovolj posla z njimi. Manlij je menil, da je srečal te vrste ljudi ter mirno pozdravil vojake, ko so prišli do njega.

Samo nekaj se mu je zazdelo čudno, da tropi na čelu jezdi vitka ženska, odeta v dolg bel plašč.

Ko vidi, da je postal Manlij, se ustavi tudi ona; a v temoti se ne spoznata ter zopet jezditava vsak svojim potom.

Vnovič se ustavi Manlij; zroč nazaj se posvetuje sam s sabo, ali bi se obrnil ter jo vprašal o čem. Toda skoro se ga lotijo nove misli.

A ko se je jelo mlado jutro zrealiti v Tiberu, tedaj se je žarelo tudi njemu v srečni duši in radosten je drvil po razkošni krajini. Že je uzrl kolosalne obrise Mezembrijeve vile, ko sreča na poti krasno, z biserno matico vloženo, s svilenimi zavesami zastrto lektiko, v kakoršnih so običajno potovale najplemenitejše dame. Štirje njeni spremljevalci so bili privezani na zlato-opremljeni muli. Spredaj, zadaj in mulam na strani so hodili robje.

Toliko bolj se začudi Manlij, ko se pojavi izza svilenih zaves grda kozičava moška glava, v kateri takoj spozna Evija, enega najpodlejših parazitov, ki je za pol sestercije drage volje na-

pisal najslabšemu gladijatorju dolg slavospev, ki je najhlapčevskemu psetu Karinovemu načrtal rodoslovno drevo, v katerem je dokazal, da je to potomec volkulje Romulove in Remove.

Manlij se je moral nasmehniti čudnemu položaju tega človečeta.

Evij, od kedaj te pa velevala cesar prenašati v lektiki kot kako plemenito blodnico?

Smiluj se me, Manlij, in nikar me zasmehovati. Najnesrečnejši pesnik sem na svetu, odkar je Pegaz probil tla Hipokrene. Le pomisli, nudila se mi je prilika, da poveličim nesmrtnost svojo. Včeraj popoldne izvem, da hočejo danes na Karinovo povelje iznenada napasti tolpo sektarijev, ki molijo nekega človeka, v zborovališču na Tiberovi obali. Najamem si konja, vse, kakor mi pristuje. Ni mi bilo možno, da prezrem vzvišen dogodek, ne da bi ga ovekovečil v slavi svoje lire za bodoče čase. Tam se je morilo, križalo, vršile se takšne in enake reči, ki so neprecenljive svetu. A glej, kaj se mi pripeti! Na poti mi pošljejo bogovi prokleta ljubezniv ženski kakodemon, ki se je dal nositi v tej nosilnici. Ženska mi izvabi najprej mojo tajnost, zmami me s konja in povabi tudi mene, oblake lovečega Ikijona, s pravo pravcato junonično perfidijo, da prisedem k njej v nosilnico. Ko lezem jaz na eni strani gor, skoči ona na nasprotni nizzdol, zavihti se na konja, — sedela je na njem, kot amazonska kraljica, — se mi nasmeji pod nos in nasvetuje, naj si osedlam Pegaza, ako sem pesnik, pa odjezdi po poti, katero sem jej bil naznačil, pustivši me v tem instrumentu, ki je dolgočasnejši od peščene ure. In tako se je pripetilo, da sem v tem, ko je ona hitela na kraj hrupnega pripetljaja, zašel s poti, in to tako prokleta, da sem hipoma primoran vrniti se v Rim.

Zasopel posluša Manlij to govoričenje.

Kdo je bila ta ženska? Vpraša z votlim glasom?

Ne poznaš li nje, njene lektike, Manlij? Gotovo si novinec v Rimu in od daleč si moral priti, kjer se niti ne govori o takih rečeh, gelidis Scythiae ab oris. Ta nosilnica je last nepopisne Glicerije, in dama, ki me je varala, ni bila druga, nego ta oboževana Circa, katero moli vsakdo, i Karin, i jaz, ki muči vsakega, ki oboževatelje svoje pretvarja v vole in ture, prav tako Karina, kakor mene.

Zadnjih besedi poetovih Manlij niti ne čuje več. Ko je bil oni izustil ime Glicerijino, udaril je po konju, kot bi mu furije bičale dušo, ter drl črez drn in strn v dvor Mezembrijev.

Smehljaje mu pride starec do vrat nasproti, ne da bi bil opazil bojazen in obup na čelu vitezovem.

Ti je li doma hčerka? vpraša Manlij, tresoč se po vseh udih.

A ko mu starec ne odgovori takoj, nemiren ponovi vprašanje: Kje ti je hči, Mezembrij?

Starec potegne mladeniča, ki je nestrpno čakal odgovora, na stran, ter mu šepne na uho:

Priznal ti bodem, toda drži se, kot bi ničesar ne slutil. V skupine krščanske pohaja in tudi sedaj je šla tja, a ni se še vrnila.

Manlij tresoč se dvigne stisnjeno pest proti nebu ter divje vsklikne:

Oj, prokletstvo nebu, pod katerim se je kaj takega moglo zvršiti!

Presenečen se odmakne Mezembrij ter vpraša: Kaj ti je Manlij?

Besen popade Manlij roko Mezembrijevo.

Starec, hčer so ti odvedli!

Prebledel se zgrudi Mezembrij na stol in vzdihne: Glicerija!

Da, prav imaš, starec, ona je to storila! Jaz, tepec sem jih srečal! Te oči so jo videle, a je niso spoznale! To ubogo srce niti čutilo ni, da so jo peljali le nekoliko korakov od mene! Oj, bogovi, zagrnite me! Da se je moglo pripetiti, da sestra lastno sestro v očigled njenemu ljubimcu vodi na morišče, kaj ste potem vi: Jupiter, Ormuzd, Zej, Sabaoth, in kar vas je drugih izvoljenih kraljev usode! Demoni gospodarijo zemlji in usoda je le zel omen! Niti jaz nečem, da sem boljši! Starec, išči si v spomin kletvin, kolni od ranega jutra, kolni v pozen večer, jaz pa hočem delovati!

Kot da ga je ošinila strela, je ječal starec pobito:

Moja hčerka, oj, hči moja!

Manlij pa krčevito stiska pesti, oči so mu krvave.

Hči tvoja? Eno bodem osvetil, drugo zabodel! Proklet bodi, proklet jaz!

Zavihti se na konja in zdirja nazaj v Rim.

IV.

„Panem et Circenses“ je bilo geslo rimskemu narodu, ko je gladoval ali se dolgočasil.

In istinito, izvrsten narod je bil to. Delavska proza mu je bila neznana. Cesarji so mu razdajali zastonj, kar so prinašale zarobljene provincije: kruha, vina, olja. Glede iger v cirkusu pa je tekmoval cesar s cesarjem, da zadošča najskrajnejšim željam narodovim.

A glede raznovrstnosti sekularnih iger prekaša Karin vse s krasoto njihovo, kar je že nesmisel.

Enkrat so posuli ves cirkus s zlatim prahom, da so se prašni oblaki, ki so jih razgrebli konji, blesteli v solncu, in so kviritje, na katerih obleko je legel prah, pozlačeni odhajali domov.

Drugo pot je zakrival cirkus čaroben gozd. Širokovejati, senčni hrasti, ki so jih bili izkopali s korenino vred po nemških gorah, visoke vitke palme, ki so jih pripeljali na ladjah od afriških obal, so bile posajene sredi ogromnega prostora. Čudeča se možica, ki je še nedavno tu videla puščavo, pokrito s zlatim prahom, občudovala je sedaj baš na onem mestu pragozd, v čegar senci so se videle najnenavadnejše živali iz juga in vshoda, od krasne žirafe do grdega nilskega konja, — pravi pravcati raj, na čegar drevju je viselo zlato ovočje, ter prepevalo stotine in stotine ptičev; a po vejah so se krivile lesteče kače in v senci si je divji pav ter pohlevni znoj trebil sijajno perje.

Ko se je narod dovolj načudil, je pridrla jata lovcev, ter pobila lepo zverjad. Nato so posekali gozd, in dan kasneje je gledal narod na onem prostoru širno morje, na čegar gladini se je bojevalo celo ladjevje.

In zopet drugo pot, — sredi poletja je bilo; utrujen je bežal vsakdo pred žarečim solncem, iskaje si hlada; tedaj je narod zagledal v cirkusu s strmenjem in strahom zimo pred seboj. Cirkus je bil pokrit s snegom, ki so ga pripeljali na ladjah in vozovih iz noriških in galiških sněžnikov. Po snegu se je podilo sto in sto zvencečih sani v slikovitem krogu, sani, o katerih Rimljani prej niti slišali niso. Sredi cirkusa je ležala na visoko nagromadenih ledenikih sila tulnjev, opirajočih se na svoje čekane. Na površini okroglega ribnjaka, čegar ledeno gladino je nameščala

plošča od brušenega stekla, so se drsali spretni drsalci. Prezebajoč so se zavijali Rimljani v svoje plašče ter med predstavo zabili, da so se znansko potili zbog neznosne vročine. Drsalci so množico kepali, in visoki narod je klical navdušeno ave cesarju, ki je v taki meri umel pre-skrbovati svojemu narodu izbornih zabav.

Obiščimo sedaj Karina v njegovi palači. Ako zapustimo ogromno poslopje s prostranimi vrtovi, ki zavzemajo prostor celega mestnega dela, dospemo do pozlačenih vrat, ki vodijo v hodnike, podobne ulicam. Velikanski atriji kar mrgole dvorne služinčadi, robov, ki gospodujejo tu, senatorjev, ki so se ponižali v sluge. Rjav trakiški velikan ureja vrsto onih, ki so prišli v pohode k velemožnemu gospodarju. Kaka sreča za one, ki smejo bivati na njegovi strani! Človek tam ni več na zemlji! Krasna, ovalna dvorana ne pripušča vhoda niti lenemu času, niti vremenu. Tu se ne ve ni za noč, ni za dan. Dvorana nima oken. Izza prozornih zaves širijo večne svetilke svetlobo, ki je v nekakem vstrajnem mraku podobna pol mesečnim, pol solčnim žarkom. Vsak letni čas nudi tu svoje: poletje gorkoto, ki je napeljana po podzemskih duplinah, zima led, pomlad cvetke, a jesen sad. Karin ne ve, kdaj je jutro, kdaj večer, niti kdaj gre dež, niti kdaj pada sneg. Pri njem traja zabava venomer.

Na blazinah svojega počivališča leži, pred saboj polno mizo, a okolu lizune, plesalce, hetere, evnuhe, pevačice, papige in pesnike.

Obličje mu je podobno onemu mladega moža, katerega so že utrudile vse razkošnosti. Medlo je ter posuto z velikimi rdečimi marogami. Na potezah se mu bere nezmožnost — na podbradku in ustnih mu štrle poedine dlake komaj poga-

njajoče brade. Skopljenca nosita drug za drugim jedila k ustom avgustovim, izbornih jedil, katerih pripravljanje stane čudo preglavice, katerih samo ena skleda gotovo velja sto tisoč, jedil, ki samo vsled svoje redkosti dražijo okus. Karin niti roke ne zgane radi njih, namrduje se izbirljivo ter z očmi velevala podajacema, naj odneseta drage jestvine.

Na nasprotni strani pa mu nosijo idealno lepe služkinje zlate čaše k ustnam; ali niti teh se ne dotakne Karin. Zdajci si napolni Frigijanka usta z dišečim vinom, ter mu opojne pijače nudi iz svojih ustnic. Ta nova ideja ima tudi za topi čut cesarjev neko posebno dražest; zagradi deklico, pritisne si jo na srce in se napije iz njenih ust.

Ta deva bodi moja žena, spregovori ter se obrne k slugi.

Gospod, ravno včeraj si se oženil; oče tvoji soprogí je prokonzul.

Torej se ločim od nje. Kdo je tej deklici roditelj?

Kuhar je na tvojem dvoru.

Imenujem ga prokonzulom.

To ti bode torej deveta žena v dveh mesecih!

Karin veli Frigijanki, da sede poleg njega, ter jej položi glavo v naročje. Okolu njega se pleše in popeva. Evij krasnoslovi, ne da bi ga motilo petje in ples. Njegovi jambi slave z nesramno laskavostjo Karinova svojstva, ki jih nikdar ni imel, hvaleč mu rožno rdeči lici in hrabro srce. Na dolgo in široko opisuje sekularne igre, ter ne prizanaša niti Jovu, niti Apolonu, da ne bi Karina povzdigal nad njiju.

Oj, nekaj me tišči, nekaj me draži, toda ne vem, kaj, je zaječal Karin.

Dva, trije sužnji priskočijo takoj, da mu popravijo blazine, pogladijo lase ter razpno opravo.

Tišči me, še zdaј me draži nekaj!

Morda te dražijo Evijevi jambi? vpraša Marcij, brivec cesarjev.

Mogoče! Prenehaj Evij.

Ponižno še pokloni pesnik ter tihoma proklinja brivca, ki ga je bil prekinil v deklamovanju.

Kaj, za besa, mi je vendar, se zadere Karin razdražen. Uganite vendar! Ali naj mari mesto vas mislim o samem sebi? Jadi me nekaj, draži, zlobi me, rad bi se ujezil.

Vem, pravi brivec, veli si porezati ali izpukati poedine dlačice svoje brade, ki ti rasto na prevzvišenem obrazu, oj Karin, ter ti vznemirjajo veličastni nos ter visoko brado. Obličje ti je že tako žensko lepo, in koliko krasnejše bi še bilo, da te ne kaze ti odurni znaki moštva.

Morda imaš prav, Marcij, pravi August ter si ukaže populiti brado. Stem poslom svojega brivca je tako zadovoljen, da ga takoj imenuje prefektom.

Nenadoma nastane šum pred vrati. Nekateri so spoznali po glasu starega Mezembrija, ki burno zahteva, naj ga puste noter.

Galga, tracijski velikan, ki je stal na vratih, ga zadržuje ter mu veli, naj pride drugo jutro, kajti Karin spi sedaj.

Že desetič sem tu, kriči Mezembrij. Enkrat praviš, da spi, drugič, da je, tretjič da se koplje, četrtič, da nima časa, — a jaz moram govoriti ž njim!

Po hudem boju potisne Galga starca iz atrija. Jako je zadovoljen Karin s svojim Galgo. Ker zna Galga tako izvrstno čuvati moje duri, je viknil, imenujem ga kancelarjem Rima. In jaz, gospod, ne dobim nič? zakliče Evij. Tebi, Evij, bodem dal zgraditi tempelj, in na njegovem žrtveniku ti morajo darovati vsi pesniki svoje prvence.

Hvala ti, o August, na tempelju in na prevencijah mladih pesnikov; ali Tuskulan? vpraša.

Veš, pod kakimi pogoji, sem ti ga bil obljubil.

Ako pregovoriš Glicerijo, to zemsko boginjo, s silo svoje zgovornosti, s svojim medenim jezikom, s čarobo svojih poezij, da te osreči s svojo prijaznostjo.

Je nisem li pripeljal tu sem?

To se ti je posrečilo, a kaj mi je koristilo to? Ko me zdraži divni ta fantom, da zbesnim zbog hrepenenja, ko mi izvabi moje tajnosti, me začne smešiti, pahne me od sebe ter me ostavi; in zdaj želim tisočkrat bolj, nego prej, da bi bila moja.

Ni li bilo v tvoji moči, da si demona, ki ti je prišel v mrežo, osvojiš siloma?

Le vprašaj robove, kaj je storila njim! Zaukazal sem jim, da primejo čarovnico. Ona pa zagrabi polno čašo vina, šepne nekako neznano bajilo vanjo, in mahom bruhne iz nje plamen in dim. S strašnim obrazom se obrne potem k slugom in jim vikne s kričečim glasom: Kdor se ne vrže takoj na obraz, ter se le drzne ganiti, tega nemudoma začaram v svinjo! In ti besi so popadali na zemljo, a drzovita čarovnica je odhajala preko njih skozi vrata. Ali Evij, čemu me siliš, da moram tolikanj govoriti, čemu mi mučiš misli, čemu kratiš mir mojemu jeziku.

Toda Evij ne smatra njegovega jezika tako dragega ter deklamira: Prevzvišeni Karin, ta ženska te ni vredna, zaničuj jo. Našel sem ti dokaj dragocenejši zaklad, na njegovi strani je Glicerija, kar kremen ob dijamantu, kar večča poleg solnca, kar navadno vino poleg nektarja kar klinček ob ambroziji!

In kdo bi bila ta?

Kakor sem dejal, deva, ona pa je vdova. Ta še ne pozna ljubezni, a ona se je že navadila sovražiti jo, a kljubu temu je storila ljubezen prve že več čudežev, kakor Glicerijina. Zalotena krščanska devica je, ki so jo na tvoje povelje z njenimi drugovi zaprli k levom. Pomisli le, gladno zverjad je ukrotil pogled deve, in laskala se ji je ter ji lizala roki. Sam sem videl ta prizor. Spoljarijski čuvár je velel nato prepeljati devo ter jo izročil najbolj divjim ilirskim legijonarcem, da jo oskrunijo. Toda glej, — komaj je verjetno, — v dobri uri smo videli vse te vojnike pri njenih nogah. S sveto gorečnostjo so slušali čarni njen govor ter ji močili roki s svojimi solzami. In ko so jim hoteli tribuni iztrgati deklico, da bi jo izročili drugim, so se jim postavili po robu ter se dali posekati do zadnjega moža.

Poln zanimanja se vskoleba Karin na svoji postelji. Čudovit ogenj mu žari iz oči. Pahne naj-novejšo soprogo od sebe in namigne Eviju:

Veli mi pripeljati to dekletce!

Niti za hip se ne obotavlja pesnik. S cesarskim pečatnim prstanom v roki hiti v ječo.

V.

Popolnoma sama je bila Sovronija v ječi. Solnčni žarki so prodirali tusem le skozi malo, okroglo okno in kadar so obsevali glavico klečočę

deklice, se je zdelo, da jo obseva slava preobraženja.

Vitko telo ji krije snežnobela obleka, čista kot njena duša.

Vrata v ječo se odpro, — visoka ponosna ženska vstopi. Stražarju, ki je držal odprta vrata, vrže težko mošnjo zlata.

Dama je zavita v svilen plašč, ki ga vežejo na ramenih dijamantni gumbi. Krasne lase ji okrožuje sijajen diadem. Nizdol viseči, blesteči se zlatotkani razvoj ne pripušča vkljub svoji nežnosti niti ene poteze zakritega obličja.

Sovronija se ozre, ko začuje šumenje svilene obleke in zagleda pred sabo damo; vpraša jo začudena: Kaj hočeš od mene, Rimljanka?

Dama odstrani kopreno ter pokaže svoje lice, ki je res božanski lepo.

Sovronija se prestraši, ko zagleda ta obraz. Takoj za tem pa poda dami, smehljaje se, roko ter reče prijazno: Sestra moja, Glicerija!

Ne nudi mi svoje roke, pravi žalostno Glicerija. Ne grli me, prvi hip si se ustrašila, ko si me zagledala. Bojiš se tega obraza in morda imaš prav. Štiri leta so prešla, da se nisve videli, v štirih letih si često čula kletve zoper mene, in bila so častitljiva usta, ki so me proklinjala.

Jaz te nisem nikdar nehala ljubiti.

Verujem ti, ali ne govorive o tem. Tvoja nova vera te uči, da ljubiš tudi svojega neprijatelja, mene pa je učila usoda, da sem se odrekla vsem, celo onim, katere sem ljubila. Ali prav je tako, in neumestno bi bilo, da tožim sedaj o tem. Poizvedela sem, da se končajo jutrajšnje zabave v cirkusu z mučeniško smrtjo krščanov.

Zgodi se volja božja, pravi Sovronija in sklene roki na prsih.

Že dvakrat sem te nameravala rešiti, dvakrat sem prišla prekasno, a sedaj prihajam pravočasno. Zamenjaj svoje krilo z mojim, zastri si obraz z mojim zavojem, visoka si, kakor jaz; nikdo ne bode opazil tega. Zunaj te pričakuje služabnik z osedlanimi konji, in v eni uri si že na prsih svojemu očetu, svojemu ljubljencu.

Bolestno zatisne Glicerija oči, da si z veke otare solzo, kot bi hotela reči: moj oče, moj ljubimec!

In ti? vpraša Sovronija!

Jaz ostanem tu mesto tebe!

In jutrajšnje igre v cirkusu?

Končale se bodo z menoj.

Nikdar! vikne Sovronija.

Zakaj ne? Tebe ljubijo oni, ki sovražijo mene, in vsaj en usmiljen smehlja njihovi bi si rada kupila z mukami, trajajočimi leta in leta. Ako mora že strmoglaviti ena naju, čemu bi morala biti to ti? Vsled tvoje izgube obupalo bi dvoje bitij. — Zakaj ne rajša jaz, moja smrt bi oni blagoslovili? Ti ohraniš življenje v srečo drugim, a jaz je vržem grenko od sebe.

Sovronija prime svojo sestro za roke ter ji ljubeznjivo gleda v oči,

Ti si bila ona ženska, ki mi je ono noč, ko so me ujeli, ponudila konja, da pobegnem?

Čemu to omenjaš?

Se li spominjaš, kaj sem ti tedaj odgovorila?

Dejala si, da krščan ne sme bežati pred nevarnostjo.

Od onega večera sem videla smrt v raznih oblikah, in danes ti izjavljam taisto, da je volja božja, da se mi oveliči ime z mučeniško smrtjo. Naj se izpolni to, in vesela bodem sprejela mučeniški venec, ki je obdajal čelo rešiteljevo, in

blagoslovljala roko, ki mi otvori nebeške sladkosti.
Oj, smrt nikakor ni muka krščanu!

Ali oni, katere tu zapuščaš.

Onstran groba me bodo zopet našli.

Da, kamor pojdejo za tabo iz obupa. O čuj me, Sovronija. Zate molita sedaj bitji, ki proklinjate mene. Ako se ne umakneš kruti smrti, ne vidiš se z njima niti na onem svetu, kajti strahota življenja ju bode preganjala v Hades. Oj, pusti meni umreti, pusti, da sem pozabljena jaz, katere ne bode nikdo oplakoval, nikdo blagoslovil, nikdo me zaželel nazaj. Naj tvojega očeta isti dan dohiti dvojna sreča: življenje tvoje in moja smrt!

Smrt nikakor ne pristoja tako zagrenelemu srcu, Glicerija!

Meniš li, da bi jej ne mogla mirno zreti v oko?

Mirno pač, toda radostno ne! Smrt je svit onemu, ki vidi, večna tema njemu, ki ne veruje.

Naj me zagrne tema! Mene teži breme življenja; živeti nočem, pozabljena hočem biti!

O Glicerija, zakaj se ti je tako zmračilo lice?

Kaj ne da, nekdam ni bilo nikake razlike med nama. Srce mi je bilo čisto, obraz jasen, kakor tebi, bili sve slični, da naju je komaj oče ločil drugo od druge. Ljubili sve celo enega in istega. Nisve si prikrivali tega, nego zgovorili se, da naj voli on, in da se druga odreče sreči.

Oj, da je vendar izvolil tebe, sedaj bi bili srečni obe.

Oj sestra, to je moja usoda. Bogovi niso hoteli tega. Nevidne roke tam gori motijo človeka in ga pode skozi življenje. Sprog, kateremu sem se bila udala, je bil baje oslobojenec, ki je prišel baš tedaj, ko me je zavrzel Manlij. Pokazal mi

je tajinstveni list, ki je pričal proti najinemu očetu ter izdajal, da se je udeležil zarote proti Karinu. S tem pismom me je prisilil, da sem mu postala žena.

In oče moj te je proklinjal radi tega?

Nikdar naj ne prekliče svoje kletve! Dopolnilo se je. Plahi ta suženj je izgubil svojo glavo, ko je cesar samo enkrat mene videl. Od tedaj mi je bilo življenje večni boj; orožje moje: hinavstvo in zapeljevanje. Vsak hip mi je bilo ščititi očeta. Glej, kolikor ljudi sope tu, toliko ima sovragov. Njega sovraži cesar, ker se mu noče laskati, njega mrze dvorniki, ker je poštenjak, njega srepo gleda narod, ker je imovit, njega mrzi vsak grešnik, ker menijo ti, da je krepost zarota proti grehoti. Ves Rim od cesarja do zadnjega plebejca sem si morala osvojiti, da mu branim sivo glavo.

Bila sem v orgijah Karinovih, pustila, da mi je v amfiteatru ploskalo smetišče narodovo, pripuščala, da so se mi dobrikali ničevni dvorniki. Kolikokrat sem uničila smrtno sodbo Mezembrijevo, kolikokrat iztrgala jo, ali z dobrikanjem ali silovito, iz rok vohunom, demagogom, senatorjem in liktorjem! Da, celo iz rok Karina samega!

In radi tega te je preklinjal oče!

Prav tako! Bilo je to ponižajoče dejanje za hčer rimskega patricija. O, da ne bi nikdar izvedel tega, kajti da ve, za kako ceno živi, bi se umoril.

Si li tudi vedela, da je izdano skrivališče vernikov, drugov mojih, in si li zaradi tega prihitela tja?

Dva dni prej sem poslala Manliju vest, on pa je preziral mojo hišo. Pa sedaj ni nikakega drugega sredstva več, da se rešiš nego to, katero

ti predlagam. Na ta način bo zadovoljna usoda. Kdor je vreden smrti ter si želi umreti, oni naj pogine. Oni pa, ki se vesele življenja ter zaslužijo živeti, naj bodo srečni. Sovronija vrni se k svojemu očetu, k svojemu ljubimcu, in bežite — daleč, daleč od tod.

VI.

Ihteč se vrže Sovronija svoji sestri okolo vratu. V kratkem boju, ki so ga borili čuti, vidi v duši sijajno stanje življenske sreče. Pred sabo vidi svojega očeta, ki jo je tolikokrat nazivljajal luč svojemu očesu, vidi ljubimca, čegar srce ji obeta dolgo vrsto let bodoče sreče. Zdi se, da devo zapušča moč, da jej upada pogum.

Žuri se od tu, prosi Glicerija, ter vrže svoj širok plašč sestri čez rame. Drzno odidi z mojim slugo. Nikdo ne bode opazil izmene, najmanje pa v vriščujočem labirintu cirkusa.

Ne, nikakor ne morem od tebe sprejeti te žrtve, pravi Sovronija; prepoveduje mi jo bog.

Tvoj bog je bog ljubezni, zavrne Glicerija temnega obraza. Ako se ne rešiš radi te ljubezni, se ti zaklinjam, da bode ta dan, dan groze vesoljnemu svetu. Vse kletve znam, ki pretresajo celo duhove teme, pred katerimi se stresa zemlja, s katerimi se začarajo ljudstva, ter popade mor in črna kuga človeški rod. Ako se ti žrtvuješ tvojemu bogu, žrtvujem se jaz svojemu; rimsko mesto, prekolnem je, da bodo bodoča stoletja našla le še poedine krpe kraljevega bagra!

Bleda deva se je tresla v rokah svoje divje, vzhičene sestre. Ta pa jej med tem pritrja diadem, ki si ga je bila snela z glave v lase.

Tako, oteta si sedaj, in ako te vprašajo kdo te je rešil, reci, da ne veš! Zamolči moje ime!

Jokaje objame znova Sovronija svojo sestro, ter se nikakor ne more odtrgati od nje. Glicerija jo priganja.

Idi, žuri se, ne poljublaj me, kajti ni dobro, ako se poljublja mene; na mojih ustnih leži nek fatum.

A vkljub temu jo poljublja Sovronija.

V tem hipu vstopi Evij v spremstvu telesne straže.

Izdani sve, vikne Glicerija, in s svojim telesom ščiti sestro.

In z divjim gnjevom zakliče Eviju: Kdo te pošilja sem, sikofant prokleti? Izgrešil si svoj pot, tu je ječa, a ne bakanal!

Oj, zlat tičnik je, v katerem najdem dve golobici mesto ene.

Neslane svoje dovtipe stavi v verze, meni pa prizanesi. Odlazi!

Ako me hočeš spremiti, srčno rad. A mene je poslal Avgust tu sem.

Brzo, šepne Glicerija sooji sestri na uho:

Ne izdajaj se za mojo sestro, če ne je izgubljen tudi oče.

In potem vikne vojakom: Predrzneži, vi me poznate? Jaz sem strahovita Glicerija. Ko bōdete taborili, pošljem vam ognjenega dežja; rekam velim izstopiti in po leti pošljem ob strašnem solncu v vaše vrste uimo, da boste cepali, kakor muhe jeseni.

Se li ne spominjate več Tiriija, katerega sem zaklela v jelena ter mu zopet vrnila človeško lice šele, ko so ga že raztrgali psi? Niste li videli pred mojo palačo kamenih Karijatid, ki nosijo sleme mojega doma in ki se zde mimo-idočim, da se vedno ozirajo za njim? Bile so mi služkinje, ki so se bile pobunile in katere sem z

enim samim dihom spremenila v kamen! Hočete li, da vas, kipe, postavim ob te stene. da vas premenim v divjo zverjad, ki se bode jutri med seboj trgala v cirkusu? Kdo si drzne dvigniti roko proti meni, kdo mi zapreti pot?

Plaho so se umaknili vojniki lepi ženski, le Evij stopi naprej.

Rajsko krasna žena, odveč bi bilo, da premeniš te mladiče v vole; morda pa ti je moč, okameniti mi srce, da ne bode čutilo zate. Zdaj pa mi dovoli, da odvedem to krščansko dekletce Avgustu. Ob drugi priliki vidi tudi tebe srčno rad, a baš sedaj hoče videti le njo. Da si pa hočeš ljubeznjivo svojo jezo ohladiti na mojih laseh, no, proti temu nimam nikakega višjega ukaza. Na službo ti je glava in srce moje, roki pa ima že Karin; ž njima moram to devo povesti k njemu.

Glicerija šepne svoji obledeli sestri:

Sedaj te čaka več nego smrt! Toda ojači se! Za pasom, ki sem ti ga dala, tiči bodalo. Rimljanka si; več ti povedati ne utegnem!

Stisne Sovronija roko in niti ne pogleda Evija; oddalji se brzo skozi vrsto vojakov, ki so se jej plaho umaknili.

VII.

Z grozo se ustavi Sovronija pred durmi dvorane, v kateri se je zabaval Karin s svojimi drugovi.

Prizor, ki se je razgrnil njenim očem, zdi se jej strašnejši od mučilišč po ječah, strašnejši od levinjakov. Pijani služabniki opevajo, valaje se po tleh s pijanimi senatorji, podle slavospeve: moški z olepotičenimi lici v ženskih krilih pojo nesramne ditirambe, spremljajoč jih s harpo. Na

glavi nosijo ženski nakit in na njem onečaščen hrastov venec. Najvišji uradniki državni, konzuli, prefekti in tribuni so se ponižali v Satire in Faune ter plešejo z nesramnicami, ki nosijo prosojna krila, na čijih licih in v katerih očeh plapolata ostuden ogenj živinske strasti. In sredi tega vražjega kroga leži Karin, sam največja šramota svojemu bagru. Na obrazu mu je zanetilo vino poltno dražest, in orgijske scene onemoglo strast; od las mu kapavonjajoče olje.

Stresla se je bila Sovronija pri tem pogledu, ki je kazal povsodi eni in isti značaj, naj je pogledala kamor koli. Prvič v svojem življenju pozabi na boga, ki je najbližji tam, kjer je sila največja. Toda kdo bode pač mislil tedaj na božjo prisotnost, kjer je žrtev vragu?

Krščanska deva, tresoč se, seže za pas; nehote je to storila, ne da bi se bila domislila sestrinega spomina. Ko pa začuti ročaj v svoji roki, se jej mahom vrne zavest. Takoj je zopet hrabra, odločna Rimljanka in stopi drzovito v krog plesalcev ter se ponosno postavi pred Karina.

Si li ti oni, ki ga v Rimu imenujejo Avgusta, ga vpraša z zaničljivim pogledom.

Smehljaje se dvigne Karin z ležišča.

Od kdaj pomeni beseda „Avgust“ v rimskem jeziku podlost in sramoto, nadaljuje deva ter upre svoje oko v Karina. Kaka prokleta usoda te je poslala v Rim, da zbiraš okolu sebe vse najgnjusnejše, vse proklete? Ne čutiš li pod svojimi nogami, da se ziblje zemlja, ne čuješ li nebeškega groma, te li ne plaši krik in vik milijonov barbarov, ki se ti bližajo, s spanja, ki te preverijo, da tej zemlji nisi gospodar, nego le prah, ki razpade pred božjim dihom, ki ni boljši od prsti, v katero so ga bili zagrebli!

Karin se okrene k Eviju, rekoč:

Res, nisi me prevaril. To ti je čudovita ženska.

Da, prekrasna je! Besni, jezi se, kletev ti bode še povišala lepoto. Čim hujše proklinjaš, tem dražja bodeš mojemu srcu!

Človeče, nad taboj biva neviden sodnik, ki beleži tvoje misli.

Tako mi Panteona! Te podobe še manjka v vrsti boginj. Evij, takoj mi dovedi kiparja, zgradite tempelj, postavite vanj obraz te boginje ter jo imenujte: Venus belatrix.

Umetnik, ki je pripadal dvoru, se nemudoma pridrenja ter prime za stil in voščeno tablo.

S strahom zapazi Sovronija, da ob enem veže Evij njene besede v verze in kipar črta forme njenega telesa na tablo. Takoj umolkne. Niti beseda jej ne pride več črez ustni, niti se jej gane poteza na obrazu.

Žuri se, ako hočeš narisati podobo Veneris belatricis, pravi Karin kiparju. Po preteku ene ure bode Venus victa. Ne obrne svojih oči od njenega obraza in se primakne k deklici.

A ona se ne gane; mrzla kakor soha, stoji pred njim. — Kako da ne besniš več? Jdi se, — stotero mi povečaj naslado, ki jo mi občuti srce. Psuj, zmirjaj, kolni, a jaz te bodem objel, poljubil ter zblaznel same radosti.

Toda deva molči; obličje jej je ledeno mrzlo.

A, ti bi mi rada pogasila ogenj s svojim mrzlim obrazom. Opazila si, da me zabava tvoja stidljivost, tvoja jeza in zdaj bi se delala rada, kot da ti je mahom zginila z obličja rdečica in gnjev, da me oropaš užitka najslajšega veselja! Sluge, strgajte jej krilo s telesa!

Nemo potegne Sovronija bodalo iz-za pasa ter se drzno ozira okolo.

Osupel obstane Karin v položaju, v katerem ga je bil presenetil ta nepričakovani dogodek. Vsi stoje kot okameneni. Le Evij se ojači ter se priplazi z leopardovim smehljajem k devi.

Krasna deva, ne zabi, da si krščanka. Tvoj bog strogo kaznuje onega, ki si silovito otvori smrtna vrata. — Ako umoriš sebe, ali koga drugega, je po tvoji veri to isti zločin, ista pregreha. Dolžnost ti je, da voljno pretrpiš, kar ti je od sodil bog, bodisi mučeniške smrti, bodisi veselja, ko objemaš Karina. Ne zabi, da si krščanka in da je pred tabo že dokaj družic vsprejelo takšen način mučeništva!

V roki Sovronije se je treslo bodalo.

Pomisli, da si krščanka, pravi Evij, ter se ji približa še za eden korak, lokavo zroč orožje, katero je menil z drznim skokom iztrgati devi.

Ali tudi Rimljanka! vikne Sovronija, domislivša se besed svoje sestre ter si bliskoma zasadi bodalo v srce.

Dobro se je pogodila: do ročaja se jej je zabodlo v prsi. Več je bila Rimljanki čast, nego zveličanje.

Hipoma se zgrudi umirajoča in si zadnjič še uredi gube svoje obleke, hoteč celo svoje mrtvo truplo odtegniti oskrunjajočim očem.

VIII.

Oče in zaročenec sta zaman iskala zgubljene drage.

Sklenila sta le skrivaj povpraševati po njej, kajti javno se Sovronije ni smelo zagovarjati.

Dolgo, neizmerno dolgo že ni bilo Mezembrija v Rimu, in vsakdo se je čudil, ko se je

pokazal na foru znameniti mož, opirajoč se na slonokoščeno svojo operačo, pri vsakem koraku počivajoč.

Oj, vrli starina, jako redko zahajaš v Rim, ga nagovori vonjajoč patriciški gizdalin. Odkar je umrl Prob, te nismo videli niti enkrat.

Star sem in mator, dobri Pompejan; komaj še prestavljam nogi, in oči so mi oslabele. Niti spoznal bi te ne bil, da me nisi ogovoril.

Kako da ne stanuješ v Rimu?

Oj, da si videl lepo repo, katero sejem na svojem vrtu, gotovo bi me ne klical v Rim!

Mene, starca, ne zanima drugo nego sado-nosni nasadi.

V tem hipu pride sel s Kapitola ter šepne Pompejanu na uho:

Karin se je odpovedal ženski na ljubo v korist svojemu bratu, Numerijanu.

Mezembrij je slišal včasih tako izvrstno, da mu ni ušlo niti šepetanje.

Kaj si dejal, je viknil živahno; Karin odstopa in Numerijan da bode cesar? Vivat, vivat!

Ti poznaš Numerijana? Kakšen človek je? so vpraševali skrbno dvorniki.

Kakšen človek? Junak je, Rimljan!

Pod njim se začne Rimu zopet zlata doba. Na novo nas bode obsevalo solnce slave! Slavno-znane boje, v katerih se je boril Rim s svetovno polovico, on jih nadaljuje. Vsi bodemo tamkaj! Oj, zopetne sijajne dobe! Celo jaz zasedem zopet konja ter bodem tam, kjer mora biti vsak poštenjak. Še nisem tako star, da ne bi mogel umreti v boju.

Navdušeni starec je vshičen razvijal izvan-redno zgovornost, ni se opiral več na svojo pa-

lico ter na sto korakov daleč spoznal znanca, prišedšega s Kapitola. Bil je avgur Kvarterkvart.

S kapitola prihajaš, Kvarterkvart? Kaj novega?

Naznanjal sem vam že naprej, pravi avgur z velikim samoljubjem. Senat je odklonil odstop ter prisilil neumrlega Karina, da pridrži bager.

Mezembrij so zopet skloni na operačo. Oj, moje noge, oj, protina v mojih kolenih! Kaj sem dejal pač, jaz starec slaboumni, da bi sedel na konja! Oj, da bi le bil v svojem naslonjaču! Kako prismojena je često starost! Kako bi mogel jaz v boj, ko vidim tako slabo, da ne bi mogel ločiti vruga od prijatelja, prijatelji moji, posmehujte se staremu možu. Oj, moje noge. In ječaje se plazi dalje.

S potoma sreča Manlija.

Nisi še zvedel ničesa? ga vpraša ta.

Jutri vlomim s silo pri Karinu. In ti?

Jaz poiščem Glicerijo.

Umori jo, predno izusti besedo. Ne boj se, in da ima čarovno moč, poginiti mora! Jutri se snideva v atriju Karinovem. Prinesi seboj meč!

* * *

Na Pons Sacer je pohitel Manlij.

Pred Tritonovim kipom je sedela starka, ki mu je nekoč izročila prstan. Zagledavši Manlija, vstane ter mu gre nasproti.

Imaš li pri sebi prstan, gospod? ga vpraša. Tu je!

Hočeš li zmano?

Zato sem prišel sem.

Štiri dni te že pričakujem. Zakaj te ni bilo prej?

Veselje ne prihaja nikdar prekasno, zavrne pikro Manlij ter se da odvesti skozi vrtove po stranskih potih, pokritih hodnikih, da prideta do malih železnih duri. Nenadoma ga prime sprem-ljevalka za roko ter ga pelje skozi mračen prostor v okroglo, slopovito dvorano. Edino okroglo okno na stropu jo razsvitlja.

Starka se oddalji, da pozove svojo gos-podinjo.

Manlij se ogleda nekoliko. Vse drugače si je bil domišljeval prej dvorano plemenite rimske dame. Menil je, da bode tu našel strope iz jaspisa, katere ovija orijentalско cvetje; vodomete, ki brizgajo rožnato vodo; podobe ki predstavljajo frivolne, ljubavne scene; vzduh, ki je napolnjen z vonjavo bujnih mazil; bagrene naslonjače, sre-brna zrcala. Mesto tega pa se vidi v mrzli, tem-pelju slični dvorani, katere stene kitijo podobe junakov in bojne slike. Sredi stoji marmornast kip plešastega starca.

Morda niti ne biva tu Glicerija, si misli. Kar začuje za sabo imenovati svoje ime.

Okrene se. Vitka, bleda ženska stoji pred njim. Oblečena je v preprosto snežnobelo, gubasto obleko, katera jo krije do vrata in zapestja. To nikakor ni oprava za ljubavne pustolovine. Še manj pa vabi ta obraz k ljubezni. Tuga jej zre iz vsake poteze; jадna bolest je razlita po blédem obrazu.

Manlij spozna Glicerijo. Kri mu sili v glavo, krčevito mu poprime roka za meč; toda neče je takoj umoriti. Zdi se mu, da je tudi to zvijača. Ženske znajo to izvrstno. Kadar si hočejo osvo-jiti razkošnika, tedaj se opravljajo liki Gracije, ako jim je posla z junakom, takrat igrajo Minervo. Po poedinem značaju vsakega moškega si prirede

obleko, svoje poteze na obličju, da celo svojo dušo, da jih spozna vsakdo v drugi podobi. Hotel je pričakovati trenutka, da mu jame govoriti o svoji ljubavi, da jej potem pri prvem vabljenem smehljaju potisne bodalo v srce.

Glicerija globoko sklone glavo, ustavi se tri korake od Manlija ter jeclja komaj umljivo:

Kasno prihajaš, jako kasno!

S prikritim besom odgovori Manlij:

Ali je ljubezen sadež, ki preveč gori, ako stoji dalj časa?

Prestrašena ga pogleda Glicerija.

Kaj ti je, da meni govoriš o ljubezni?

Me nisi li radi tega pozvala sem, da čeb-ljava o sreči, radosti in sladkem veselju?

Radostno bi bila kdaj čula tvoje besede; sedaj pa, ko mi govoriš tako, mi pretresa groza vse bitje.

Ne veruješ li, da si krasna, čarobna, da vsakdo, ki tebe vidi, zabi na vsako žensko, katero je vzel poprej? Tako je dejal in meč mu je le na pol še v nožnici.

Presunljivo pogleda Glicerija Manlija ter trepetaje pravi:

Tudi one, ki je mrtva sedaj?

Manlij se strese, sapa mu zastane, obraz mu zbledi, da je kakor stena. Hotel je zgovoriti Sovronijino ime, toda ustni mu ne služite. Omahne nazaj ter se z rokama oprime stebra. Glicerija mu stopi bliže ter gleda v obličje, kot da mu hoče brati globoko iz duše.

Manlij Sinister, reče s počasnim mirnim glasom, sanje so mi povedale, da me kaniš umoriti. Vem, da ti roka sega po mečevem ročaju; ako me usmrtiš, ne bode me bolelo, pač pa, da me imaš za morilko svoje zaročnice.

Globoko je sopel Manlij in se tresel na vsem telesu.

Otlo vpraša:

Kako so mi jo umorili? Ali jo je raztrgala zverjad, ali so mari slabotno jej telo izročili plamenu? Govori, Hetera! Povej mi, kako so jo mučili do smrti! Čuti hočem to!

Niso je mučili do smrti, nego povedli so jo h Karinovim orgijam.

Ha, zakričal je Manlij v neizrekljivem gnjevu ter si zakril obraz; potem pa mirno dejal:

Nadaljuj! Ne izpusti ni pičice. Opiši mi vse podlosti od prizora do prizora, povej, kako so oskrunjevali božanstvo moje!

Tega niso storili. Rimljanka, ki jo je nameravala oteti jo, je v ječi zamenila z njo obleko; a ko so jej preprečili namero, je vtaknila tvoji nevesti bodalo za pas; umorila se je prej, nego se je je dotaknila moška roka!

Manliju so gledale solze iz oči; meč odpade njegovim rokam.

Oj, bogovi nebeški, blagoslovite ono ženo za bodalo! Ne veš li, kdo je bila?

Neče, da bi jo poznali.

Manlij sope prosteje, kakor oni, ki se je zbudil iz strahovitih sanj.

Hvala ti za to vest, hvala ti tisočera!

Nekaj strahovitega je bilo v tej hvali.

Toda nevarnost še ni pri kraju, pravi Glicerija. Karin, kateremu je kri mučenice oblila blede obraz, se je onesvestil na naslonjaču, in trepetajočo mu dušo je navdala misel: Ako je ta ženska tako mogla umreti, kako bode divjal in moril njen oče, njen soprog. Nikdo ni poznal Sovronije; toda prisotnost mojega očeta je zbudila pozornost, in dasi ni javno povpraševal po

Sovroniji, se je pričelo vendar le slutiti, da bi umorjena vtegnila biti njegova hči. Zaradi tega pokličejo vaju jutri oba h Karinu. Vprašali vaju bodo, ali poznata mrtveca, čegar truplo so našli v krščanski ječi ter pokazali vama tvojo mrtvo nevesto. Manlij, da ti je ta hip srce od kamna! Ne daj, da se ti vidi solza v očesu, ko uzreš njeno truplo. Reci, da je ne poznaš. Hladno naj ti je obličje, kajti ako se izdaš, pogube te.

Hladan naj bi bil? pravi Manlij, strmeč pred se. Ne spoznam je naj, ko mrtva leži pred mano; rečem naj, da je nikdar nisem videl?!

Meniš li, da bode Karin pustil glavo njemu, čegar soproga je umrla radi njega?

Prav imaš. Manlij se bode znal pohuliti!

Glicerija pade pred Manlijem na koleni, razgali si prsi ter zastoče:

A zdaj poprimi meč in začni zmanoj!

Manlij se nasmehne.

Sanje tedaj so ti pravile, da te usmrtilim jaz?

Oj, oj!

Res si krasotica, Glicerija, razkošna prikazen.

Je li istina, kar se govori o tebi, da te Karin obožuje?

A jaz ga sovražim tem huje, nego on ljubi mene. Čemu vprašaš to?

Lej, vedel bi rad, si ga li morda kdaj osrečila s svojo prijaznostjo?

Nikdar, niti s smehljajem ne.

In on bi dal solnce za noč, ki bi mu jo podarila ti.

Ako mu kdaj podarim katero, tako mi Stiksa, bode trajala večno, zakriči Glicerija in plane kvišku z žarnim licem.

Manlij stopi k njej ter jo prime za roko.

Glej, tvoj sen te je varal; jaz te ne usmrтім, Glicerija, ne, jaz te ne usmrтім, nego le vzamem za soprogo.

Strahom mu odtegne Glicerija svojo roko.

Manlij to roganje je grenkeje od smrti!

Ne, — to je ljubezen, jaz te ljubim!

Manlij, ne tako! Ne mori me na tak način nego z ostrim mečem.

Jaz te ljubim. Če sem ljubil tvojo sestro, moram sedaj njeno lice najti v tvojem licu. Ko me bo radi njene izgube proganjala bol, tedaj se hočem zatekati k tebi, da me utešiš. Jaz ne verujem ničesar, kar govori o tebi svet. Zabiti hočem prošlost tvojo, ustvaril bodem iz tebe to, kar ti je bila sestra. Nazaj te povedem k tvojemu očetu, blagosloviti te velim z onim blagoslovom, ki ga je govoril tvoji sestri. Vse ti podarim, kar sem njej; nosila bodeš njena priprosta krila, nadel ti bodem celo njeno ime ter te zval svojo Sovronijo.

Drhte se iztrga Glicerija Manlijevim rokam, koje je nežno pritisnil na prsi. Burno jej bije srce, lice jej gori. Odhiti, ne da bi odgovorila le besedo na opojni njegov govor.

Srpo zre Manlij za njo. A ko se je bila oddaljila, pravi pikro: No, se li ne znam lisičiti tudi jaz?

IX.

Izborno so obvestili vohuni Glicerijo. Še tisti dan so počakali lektorji Manlija ter ga pozvali k cesarju.

Toda Manlij ni čakal poziva, nego že prej se je napotil tja.

Preprosto bojno opravo si zamenj s široko cvetno svilo, kakršno so tedaj nosili razkošniki.

Lase si je namazal z vonjajočim oljem, na roki si nasadil prstanov, si nadel gležnje z zaponami ter nataknil si celo na prste na nogah nakit, da se mu je blestel skozi sandale. Obraz pa si je napikljal z malimi rdečimi lisami, da je izgledal pegast kakor Karin.

Leno vstopi v atrij Karinov, afektirano držeč glavo po konci. — Poln je njemu enakih dvornikov, ki zavidno premotrivajo prekrasno opravo mladeničevo, a nikakor ne morejo umeti, čemu si je bil olepotičil obraz s pegami.

Do tal se prikloni Manlij Karinu.

Ta način pozdravljanja se je bil zanesel od Perzov v Rim.

Celo Evij je moral pripoznati nehote, da se tako laskavo ne zna nikdo pokloniti, kakor Manlij.

Manlij prime konec Karinovega plašča ter ga poljubi tako nabožno, kot more le najvnetejši žid, kadar poljublja toro.

Karin se hoče kazati strogega.

Že štiri dni si v Rimu in šele sedaj prideš k meni, deje očitajoč Manliju.

Oj, prevzvišeni Avgust, pravi Manlij sladkim glasom, ki se niti posnemati ne da. — Desetkrat že sem bil v tvojem atriju, da ti sporočam vesti, katere prinašam iz Azije, a baš, tolikokrat se mi je reklo, da vživaš razkošje, za katero te zavidajo celo bogovi. In jaz nikakor ne pripadam onim surovim vojnikom, ki s svojimi dozdevno važnimi poročili prilomastijo v hišo ter te oropajo prekrasnih trenutkov, katerih nadomestiti ni moč.

Dobro, ti si izvrsten človek. Kakovih vesti prinašaš tedaj iz Perzije?

O, nikjer ni življenja, o Avgust, nego, kjer bivaš ti! Vse ozemlje ni za drugo, nego da je protislovje Rimu. Nikakor te nečem truditi z dolgočasnim pripovedovanjem o bojih. Boj je le dober v svrho, da se pobije nekaj mrmrajočega naroda. Čemu naj bi ti torej vznemirjal čut?

Prav, Manlij, govori o čem drugem!

Izvedenost moja naj ti bode v službo. Koli-kokrat koli sem videl redkosti barbaričnih zemlja, spominjal sem se tebe. V Afriki sem videl konj, čijih sijajne kože bleste dolgih potez in kakršnih še nieden cesar ni kazal v cirkusu. Ukazal sem poveljniku v Aleksandriji, da ti jih pošlje. V morjih indijskih se je našel polž, ki se z neznansko tankimi, pajčevini sličnimi nitimi prileplja na skalovje. Iz teh niti se napravlja tam snov, sijajnejša od serika. Od tega sem ti prinesel velament, kakršnega nosijo edino le knezi.

Rekši poda Manlij cesarju zavoj, ki ga je bil nekda j prinesel z najskrajnejše meje indijske z namenom, da bode Sovroniji, nevesti služil za kopreno.

Pri pogledu te izvanredno blesteči se snovi strmi cesar.

Manlij, jaz te imenujem senatorjem!

Boječe so se začeli dvorniki ozirati na Manlija. Brivec, ki je bil najljubosumnejši na cesarjevo milost, se hoče, videč, da nikakor ne more Manlija smešiti radi podarjenega velamenta, znositi nad njegovim obrazom.

Od kodi so ti te pege, Manlij? Baš tako izgledaš, kot da so te opikale muhe!

Marcij, ti si barbar. Te pege so naslikane; to je prekrasna moda, katero sem videl na perzijskem dvoru.

Tam je tedaj običaj, da se nosijo pege na licu? vpraša Karin, kateremu je Marcij belo in rdeče barval obraz.

Le pri plemenitnikih. Ta znak loči velikaše od priprostega naroda. Naravno, da se to ume, je treba plemenitejega okusa nego je tvoj, Marcij. Znati treba, zakaj in koliko te pege olepšajo obraz. Gladko, dolgočasno obličje, kakor tvoje, na katerem se ne vidi drugega nego rdečica in belilo, to je v kras plebejcem, — Apolo pa ima pegasto lice.

Manlij je dobro vedel, da se veli Karin rad nazivati Apolonovega sina.

Dvorniki so ostrmeli zbog te drzovite trditve.

Ponavljam, lice Apolonovo je pegasto, kajti solnce je podoba Apolonova, in mari ni li solnce polno peg? Nebo celo, ni li posuto s zvezdami in niso li zvezde pege nebeške, baš tako, kakor so pege zvezde na licih? Torej ne sramoti mi tega knežjega okusa, Marcij!

Karin namigne Marciju, da mu zbriše z lic lepotilo.

Božje obličje, vikne Manlij navdušen. Oj roparji, ki so zakrivali na tvojem licu pege, ktere so bile Gracije kolikor moč skrbno razsule po njem! Kviško prijatelji, naj nam bode v bodoče to obličje v vzor!

Dvorniki so sedali drug za drugim pred Marcija, da jim na lice naslika peg, da so bili taki kakor Karin.

Od tedaj počenši je bila v Rimu plemenita šega, da so nosili pegaste lice.

Manlij, pravi cesar, imenujem te prefektom rimskim.

Vse ljubljence cesarjeve je vrgel Manlij raz sedlo.

Evij je hotel obupati. Komu naj sedaj v svojih spevih primerjam cesarja, ko ste prenehali biti lepi roža in lilija?

Primerjaj ga knežjemu panterju, mu svetuje Manlij, in poet se zadovolji.

V tem hipu vstopi Mezembrij. V atriju je bil čul, da je Manlij že pri cesarju. Pohitel je za njim.

Na vratih že zagleda svojega zeta. Preseneti ga njegov pogled.

Ta histrijon, da je Manlij? si misli in ogleduje dolgo svilno togo ter s pegami porisano lice.

Si li bil pri Gliceriji? ga vpraša tiho?

Da, odgovori Manlij.

Si jo li usmrtil?

Ne.

Potem razumem premeno. Do sedaj je le iz ličinke nastal metulj, a ti si se prestvoril iz leva. Pomilujem te!

Čestitljivo stopi stari senator pred Avgusta; nasloni se na operačo in se neposredno ustavi pred njim.

August Karin, s tožbo prihajam k tebi, ali če ti bolj ugaja, s prošnjo za milost. Imel sem hčerko edinico.

Saj imaš še drugo, ga prekine Evij.

Jaz pravim: imel sem edinico, luč mojemu očesu, podporo moji starosti. Zmamili so jo v tujo vero ter jo vjeli z drugovi vred na prepovedani agapeji. Ne usojam si, o Karin, da bi se pravdal s tabo o verskih zadevah, tebi prepuščam marveč, da uslišiš prošnjo starcu, ki je osivel v službi Rima ter da mi vrneš edino moje dete!

Leno se dvigne Karin s svojega ležišča ter šepne skopljencu nekaj v uho. Potem se obrne k Mezembriju ter pravi:

Senator, nismo vedeli, da se tudi tvoja hči nahaja med zalotenimi sektarci. Da smo vedeli to, bi ti jo vrnili že davno. Tvoja hči je bila lepa, praviš?

Tega nisem dejal, gospod!

Umel sem te tako. Obvestiti te moram tudi, da se jo prošlo noč v tej družčini v tamnici usmrtila krasna deva.

To ne more biti moja hči. Sovronija nikakor ne bi mogla zabiti svojega starega očeta, ki bi moral obupati radi nje.

Oglej si mrtveca, senator, in ako ni to hči tvoja, — želim, da bi ne bila, — poišči si jo ter jo povedi domov.

Ta milost se zazdi Mezembriju toliko vznemirljiva, da pozabi celo hvale.

Skopljenec se je vrnil. Slugi sta prinesla na nosilih mrtvo truplo, ki je bilo pokrito z dolgim plaščem.

Evij odstrani od mrtveca zavoj.

Mezembrij poseže po svojem srcu. Kri mu posili v glavo, beseda mu zamre na ustnih, niti ganiti se ne more. Tako stoji nekoliko trenotij, potem pa se z divjim boleznim vsklikom vrže na mrliča.

Moja hči, oj sladka moja hčerka!

Njega tedaj se mi je bati, je šepnil Karin.

Solzeč se in hropeč objema Mezembrij lepo in drago umrlo. Smrt je vrnila njenemu obličju zopet oni mir, ono nadzemesko premeno, ki jo je vedno imela v življenju. Vse je bilo na njej, kakor bi le spala ter pričakovala samo pozivljajočega glasu, da se prebudi v novo.

Oj sladko, krasno dete moje! Čemu si me pustila tu samega? Če si hotela umreti, zakaj se mi nisi prikazala v spanju, da bi šel s tabo? Kaj hočem sedaj sam na tem pustem svetu, kjer

ti več ne bivaš? Čemu naj še živim, staro trhlo drevo, kateremu se je odkrhnila cvetoča veja? Nimaš li niti besede več zame, nikakega smehljaja? Saj si bila nekdanj tako zgovorna in vesela! O, čemu sem doživel, da mi je osivelo teme?

Starec je zabil cesarja, zabil dvornikov. V debelih sragah so mu tekle solze, in obličje svoje si je zakril v mrtvaški prt svoje hčerke. Toda skoro se domisli, da tu joče osamljen. Spomni se temno, da mora biti tu prisoten še nekdo drugi, ki je dolžan solz ranam Sovronijinim.

Poleg je stal Manlij. Z mrzlim obrazom, brez kakega sočutja se pomenkuje s Karinom. Na njem ni opaziti nikake boli.

Razljučen popade Mezembrij mladeniča za roko.

In ti nimaš niti ene solze, ko ti nevesta umorjena leži pred tabo?

Karin jame sumiti ter se ozre na Manlija.

S skrivnim, škodeželnim veseljem se drenjajo dvorniki okrog njega.

Moja nevesta? vpraša Manlij. Ti se varaš, starec!

So te li mari furije spravile ob pamet, da bi se ne spomnil več, da si pred tremi dnevi snubil mojo hčer, ter da sem ti obljubil njeno roko?

Roko tvoje hčere? Da, odgovori Manlij z nerazrušljivim mirom. Toda ne roko te, ki leži tu, nego Glicerijino.

Prokletstvo ti, je zakričal Mezembrij v najbesnejšem srdu svoje duše. In ne meneč se za cesarjevo prisotnost, ne za truplo svoje mrtve hčere, niti za nevarnost, ki mu preti nad glavo, dere pol blazen iz dvorane.

Ali rešila ga je baš ta blaznost.

Brzo za njim, Galga, je kričal Karin. Vjemite ga ter odrobite mu glavo.

Galga hiti za senatorjem, skopljenci pa odneso mrliča.

Manlij poprime citre ter Karinu v zabavo zasvira prijetno arabsko melodijo.

V tem pa je Mezembrij urno izginil iz palače. Plaho so se umikali sluge njegovemu divjemu očesu ter ga pustili skozi vrata. Njegov ljuti govor zbere takoj temo naroda okolu njega, in predno je bil Galga zasedel konja ter došel ga s pretorijansko četo, je že davno ogromna narodova sila obdajala starca.

Tracijski velikan se zakadi med besneči narod ter z levico s konja doli poseže po sivem Mezembriju. Toda stari Rimljan dvigne svojo težko operačo ter zamahne tako silovito, da bi mu nikdo ne prisodil take moči pa ga vdari čez glavo, da se z razbitim čelom zvrne na zemljo. Urno se zavihti Mezembrij na konja in pelje razpaljeni narod proti oboroženi četi, da je bežala strahoma. Predno je došla nova sila, da zatere upor, je bil že zginil Mezembrij. Ni ga bilo zasačiti več nikjer.

X.

Manlij je ostal pri Karinu ter se trudil, da ga zabava. Plesalke je učil glumaških plesov indijskih bajader, dečke, ki so svirali na žvegljo, novih melodij. Presegal je celo Evija v zvenečih heksametrih in zbadljivih distihih, katere je recitiral pri vsaki pojedinini in pri vsaki zdravici.

Karin je podaril svojemu ljubljencu, katerega je zavidalo vse, samo pri eni večerji stotisoč sestercij. In ko ga čuje Karin pripovedovati, da si tevtonske žene belijo lase z nekim milom, da so kakor jantarjevi, mu obljubi, da ga imenuje impe-

ratorjem Galije, da bo mogel pošiljati mu takega mazila. Pri tedanjem plemenitem svetu rimskem so bili namreč v modi plavi lasje.

Dolgo je trajala orgija. Zunaj je bil sicer šele popoldan, ali kdor ni znal, da se je večerja pričela že zjutraj zarano, temu se je lahko zdelo, da je že polnoči.

Karin izlije vino, ki mu je ostalo v rožnati čaši, na tla in izjavi s tem, da hoče komu năpiti zdravico ter ponudi Manliju čašo.

Na zdravje krasni Gliceriji!

In na tvoje, Karin, odgovori Manlij in mu poda svoj rog.

Manlij, pravi Karin plamtečega obraza, ali veš, da sem dal umoriti enega soproga Glicerijinega?

Prav si napravil, kajti le na tak način morem biti jaz njegov naslednik.

Ti je li tudi znano morda, zakaj sem ga dal usmrtiti?

Ker je bil radi tebe ljubosumen na svojo ženo. Tepec, je li morda bog stvaril solnčno luč, da je samo enega last, ter da drugi nima ničesar od nje? Razbojniki so, tatje, ki ukradejo svetu lepo žensko, zahtevajoč, da je razen njih nikdo drugi ljubiti ne sme.

Manlij, zarekel si se malo čudno, ko bi te prijel za besedo. Vedi torej, da ljubim tvojo ženo!

Tvoja zadeva je to, Karin; jaz je nimam pod ključem, vsakdo lahko more do nje.

Lahko si veledušen. Sama se ima dovolj pod ključem. Dosti mi je en sam migljaj, in stotisoče mož trepeti pred mano. Toda vsa moja moč ni dovolj, da bi me ljubila ona.

In vendar, kako zna ljubiti ta ženska! Ognjeno, strastno; — da, noči v njenem objetju

ne odtehta niti prestol! Vem, da mi rad prepustiš svoj tron oni čas, katerega bi prežil v njenem objemu.

Strastno plane Karin s svojega sedeža.

Poprimem te za besedo! Sedi na moj prestol, ukazuj v mojem imenu mojim slugam, mojim zemljam, pomori jim ljubljence, pokončaj Rim, izprazni mi zakladnico, — samo ključ mi daj v spalnico svoje neveste!

Velja! Tu moja roka! Dajte mi tablo in črtalo! Čuj, kaj bodem pisal Gliceriji, a ti pošlji list na njen dom:

Boginja ljubezni moje! Ure med večerom in jutrom hočem preživeti danes pri tebi. Srce mi hrepeni po tvoji utehi. Ko zažari večernica, luč ljubimcem, pogasi svoje svetilke, da ne vidiš solza, ki bodo morda mi lestele v očeh, in da čutiš le poljube moje. Predno se ne utrne zgodnja danica, ostanem pri tebi, svoji sreči. Tvoj koprneči ženin, Manlij Sinister.

Odpošlji jej list, vzemi ta prstan, pokaži ga, in prost ti je vhod. Žene Glicerijine te povedo tja, kjer te bode pričakovala ona.

Karin je pazil na vsako besedo; Manlij mu hladnokrvno poda prstan in pismo. Trepetal je na vsem telesu in niti govoriti ni mogel. Namigne slugi, da odnese pisanje v stanovanje Glicerijino.

Dvorniki pa so s začudenim šepetanjem stikali glave.

Oj, kako srečen si Manlij, šepne Evij in se pokloni novemu ljubljencu. Zakaj nimam jaz sreče, da me ljubi Glicerija, da jo, kakor ti, hladnokrvno prepuščam cesarju!

Skoro potem se vrne sluga z Glicerijinim odgovorom k Manliju.

Nerazpečatenega poda Manlij cesarju.

Zate je, le čitaj!

S tresočimi rokami razvije Karin polo ter čita:

Manlij! Vrstice tvoje se mi tresejo v rokah, tisoč čutov mi prodira srce; strah, želja, sveta groza in blazna ljubezen. Prevzel me je neumljiv čar, želim, da ne prideš, — ne mogla bi se ti vbraniti. Sile čutim in lesti v sebi, da premenim ves svet nad sabo v razvaline, a da le dihneš ti, preide mi moč. Slabotna ženska sem, ki ljubi in ki bode zblaznela v svoji ljubezni. Ne hodi, ne hodi! Tvoja Glicerija.

To se pravi toliko, kakor: Pridi, pravi Manlij in se nasloni leno na svoj komolec.

Karin veli, da mu prineso lektiko. Sluge ga dvignejo nanjo.

Takega še ni storil nikdo, je šepnil brivec zavistno. Da kdo svojo nevesto izroča drugemu v roke! To je vendarle preveč.

V tem pa ti gospoduj Rimu, pravi Manliju Karin. Ukaži, da pride pisar, ki mi podpisuje ime. Zapoveduj samo, velja naj! Vladaaj moji državi!

A ti v mojih nebesih!

Sluge dvignejo zlato lektiko na rame. Zastro jo z bagrenimi zavesami ter odidejo s cesarjem.

Plaho, s ponižnimi obrazi, stoje dvorniki okolu Manlija, katerega je bila blazna trma cesarjeva utvarila za eno uro zapovedovalcem vsemu svetu.

Na blazinah cesarskega ležišča ždi Manlij. Oči so mu poiskale onega dvornikov, ki se je šibil najhuje pred njegovimi pogledi ter mu namigne k sebi.

Bil je brivec Marcij.

Ti si po cesarski milosti načelnik pretorijancem? vpraša Manlij.

Da, prevzvišeni cesar, zajeca brivec, ponižno obračajoč oči.

Manlij se zakrohoče.

Ti me torej imaš res za cesarja? Da bi jaz caroval, dal bi ti odrobiti glavo, ker si se bil drznil, smešiti mi obraz. Imenuj me prijatelja svojega. Glej, znane so mi tvoje zasluge.

Oj, gospod!

Dobro jih poznam in nadariti jih hočem. Ti si vaje puščati kri, tedaj si izvestno dober vojniki. Prespretno umeš urejati lase, to pomeni, da si nadarjen vojskovodja. Hladnokrvno znaš izpipavati dlako iz obličja, kar dokazuje izredno tvojo strogost. S zapovednikoma vshodne svoje vojske, z Numerijanom in Dioklecijanom, sem docela nezadovoljen. Imenujem te torej cesarjem tema vojema in takoj odidi v Tracijo. Častni defraudator, podpiši nam ime pod to listino!

Marcij kar ovrto glavi vsled ogromne te milosti.

Od nog do glave premotrivajo dvorniki Manlija; mislijo si: Ako one, ki so ga smešili, obdarja tako, kaj šele bode počel z onimi, ki so se mu bili smehljali.

Zgotovljen je imenovalni dekret. Tajnik podpiše cesarjevo ime in Marcij odide z obrazom, ki je kar žarel same ničemurnosti.

Z zavistnim smehljanjem se priplazi Evij k Manliju. Opazivši pesnika mu namigne k sebi.

Ti si prefekt mesto Marcija. Nemudoma razdeli štiri tisoč talentov vrlemu moštvu, kateremu je nalog, da čuva osebo našo, in da jih vedno na

tak način moremo obdarovati, znižamo število naših zunanjih čet. Čemu bi čuvali ptuje zemlje z našo vojsko ter izdavalι rimske novce za rimsko železo! Čemu bi nudili načelnikom prilike, da se puntajo proti nam! V eni uri se napoti v Tracijo, da obvestiš moja podanika Numerijana in Dioklecijana, naj takoj odpustita polovico svojih vojsk. Vsote, ki si jih prihranimo s tem, so za vas, dragi prijatelji moji; — zabeleži, moje besede, čestiti ponarejalec imen.

Živahni slavaklici so zaorili na tã Manlijev govor. Dvorniki so drli k njemu, dvignili ga na rame ter med godbo in petjem nosili po dvorani. Vse je bilo kakor blazno, kakor pijano, — tako ogromno je bilo navdušenje. Več ni bilo moč senatorja ločiti od histerijonov. V divji gnječi si videl slugę in hetere, plesalce in bahantinje. Iz posod se je zlivalo vino na tla, svetilke so ugašale v vinu in skoro je krila trda tema ostudni, strašni prizor.

Tam v kotu dvorane je bilo okroglo okno, ki je svežemu zraku dopuščalo vñod. Ko se je bila prevrnila zadnja svetilka, strahoma opazi grešna tolpa, da se je jelo žareti okno nad glavami. Kakor da se je vnelo samo nebo v strahovitem plamenu, kot da sveti sam pekel z morečim ognjem!

Takoj potihne vika orgije. Skozi vrata, na stežaj odprta, pa pridrvi suženj ter kriči s strašnim glasom:

Rešite se, Rim gori!

Kakor plamen poslednje sodbe je obseval svit rdečega neba skozi okroglo okno peklenske obraze, zaletene v grehu.

Karinu je trebalo samo pokazati prstan, in takoj so ga odvedli v Glicerijino dvorano.

Palača je bila mirna, temna. Cesar je čutil, kako so po stopnicah mimo njega šumela svilena krila. čutil, da so nežne roke oddajale ga druga drugi ter tiho šepetaje vodile ga po nemem sagu; končno, kako mu je roko stisnila nežna ročica, in kako mu je pri tem električnem stisku lavrela kri.

Znan glas mu je šepnil v dosedaj še nepoznati iskrenosti besede:

Manlij, si li prišel?

Bila je Glicerija, kruto prevarana Glicerija.

Pričakovala sem te neizrekljivo hrepeneče, a hotela bi vendar, da nisi prišel; šepetala je. Čutiš li, kako se mi roka trese v tvoji? Niti srce moje ne trpi manj zbog ljubezni, zbog bojazni. Zblaznela sem radi ljubezni. Ena sama tvoja beseda pretvorila mi je dušo tebi v robinjo. Kar sem negovala vse svoje življenje, dolgo globoko v osrčji, po čemer sem koprnela, česar se nikdar nadejati nisem upala, o čemer sem sanjarila vedno, a pričakovala nikdar, to sem dosegla v tem hipu, ko te zagrlim. Niti zbrati se ne morem. Sedi, v tej uri ne smela bi midva govoriti o ljubezni, toda ti si govoril o njej; in bi si li ona, ki ljubi, izbirala čas, ona, katere vse bitje zavzema edino le ta ljubezen?

Karinu silno ugaja strast ljubeče žene.

Ali Manlij! Mene pretresa misel, da si morda prišel le, da se mi rogaš. Morda se le igraš z mano, da mi izvabiš najgloblje tajnosti mojega srca in da me potem zasramuješ? Ne, tega storiti tebi ni moč! Edini čut, katerega sem si bila ohranila čistega v vihnem življenju, ne moreš, ne smeš pogaziti v prah! Bi me li radi

tega mogel sovražiti, ker te ljubim, in da me črtiš, bi me li ne umoril rajši, nego se mi rogal?

Mesto odgovora si jo potegne Karin na prsi ter jej posipa obraz in ustni z gorečimi poljubi. V sladki prevari dopušča Glicerija, da jo ogrli in v srečnem objetju sliši komaj še opominjajoč glas žalostne slutnje v trepetajočem svojem srcu. A ko se Karin dotakne njenega obraza s svojim, opazi, da je to lice golo.

Kakor blisk prodere najstrašnejša misel dušo Glicerije.

Kdo si ti? Ti nisi Manlij! Da si mi proklet! Karin si! In z obupno silo se iztrga rokam Karinovim ter po najbližnji poti beži iz dvorane. Pobegne za zastore svoje postelje, zategne zavese ter zveže njihove vrpce.

Ne ubežiš mi nikakor, kriči Karin ter se zažene v divji svoji strasti na zastrte zavoje. Skuša jih utrgati ter z zobmi odvezati ozle. Ali njej, kateri preti pogin, je dosti le trenotek, da užge na žrjavici svoje kadilnice posodo, napolnjeno z nafto, in v hipu, ko se posreči Karinu potrgati preproge, zvrne gorečo nafto. Brzi plamen je jel lizati zavoje ter lahke volnene odeje, a ona skoči na posteljo, katero od vseh strani obdaja zubelj ter vikne prestrašenemu cesarju:

Pridi tedaj!

Mahom je stala vsa dvorana v plamenu. Plaho se umika Karin pred hujše in hujše rastočim ognjem. Kakor vrag je, ki se je bil prikradel v nebo in katerega zdaj pode iz njega. Glicerija pa poprime svetilko in bega obesnela iz dvorane v dvorano. Povsodi okolu sebe siplje plamen. Končno znosi nebrojne zlate svoje obleke v veliko dvorano ter jih zapali.

V kratkem času je stala vsa palača v ognjenem morju in uro kasneje je besnel siloviti požar po vsem Rimu.

Karina so odnesli sluge nezvestnega v njegovo palačo.

Glicerija se je otela v svetišče Cibeline.

XI.

Ko se je to vršilo v Rimu, so dospeli vojaki, katere je vodil Numerijan, ob vednem borenju, s težavami, na poti iz Perzije na Bospor. Tam jih dobi Mezembrij, ki je bil ubežal iz Rima ter se žuril, da najde Numerijana.

S tem plemenitim cesarjem pa tedaj že cele tedne ni bilo moč govoriti. Hudo je trpel na očeh ter nikoli ni zapuščal svojega šotor.

Mezembrij pripoveduje načelnikoma svojo usodo ter jima opiše vso grehoto cesarjevo. Prvi, Dioklecijan, mu obljubi, da ga bode osvetil, drugi, Aper, se sklicuje le na Numerijana ter neče obljubiti ničesar.

Pustite me k Numerijanu! Da govorim ž njim, bode on prvi, ki dvigne meč proti svojemu bratu, silil je senator.

Nemogoče je, da bi govoril ž njim, pravi Aper, branč mu vhod v Numerijanov šotor. V svoji bolezni ne pripušča nikogar k sebi, razun mene in po meni pošilja vojski svoja povelja.

Te besede pa zbude Mezembriju čuden sum.

Kako, da iz šotora tako sila diši po ambri in bizamu vpraša?

Zakaj? zavrne obledeli Aper. Kaj to tebe briga, senator?

Ker lažeš, Aper, ako trdiš, da Numerijan po tebi zaukazuje vojski!

Kaj je to? poprašujejo vojaki, ki so se bili zbrali okolu prepirajočih.

Nič drugzega, nego da Numerijan ne živi več! Zagromi Mezembrij s povzdignjenim glasom. Ne, ne! Močni ambrini vonj, ki prihaja iz šotora, naj bi le prikril mrtvaški duh, in Aper vas vara že dolgo ter vlada v imenu Numerijanovem!

Vojaki vlomijo s silo v šotor in se preverijo, da je opravičen Mezembrijev sum. Numerijana so bili umorili že pred nekoliko dnevi, mrtvo truplo je že gnjilo. Radi te goljufije zakujejo vojniki takoj Apra v železje. Popoldan pa postavijo na ravni prazen prestol, da si volijo novega cesarja.

Mezembrij hodi od legije do legije po vrsti, ter povsodi priporoča Dioklecijana. In istinito, vojska ga voli, skoro proti svoji volji cesarjem. Na to pride vrsta na Apra.

Tožim te javno, da si umoril Numerijana, pravi Mezembrij. Obtožujem te, da si nas name-raval izdati Karinu. A mi te obsojamo, vikne vojska enoglasno.

In jaz izvršim obsodbo, pravi Dioklecijan ter lastnoročno prebode obsojenca.

V tej razburjenosti prispeje Marcij s poveljem, ki ga mu je dal napisati Manlij. Dogodljaji v ostrogu mu niso bili še znani. Vroči Dioklecijanu svoje imenovanje.

Kdo je ta mož? vpraša Dioklecijan Mezembrija.

Karinov brivec.

Smešeč se obrne Dioklecijan k vojnikom.

Prijatelj, Karin skrbi za naše brade; poslal nam je brivca z naslovom imperatorja. Prosim vas, sedite predenj in dajte se mu briti. Ti pa, dragi moj, čuvaj se, da ne urežeš koga mojih prijateljev na licu, zakaj boj' se jih! Ako te ti prično briti s svojimi noži, ne ostane te preobilo!

Vojaki pa krohotajoč se vzemo Marcija sabo, da si dajo obriti svoje brade, ki so istinito spominjale pralesa.

Uro kasneje dospeje Evij z ukazom, da se pomanjša vojska.

To pa razpali cesarja in vojake. Kar tako javno oškoditi jih, to je celo za cesarja prevelika drzovitost.

Na gromado z ukazom in nositeljem njegovim, je kričal Dioklecijan. In že je stal nesrečni pesnik na usodni gromadi, ko bolešno vzdihne:

Oj bogovi, tedaj mi je svojo apoteozo doživeti še živemu!

Dioklecijan se jame krohotati ter veli pesnika vzeti z gromade. Pošlje ga skozi jarem ter zapodi nazaj v Rim, da javno naznani vojno Karinu.

* * *

Že je bučal vihar ter skrival samo še svoje bliske.

Ves Rim si pripoveduje, da je prilomastila usodna vojska, hoteč se osvetiti Karinu. Povsod se govori o tem, samo v dvoranaх Karinovih ne. Tam trajajo še nadalje zabave in če včasih kdo omeni le z eno besedo, da se bliža Dioklecijan, se mu vse posmehuje.

Kdo pa je ta plebejec? pravi Manlij. Je li že kdo čul kedaj njegovo ime med rimskimi patriiji? Kdo mu je oča? Njegovo mater jih je poznalo morda mnogo. Robinja je bila v hiši senatorja Anulija, in prav mu je, da ga lahko tirja za se, kot sadež svojega premoženja.

Dvorniki so se smejali temu dovtipu.

Saj ti ga moraš poznati, Manlij?

Nikoli ga nisem videl. Navadno sem bil sam vedno tam, kjer se je bilo igrati z nevarnostjo. Ali tam nikdar nisem zazrl Dioklecijana. Poznam ga po glasu in vem, da je vedno le načeloval zadnjim stražam, ko smo prodirali, prednjim pa le tedaj, kadar smo se umikali.

Gromovit smeh je sledil tem besedam.

In kakšno vojsko ima? jih vpraša več.

O jako poslušna. Do sedaj je volila samo tri imperatorje. Kar se pa tiče njene hrabrosti, se ta niti primerjati ne da, kajti od Tigridinih obal se je vrnila, ne da bi videla sovraga. Lahko si mislite, kako je z ostalimi vojaki, ako vam pravim, da sem bil jaz med njimi največji junak.

In vaša poročila o zmagah?

Dve tretjini je izmišljenih. Če smo tudi zmagovali včasih, se je storilo to le vsled premoči naših čet. Sedaj pa čujem, da je bolezen in begunstvo sila zmanjšalo vojsko.

Ti lizuni niso čuli ničesar raje, nego taka grdenja. Njim na ljubo psoval in grdil je Manlij celo samega sebe.

Ko pa je Dioklecijan prišel že v Mezijo, začeli so vojskovodje resno nagovarjati Karina, naj se pripravi na bran. Res zbere Karin vse čete iz evropskih province.

Mahoma počih glas, da bode Karin osobno vodil vojsko. Videti ga je bilo pri vseh vojaških vajah in ogledih. Manlij mu je bil neprenehoma na strani. Sedaj mu je budil pohlep in zavist, sedaj mu vzbujal bojazen, venomer mu govoril na srce, naj ne prepušča slave svojim vojskovodjem ter ne poverja njihovi vesti vojne kocke.

Zmagovit vojskovodja je nov sovrag, je dejal navadno.

In cesar se je predstavil svojim zbranim četam na belcu sedeč, v zlatem oklepu, v vijoletnem krilu in bagrenem plašču, kot prvi vojskovodja.

Dan pred odhodom so obiskavali načelniki tempelj za tempeljem. Žrtvovalo se je povsodi, celo na darilnikih egipčanskih bogov. Manlij sam je pomagal božjim slugam loviti govedo lastno-ročno svečeniku in mu ogrnil rdeči plašč.

Svečano sluša narod prorokovanje avgurov. Kvarterkvar je razprostrl roki ter objavil s zastrtimi očmi:

V tem boju pade sovražnik Rimu!

A kdo je sovrag? Je li Dioklecijan ali Karin, tega ni povedal dobri mož.

Cesarski sprevod dospe končno do Cibelinega tempelja.

V odprtem portiku so plesale zbesnele svečenice v tem, ko se je strahovito trobilo na rogove. Telo so si zbadale z noži, peneča se usta so bruhala neumljive besede. Vrtile so se v krogu toliko časa, da so se sesedale do cela zmešane.

Mahoma se iz tega hrušča in trušča začuje presunljiv, strašansk usklik. Glas je bil to, ki je pretresal mozeg, trgalo srce; vsakdo se je obrnil proti kraju, odkoder je menil, da ga je čul.

Vitka ženska podoba stoji na vratih svetišča. Zavita je v dolg bel plašč, kateri drži z obema rokama.

Gorje ti, Rim, gorje ti, narod rimski, gorje ti, rimski cesar!

In stopi venkaj v portik. A ko odpre mrzle, blazne svoje oči ter jih presunljivo upre na ljudstvo, popade Karin strahoma Manlija za roko.

To je Glicerija.

Tudi Manlij se strese pri njenem pogledu.

S prorokujočim obrazom se ustavi blazna ženska na tempeljevih stopnicah.

Gorje vsem, ki so se porodili na rimskih tleh, vikne. Gorje unukom, ki se pokore za grehe svojih očetov. Gorje roditeljem, na katerih leži prokletstvo potomcev. Oj, Rim, na tvojem nebu se prikazujejo zvezde, ki naznanjajo nesrečo. Zemlja se trese pod tabo. V tvojem ozidju bode domovala groza in iz tebe bode bežal mir. Pogazili te bodo tvoji neprijatelji in tuji narodi bodo kazali osvojene tvoje zastave. Pri barbarih bodeš prosil življenja in največji sovragi bodo bivali v tvoji sredini. Zemlja se bode opojila s prelito krvjo in ogenj bodo bljuvali tvoji narodi. S kletvami se bode okužil vzduh in kugo bode dihal na te, ti leni rod človeški! Komur prizanese glad, tega poseka meč, in kogar na suho vrže morje, njega bodo pogoltnila tla. Oj Rim, ti kralj narodov, enkrat bodeš mej ljudstvom razpadel, prešel, kakor zvezda, ki zatone v morju. Preostalo ti ne bode ničesar, nego spomin na tvoje grehe in tihe gomile nad tvojimi palačami. In bogovi bodo bežali iz tvojih svetišč, da ne bodeš imel nikogar, h kateremu bi mogel moliti v svojem obupu!

Nek tribun se sklone, da bi poljubil roko besneči ženski, ter vpraša:

Kakov konec oblubiš vojski Karinovi, o pro-rokinja?

Ko začuje to vprašanje, se Glicerija mračno ozre na vojnika.

Ne bojte se! Razvalite vse, brata stavite proti bratu, zmaga naj, kdorkoli, Rim propade! Da zmore Karin, razspe polovico Rima, zmaga Dioklecijan, razvali se druga in oba dela sta to zaslužila. Idi, bojuj se, blazen ljud, prelivaj svojo

kri, ugonobi sebe samega, mučno umri, nepokopan, in ko o jesenski megli izdihneš svojo dušo, se domisli potem, da bodeš pozabljen! . . . Glej oholi Rimljan, žena ti je na strani drugemu, hiša zgorela, deca ti prodana v sužnjost in vedi, znaj, da ni drugega sveta, kjer bi se imel nadejati plačila. Beži, umri proklet, obupan!

Neznansk krč popade žensko, da se zgrudi na stopnice. Z razprostrtima rokama sika na narod kletve, ko jej vže blede ustne v smrtnem boju.

Prekliči svojo kletev, je zakričal Flamen dialis in skočil k njej, ter jo pograbil za roko.

Še enkrat se dvigne z svojo zadnjo močjo; divje jej plamti oko. Z vso grenkobo svojega srca dvigne roki nad glavo, zlekne jih ter zakriči nad narodom:

Da pride moja duša nad vas!

Potem pa se zgrudi brez duha in o smrti še obrne svoje oči na Manlija.

XII.

Vojski obeh tekmujočih cesarjev sta zadeli v okolici sedanjega Belega grada druga na drugo.

Karinova vojska je štela same spočite vojnike, legije Dioklecijanove pa so bile docela utrjene zbog težavnega pota.

Karin si je bil dal svoj šotor razpeti na nekem griču. Od tam sta si z Manlijem ogledovala boj. Dolgo je bil dvomljiv izid. Dioklecijanova spretnost je dolgo časa vzdrževala ravnotežje s presilno močjo nasprotnikovo.

Tvoji poveljniki ne umejo ničesar, pravi Manlij. Z odločnim naskokom bi se kaj lahko

prodrlo središče Dioklecijanovo. Tam stoje najslabejše legije.

Torej zapoveduj ti mojim vojskovodjem, zavrne Karin.

Tribuni, z rezervo naprej, kriči Manlij. Žrtvovati moramo tuje legije. Naj jih posekajo, potem pa s Triarijci nanje. Germanom nasproti postavite frigiško konjenišтво, da s svojimi dolgimi bojnimi sekirami prerežejo nasprotnikovim konjem kite pod kolena. Nikdo naj ne miruje sedaj. Vsi v boj! Da čuvam cesarja, zadostujem sam.

Ko se je bilo to odredilo, se takoj obrne boj. Dioklecijan opazi, da je druga roka posegla vmes, dobro vešča slabostim njegove vojske. Brzo ukaže, da se odtrobi, da se preje umakne njegova vojska, nego jo zmore protivnik.

Na vratih svojega šotorja stoječ pregleduje Karin bojev izid. Vsestransko pode njegove čete sovražnika, povsodi prodirajo njegovi orli. Na obličju mu plamti zmagovalni ogenj, vsaka njegova poteza znači triumf, radostno mu bije srce.

Zmagal sem, kriči ves vzhičen ter ploska z rokama.

A zmagal sem tudi jaz! mu zagromi za hrbtom grenak, strahovit glas; cesar začuti, kako ga nekdo z železno pestjo zagrabi za roko ter potegne v šotor.

Prestrašen se okrene Karin ter zagleda mračen obraz Manlijev, ki mu z eno roko stiska kosti, v drugi držeč svitli meč.

Kaj bi rad? zaupije plaho August.

Se li spominjaš, Karin, one ženske, ki se je bila zabodla pred tabo, da se reši tvojemu objemu? Ona deva je bila moja nevesta! Veš li, kaj hočem sedaj?

Manlij, ti se šališ. Kaj zahtevaš? Čemu me hočeš oplašiti?

Čestokrat bi te bil umoril lahko, ko si pijan spal, ali hotel sem čakati trenutka, ko bodeš srečen, ko bodeš na vrhuncu svoje sile, svoje slave, da te ugonobim!

Milost! Pomagajte mi!

Zastonj! Zmagovalni vik tvojih čet duši tvoj jok in stok! Čuješ li, kako ti povsodi kličejo slavo, kako blagrujejo tvoje ime, čuješ li, kako kriče: Živel Karin!

A sedaj — sedaj moraš umreti!

Nekaj hipov kasneje je drvil vitez ob vrisajoči vojski. V rokah nosi kopje, a na kopji tiči glava triumfujočega imperatorja.

Zmagujoča vojska se je udala zmaganemu vojskovodji.

PLESATI NI ZNAL.

ČRTICA. SPISAL J. ISKRAČ - DRAMELSKI.

Zima je bila. Markov ded je sedel zložno v hiši na peči. Znano je bilo, da pozimi ne gre rad s peči in še le tedaj, ko se vrne pastaričica z juga ter zapoje na veji kos, se pokaže s svojim starim kožuhom, da se ogreje na toplem solncu.

A Markov ded se ni brigal samo za toplo peč. Kaj še! Ded hoče vse vedeti, kaj se kje zgodi, in z domače peči izprašuje one, ki prihajajo v vas, kako se svet suče tam zunaj.

Kadar smrt pobere kakega dobrega znanca, to vselej neprijetno dirne deda, to pa zato, ker ima že sedem križev, in dobro ve, da pride neusmiljenka kmalu tudi ponj.

Najrajši se je pogovarjal o ženitovanjih. Njegova prijateljica, Krajcerjeva Lena, mu je vselej prišla praviti vesti o novih zaročencih. Potem pa sta pretresala in to in ono ugibala o novem paru; pri enem sta majala stare glave, pri drugem pa zadovoljno kimala. Kakor se je namreč temu in onemu paru obetala bodočnost, ter kakor pridni roki in pošteni srci sta imela. Ded si je prisvajal veliko skušnje iz svojega življenja, zato je tudi hotel vse vedeti in znati.

„Grabenšekov Jernej se ženi pri Kranjcu, posestniku v dolini pri svetem Volbenku“ je bila znamenita novica, katero je Lena še toplo prinesla k Markovim.

Grabenšekov stan je bil tudi poznan po petih farah okoli, zato je ta novica vzbujala povsod pozornost. V hribih ni bilo boljše kmetije,

kakor je bila Jernejeva. Edino Markovi so še sluli zraven. Ženin Jernej in Markov starejši sin Jože, pa sta si bila prijatelja. Zato je Lena fantu, ki je na dvorišču drva cepil, zaklicala.

„Jože, zdaj boš šel pa za drugu!“

Njega je to tako iznenadilo, da ni mogel več delati.

Pomišljeval in ugibal je na vse strani in na eni strani mu je bilo prijetno, po drugi pa neugodno. Jernej ga je bil vže namreč naprej naprosil za drugu, če se oženi, on mu je vesel obljubil, ali zdaj, ko se je Jernej ženil doli v dolino, kjer so bili ljudje kakor se je govorilo, jako bahasti in prešerni, mu je bilo skoro tesno pri srcu. Bil je namreč navzlic temu, da je prišel že od vojakov na stalen dopust, jako priprost hribovski fant.

Lena, ki je bila ravno prišla od Grabenšekovih, je že vedela veliko povedati o novo zaročenih in o ženitovanju. Vsi Markovi so jo z zanimanjem poslušali, posebno pa Jože.

„Kaka je nevesta? Ali je zala in . . .“ je hotel vedeti.

„Menda je še prezala za naš kraj. To se pravi, take imajo rade premehke roke, a pri nas si z žulji služimo kruh“.

Posebej je pa Lena še pripovedovala o nevestini sestri, Marjetici, in hvalila njeno lepoto. Ta bode na svatbi družica. Obe sestri Franica in Marjetica ste, kakor je pravila Lena, zelo radi plesali; torej se bo na tem imenitnem ženitovanju veliko plesalo.

Jože se je obrnil na videz kakor nevoljen.

„Naj le plešejo — jaz ne grem zraven“.

A v resnici ga je zelo mikalo, ker je Lena toliko prijetnega pripovedovala o godbi, Marjetici

in drugem, da ga je še bolj vleklo na svatbo. Kakor vsakemu se je tudi njemu zdela velika čast biti svat na takem ženitovanju.

„Ti da bi ne šel“, je prigovarjala Lena. „Le pojdi, ne boš se kesal. Drugo leto pa nemara pojdeš ti po Marjetico.“

„A jaz ne znam plesati“, ji je zadušil besedo Jože navidezno jezno.

„Ti da bi ne znal! Pa se nauči. Tak fant.“

„Kdo bi me pa naučil“, se je zasmel in hotel oditi ter pokazati, kako malo mu je na tem, in da ni lahkomišljen.

„Hola, fant, te bom pa jaz naučil“ se je ponudil ded, ki je vnuka zelo rad imel, zraven pa je imel navado se povsod vmes vtikati. In res je poskočil s peči ter začel skakati po hiši.

„Vidiš, tako na desno stran in tako na levo.“

Zatrjeval je sicer, da so se nekđaj sukali in vrteli, a videti je bilo, da se je ded učil plesati tedaj, ko so proso meli.

Lena pa je tlesnila z rokami:

„Eh, da, ti boš gotovo drugi Metuzalem. Sedem križev že imaš, pa še plešeš kot dvajsetleten mladenič.“

Ded pa se je smejal zadovoljno.

* * *

Na Slovenskem Štajerskem, kjer se je vršilo naše ženitovanje, se doline kaj gosto vrstijo med hribi, tako da mnogokje ena župnija obsega visoke hribe in ravno dolino. Ljudje po hribih so navadno vedno bolj revni kakor po rodovitnih dolinah, so tudi bolj preprosti in skromnejši so kakor dolinci. Večkrat se prigodi, da na ženitovanjih pridejo ljudje od vsake strani, in tedaj se rado kreše, posebno kadar jih vino razvname.

Kajti ne potrpe navadno ne eni, ne drugi, če se je izustila pikra beseda. Povsod v dolini kakor v hribu je že navada, da se gostovanje vrši po več dni in dostikrat stane pol nevestine dote. Tako drago gostovanje so pripravili tudi v dolini pri Kranjcu, kamor se je ženil Jernej.

Jernejevi svatje so se zbrali zgodaj v jutro na ženinovem domu. Markov je bil drug, kakor je želel Jernej; bilo je vsem po volji. Vsi pa so mrmrali na Kašlja in bili mnjenja, da bi njega ne bilo treba vabiti. Kašelj je bil znan prepirljivec, in vsak se je bal, da bo tudi na svatovščini izvabil prepir. A Kašelj je bil najbližnji sosed, in zamera bi bila velika. Taka jeza pa se navadno nikdar ne pozabi.

Ko bi bili hribovci sami med seboj, bi bilo znabiti dobro. Poznali so Kašlja in ta nje; med dolinci pa Kašelj ni mogel molčati, ker se mu je zdelo, da ga ti prezirajo ter hočejo biti več kot hribovci. . .

In nekoliko je bilo resnice na tem, a tega niso bili toliko na gostiji krivi svatje iz doline kakor domači hlapec, ki je nosil vino na mizo.

Med dolinci je bil neki Budeljč, ki se je že parkrat sprl s Kašljem v krčmi. Ta je svetoval strežnikom, naj ne nosijo premočno vino prehitro pred Kašlja, kadar se on napije, išče prepir. Človek pa si nikjer tako ne želi miru, kakor v veseli družbi. Strežnikom je ta nasvet prav prišel, kajti pri Kranjcu so imeli v kleti več slabšega kakor dobrega vina. Torej so nosili pred Kašlja in ženinove svate, ki so sedeli na levem omizju, slabejše vino, dolincem pa najboljšo kapljico, kar je je bilo v kleti.

Gostija se je za hribovce kaj nesrečno začela. Kašelj je že poprej, ko je zagledal Budeljca,

med svati mrmral, slabo vino pa ga je še bolj jezilo. Na desnem omizju, kjer so sedeli nevestini svatje, pa so se prav veselo zabavali, peli zdravice ter si napivali.

Sprva so tudi ženinovi svatje ter Kašelj pomagali onim peti in napivali temu in onemu ter kričali „Živio“. Kašelj se je jezil, ko je nevestin starešina napil tudi Budeljcu.

„To je zlodej, je mrmral Kašelj;“ najrajše bi mu dejal slepar, pa mu moram živio kričati“, A potrpel je še z izzivanjem, ker se je še nadejal, da se tudi njega kdo spomni z napitnico. A ker so ga menda nalašč prezrli ali pozabili, je postal razljučen in prepir je bil gotov.

Ravno se je bil vzdignil Budeljce.

„Napijem na zdravje hišnega gospodarja, ki nam je pripravil tako dobro kapljico.“

Kašelj je dal z roko znamenje hribovcem, naj vendar enkrat molčijo, a oni so odpirali usta, in iz vseh grl se je oglasil „Živio“. Kašelj pa je začel ves jezen glasno zabavljati.

„To je ocet, pa ne dobra kapljica. Pri nas se taka kislica med ocet zlije, pa ne da bi se svatom dajala.“

Vsi so se spogledali in Budeljce je dejal proti sosedom: „Pijan je že. Zdaj bo začel razgrajati in zabavljati. Jaz ga poznam. Lahko se zgodi, da nas vse prežene s svojo sitnostjo. Dobro bi bilo, da bi mu po malem natakali. Ali pa mu dajte najmanjši kozarec“!

Ko je kmalu potem odšel Kašelj nekoliko ven, so mu sluge zamenjali kozarec z najmanjšim. A s tem so ga še bolj razljutili; ko je prišel nazaj za mizo in zagledal pred seboj majhen kozarec.

„Kaj iz tega naprstnika bom jaz pil! Mar mislite, da sem otrok!“

In Kašelj je zalučal kozarec skozi okno, potem pa predrzno vzel izpred enega dolinskih svatov kozarec, ki se mu je zdel največji ter si natočil vina.

Nevestin starešina, ki ima pri gostiji na nevestinem domu vse predprave ter vodi gostovanje, se je sedaj zavedel, da je njegova dolžnost napraviti red. Starešina pa je bil tudi že jezen na Kašlja, ki je na lepem in po njegovem mnenju brez pravega vzroka začel zabavljati. Namigne torej ženinu, češ, ta ne pridiprav je vendar samó za sitnobo.

„Zlepa ga poskusite pomiriti“, je svetoval Jernej, ki se je posebno bal za svojo nevesto, ki se je že držala na jok. „Kaj bode dejala“, se je bal Jernej, „da sem pripeljal s seboj take svate. Ali ne bo plaho stopala z menoj gori v hribe, da pride med take sosede“.

Starešina je ubogal ženina ter se pomaknil h Kašlju ter mu prigovarjal, naj se umiri. Tudi drugi dolinski svatje so z zatajeno jezo prosili Kašlja, naj se ne huđuje. Ta pa si je mislil: „Aha, boje se me! Prav tako. Prej so me prezirali, in nihče se me ni spomnil. Zdaj sem pa najbolj čislán svat. Pa jih še dajmo!“ In še bolj je razgrajal ter zabavljal.

Med tem se je zmračilo. Svatje so pustili Kašlja, ali dobra volja je bila skažena. Kašelj se je zdaj pa zdaj oglasil.

„Poskusite ga spraviti spat, ker je zelo pijan“ je predlagal Budeljč.

Res so pristopili strežniki in starešina k njemu.

„Ali bi ne hoteli malo leči, oče; v gornji sobi je postelj za vas.“

Kašelj jih je grdo pogledal.

„Kaj pa, zlodja, mislite z menoj. Piti mi dajte, piti! Jaz sem samo žejen, pa ne zadreman.“

Ko je starešina videl, da nič ne opravi s sitnim Kašljem, se je spomnil godbe. Pogledal je pomenljivo godce za pečjo, potem pa drugu in družico, ki morata začeti ples. Na to je s prstom naredil kolo, in godci so udarili hitro polko.

Markov Jože je ves zardel sedel poleg Marjetice. Tako se mu je dopadla, da je sam prisebi sklenil, da kmalu prevzame doma grunt ter se oženi: če bi ga Marjetica hotela.

Začneta plesati. Jože se zasuče takò, kakor ga je ded učil. Samo parkrat je šlo na okolu na desno, pa se je Marjetica ustavila. „Morda je levična“ si je v tem hipu mislil Jože ter se hotel zasukati ž njo na levo. Ali Marjetica vsklikne: „Ne gre, ne gre“ in izmuznila se mu je iz rok.

* * *

Dolinci so se muzali, hribovci se jezili. Od ene strani so streljali na Jožeta zasmehljivi ter škodoželjni pogledi, od druge strani pa so ga bodli jezni obrazi domačinov in znancev. Posebno Jernej se je srdil. Hribovci so sedeli potrti in ponižani na svojih sedežih. Nekateri so se že kesali, da so šli na svatbo k dolincem, kjer se jim je zdelo, da jih vse ponižuje: lepša obleka dolincev, gibčnejši jezik onih, ker so znali boljše zabavati in lepše peti. Zraven so se jezili na Kašlja, ki jim je očividno le sramoto delal, in zali Markov Jože, o katerem so se nadejali, da bo reševal njihovo čast, se je prav slabo skazal, in povrh še slabo vino. Zato so bili obrazi hri-

bovcev čmerni, in marsikdo si je tiho mislil, da bi bilo boljše, ko bi ostal doma ter jedel ovsenjak. Najrajši bi vsak lepo vstal ter odšel domu, a človek mora vedeti, kaj se spodobi, bodisi prijetno ali ne. Potrpeti bo treba ter vstrajati dolge štiri dni.

Marjetica je bila nekoliko žalostna, da njen drug ne zna plesati, ker plesa se je na svatbi najbolj veselila. A ne za dolgo. Domačini so ji kmalu pregnali meglo otožnosti. Vdovec Budeljc se je hotel okoristiti z Jožetovo nesrečo in plesal je venomer z Marjetico. Dekle se je spet veselo smejala in včasih se je s pikrim pogledom ozrla na drugu.

Jože pa je sedel nem na stolu in s potrtem obrazom strmел pred se. Ničesar ni čul več, kaj se godi krog njega, in samo to je tiste minute vedel, da je ponižan. Vojak je bil ter si zelo prizadeval, da je prišel s častno zvezdo od vojakov. In tu med dolinci in v prisotnosti Marjetice pa ga doleti sramota.

Te misli so trle Jožeta in želel si je, da bi zbežal domov. Toda s tem bi se še bolj osramotil, ter še bolj bi govorili o njem ljudje. In kako bi to sramoto popravil! „Sam vrag si je izmislil ta ples“, se je jezil Jože.

Jožetu je šinilo nekaj v glavo, in kmalu je nekam izginil, da nihče ni vedel kam. Pa se tudi ni nihče zanj brigal. Samo godci so se spogledovali. Imelo se je namreč kmalu pobirati denar za godce. Za Jožeta jim sicer ni bilo ravno žal, ali goldinar bi ušel.

Jože pa je ta čas doli pod vasjo na travniku se sam učil plesati. Tema je že bila, in samo mesečina mu je svetila. Tako smešno je skakal po malem snežecu, da si je samo mislil: To je dobro, da me nihče ne vidi.

„Bo že šlo“ si je dejal, ko se je že precej dolgo vrtil. „Znabiti malo okornejšo kakor onim, ki so izurjeni plesalci. Pogum povsod velja. Ampak ošabne Marjetice ne pogledam več. Na svatovščini je tudi Koržetova Nežica, ponižno dekle, ki me rada vidi. Ona zna plesati in prav veselo bo, ko bo plesala z menoj. Markov Jože bo še lahko izbiral. In tako neumen ne bom kakor Jernej, ki je šel doli po nevesto.“

Kmalu potem se je Jože spet pokazal med svati. Da bi dobil bolj pogum, je spil kar dva kozarca vina. Na to se je ozrl po godcih, ki so sedeli kraj peči. Dolinci so se bili že utrudili od plesa, in nihče jim ni več plačeval za polke in mazurke. „Zdaj pa morajo zagosti meni“ si je mislil Jože ter segel v žep. „Goldinar jim vržem, da pokažem, da sem fant od imovite hiše.“

Jože išče denarnico, ali zlodja, nikjer je ni. Izgubil jo je. Preje jo je še imel, torej mu je padla iz žepa doli, kjer se je vrtel in skakal. Zdaj še to torej. Od jeze sam na se stiska pesti. Gre iskat doli po snegu in išče dolgo, a vse zastonj. Ni je bilo.

Še en up je imel. Jerneja tiho poprosi, da mu posodi. Po dnevu se bo lažje našla denarnica in potem vrne. S to mislijo gre nazaj v sobo. Ali bodisi, da prijatelj ni imel čez svoje potrebščine denarja, bodisi, da je izgubil zaupanje vanj, izgovarjal se je, da mu ne preostaja denarja.

Med tem pa je nevestin starešina začel ropotati s krožnikom. Prispevki za godce so se imeli začeti pobirati. Najprej je vrgel goldinar na krožnik starešina sam, potem pa po vrsti drugi svatje. Godci pa so napenjali oči, kako je srebro žvenketalo, ter da bi se jim nihče ne izmuznil.

Kar so začeli na levi se vzdigovati, Jože se je izgovarjal, da mu je slabo ter da mora leč. Za njim pa je vstal Kašelj, češ, da se mu dremlje in da mora iti spat. Kmalu je obeh zmanjkalo iz za omizja. Tiho sta se zmuznila, da bi ne bilo hrupa. Drugi hribovci pa so se jezili, da jim delata sramoto.

„Ta Kašelj je vedno tak. Jedel bi in pil, plačal pa nič. Tudi v krčmi je tak. Naroči si kar dve porcije, potem pa, ko je sit, se pri računu vedno spre s krčmarjem.“

Med tem pa je prišel krožnik med hribovce. Godci so opazili, da je zmanjkalo dveh.

„Presneto, to pa ne“, se je slišalo. Kmalu je izvedela cela družba.

„Kaj pa je to“, so mrmrali dolinci. „Oni so ravno tako jedli in pili ter poslušali godbo kakor mi.“ Posebno so se jezili na Kašlja:

„Preje ni hotel spat, zdaj pa ko je treba plačati, se pa spravlja.“

„Naprej ž njima“, je velel eden izmed dolincev, in dva godca sta šla „dramit“ Kašlja ter „zdravit“ Jožeta.

Ležala sta v stranski sobici in Jože je začel prositi, naj mu ne zamerijo, kajti denarnica mu je nekam prešla. Godca nista ravno hotela verjeti, da bi jo ravno zdaj izgubil. Jože pa se ni upal po resnici povedati, kako mu je izginila.

„Prešla mi je nekam. Sam nevem, kako da bi jo bil izgubil.“

„Torej so ti jo ukradli“ je hkrati zakričal Kašelj, ki je ravno premišljeval, kako bi odpravil godca ter se izognil plačilu. In to mu je prav dobro prišlo.

„Tukaj kradejo, kradejo“ je kričal venomer ter priropotal v sobo nad svate: „Posebno kar nas je s hribov, dobro varujte mošnjičke, tukaj kradejo. Jožetu so že ukradli denarnico. Bržkone so jo meni tudi. Čakajte, da poiščem v kamižoli.“

Dolinci pa so planili po koncu:

„Kdo krade? Ali mi? Kaj? Tega nas pa ne boste dolžili. Tega res ni prenesti. Kar pojdemo. Še tatvine nas nazadnje obdolže. Mi gremo.“

In dolinci so pobirali drug za drugim klobuke ter odhajali.

Kašelj pa se je tiho muzal ter jim voščil srečno pot.

„Zdaj bomo pa pili tudi mi tega boljšega“ je mrmral ter se široko vsedel za prazno mizo. Istaknil je že namreč bil, da dolinci pijejo boljše vino.

Samo oče Kranjc je strmel za odišlimi svati ter mrmral.

„To je za hudirja. Toliko me ta gostija velja, zdaj pa ni drugega kot prepir. Rajši bi bil dal Franici zraven dote onih par stotakov.“

* * *

Veliko se je govorilo, a sčasoma so vendar ljudje pozabili gostovanje pri Kranjcu. Samo Markov Jože ni mogel pozabiti. Kadar je imel čas in nihče ni videl, se je šel učiti plesati na domače gumno, da bi mogel popraviti tisto sramoto. Prvokrat pa, ko je čul, da imajo v dolini ples, je šel doli, da bi se izkazal, da zna tudi on plesati. Ali Jože ni imel sreče s plesom. Nobena dolinskih deklet ni hotela ž njim plesati. Vedele so namreč, kako je bilo na gostiji.

Jože se je zarotil, da noče več misliti na ples, in res nikdar ni hodil v krčme in na plese. Držal se je doma ter kmalu potem prevzel grunt ter se oženil s Koržetovo Nežiko. Dobro je gospodaril in navzlic temu, da se v mladosti ni nikdar ponašal s plesom, je postal spoštovan mož in gospodar.

COBISS S

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000075027

SEZNAMEK KNJIG ZALOGE ZVEZNE TRGOVINE

POPREJ DRAGOTIN HRIBAR V CELJU

trgovina knjig, papirja, pisalnega in risalnega orodja.

Zbirka domačih zdravil, s poljudnim opisom človeškega telesa. (IV. pomnoženi natis) . K	1'—
Nova pesmarica. Zbirka najbolj znanih sloven- skih in slovanskih pesmi. Mehko vezana »	1'60
elegantno vezana »	2'40
Srbske narodne pesmi. Sestavil J. Mohorčič »	—40
Obrtno knjigovodstvo, s kratkim poukom o menicah, spisal dr. J. Romih »	1'60
Občinski red. Zbirka zakonov, zadevajočih posle obč. področja, spisal dr. I. Dečko I. zv. »	3'60
trdo vezan . . »	4'40
Mlinarjev Janez, slovenski junak, ali vple- menitba Teharčanov, IV. natis »	—80
Kmetijsko gospodarstvo, spisal V. Rohrman »	1'—
Zbrani spisi, P. Pajk, I. zvezek, broširan . . »	2'—
elegantno vezan . . »	3'—
» » » II. zvezek, broširan . . »	2'—
elegantno vezan . . »	3'—
Gedichte, Dr. Sturm »	—80
Zabavnik, spisal A. Brezovnik »	1'40
Trtna uš in trtoreja, spisal Ivan Bele . . . »	—80
Zbrani dramatični spisi, Dr. Vošnjak, II. zvezek »	1'—
» » » III. » »	1'—
Luči, Funtek »	1'40
» » » vezane . . »	2'20
Gedichte, Vodovnik-Siegensfeld, elegant. vezane »	2'—
Civilno-pravdni red, dr. L. Filipič, v platno vezan »	5'—
Sodni pravilnik, dr. L. Filipič, broširan . . »	1'—

Majar H. P. Molitvenik Sveta družina , v pol usnje vezan	K
v usnje z marmornato obrezo	»
v usnje z zlato obrezo	» 2'40
Naš dom , I. zvezek, vsebina «Cesarjevič in sestre dvojčkinji» in «Krajevna kronika Tehar- skih plemičev», broširan	» —'50
Naš dom , zbirka povesti, II. zvezek, vsebina «Zadnji grof Celjski» in «Iskalci biserov na otoku sv. Duha», broširan	» —'50
Naš dom , III. zvezek, vsebina «Vojna l. 2000» in «Doma in na tujem», broširan	» —'50
Naš dom , IV. zvezek, vsebina, «Ciganka», iz- virna povest, ter razne humoreske, broš. » —'50	
Naš dom , V. zvezek, vsebina, «Pavlo Črno- kril». — «Nu, občinstvo». — «Ljubezen do domovine». — «Pesem o hudourniku» — «Karin» in «Plesati ni znal»	» —'50
(Knjižica «Naš Dom» se še nadaljuje).	
Kržišnik: Male pesmi za mladino , broširane	» —'24
Ivan Bele: Viničarjev kašipot , navod kako vi- nograd na novo zasajati in obdelovati broširan	» —'60
Lovski zakon za Štajersko , broširan	» —'10
Tudi je dobiti še nekaj letnikov Ilustrovanega narod- nega koledarja po znižanih cenah.	

Opomba. Pri naročilih prosimo, da naj blagovolijo
častiti gospodje odjemalci denar naprej poslati, sicer
se na naročila ne ozira. Za poštnino dodati je za knjige
v vrednosti do 1 krone 10 vinarjev, do 2 kron 20 vi-
narjev, čez 2 krone pa 30 vinarjev.